รายงานการวิจัย

เรื่อง

สิ่งแวดล้อมสำหรับเด็ก

ผู้ช่วยศาสตรย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์

สาขาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

370.155
ส731ร
ร.3

มีนาคม 2545

232	รายงานการวิจัยเรื่องสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย	สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์.	370.155 ส731ร ร.3	31011103165916

370.155
ส713ร
ล.3

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์

สาขาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

มีนาคม 2545

ร 2 กพ. 2552

รายงานฉบับนี้เป็นโครงการร่วมโครงการหนึ่งของ
โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหนังสือและโสมเพจ ชุดพัฒนาสังคม ตามแนวพระราชดำริ
ศูนย์ศึกษาตามแนวพระราชดำริ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการสนับสนุนสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

21 มิ.ย. 2545

ว 223787 ท151712

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์

คำนำ

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ตลอดห้วงเวลาที่พระองค์ทรงครองราชย์มาจนถึงบัดนี้ นับด้วยกว่าครึ่งศตวรรษ โครงการตามแนวพระราชดำริและโครงการตอบสนองแนวพระราชดำริมากมายนั้น ได้กลายเป็นพลังผลักดันให้ประชาชนทุกถ้วนหน้า ทุกชุมชนหย่อมหญ้า เกิดความผาสุกร่มเย็น และผลักดันสังคมไทย อันกรอปด้วยเด็กปฐมวัย พสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่า มีความสันติสุขอย่างล้นพ้น หาที่สุดมิได้

รายงานการวิจัยเอกสารเรื่อง "**สิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย**" ฉบับนี้ เป็นโครงการร่วมโครงการหนึ่งของ "**โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหนังสือและโฮมเพจ ชุดพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริ**" ของศูนย์ศึกษาตามแนวพระราชดำริ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ รายงานการวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ จัดทำหนังสือประกอบด้วย เนื้อหาสาระเกี่ยวกับ สิ่งแวดล้อมสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และในโอกาสนี้ได้อัญเชิญพระบรมราชโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่ได้ประทานแก่พสกนิกรไทยในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการทรงงานของพระองค์ในโครงการต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริ มาศึกษาสังเคราะห์แนวคิด และสร้างองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ให้ทุนอุดหนุนจัดทำหนังสือฉบับนี้ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติ องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของชาวไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์
ผู้จัดทำ

สารบัญ

บท		หน้า
บทหนึ่ง	แนวคิดพื้นฐานการจัดการศึกษาปฐมวัย	1
	ความนำ	1
	มิติใหม่ของการปฏิรูปการศึกษาสู่การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย	1
	แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัย	4
	หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย	6
	หลักการจัดเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	8
	หลักการจัดเน้นพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	8
	หลักการจัดเน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่น	9
	ข้อตกลงเบื้องต้นของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย	10
บทสอง	แนวคิดทางการศึกษาปฐมวัย	14
	ความนำ	14
	แนวคิดด้านความต้องการพื้นฐานของมนุษย์	15
	ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslaw' s Theory of Need Hierachy)	15
	แนวลิดเกี่ยวกับการเจริญเติบโตพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	18
	ความหมายของการเจริญเติบโต พัฒนาการ วุฒิภาวะ และการเรียนรู้	18
	หลักพัฒนาการเด็กปฐมวัย	21
	แบบฉบับของพัฒนาการ	22
	ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเจริญเติบโตพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	25
	ทฤษฎีพัฒนาการของกีเซล	25
	ทฤษฎีพัฒนาการของเพียเจต์ (Piaget) ⁄	27
	ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์	30
	ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของซิกมันด์ ฟรอยด์	32

สารบัญ(ต่อ)

บท		หน้า
	ทฤษฎีพัฒนาการของอิริคสัน	35
	ทฤษฎีการเรียนรู้ เจอร์ลอม บรูเนอร์54	39
	ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม	40
	ทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก	42
	แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางสมองของมนุษย์	44
	บทสรุป	54
บทสาม	หลักสูตรการจัดการศึกษาปฐมวัย	55
	ความนำ	55
	ความหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย	55
	ลักษณะของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย	59
	หลักสูตรปฐมวัย พุทธศักราช 2540	71
	บทสรุป	78
บทสี่	สิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	79
	ความนำ	79
	ความหมายของสิ่งแวดล้อม	79
	ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	80
	ประเภทของสิ่งแวดล้อม	84
	สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ	84
	สิ่งแวดล้อมทางจิตภาพ	86
	บทสรุป	91
บทห้า	สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	92
	ความนำ	92
	สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ของเล่นต่าง ๆ	92

สารบัญ(ต่อ)

บท		หน้า
	สิ่งแวดล้อมทางบ้าน	94
	สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน	98
	สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียนด้านพฤติกรรมของครู	101
	สิ่งแวดล้อมทางชุมชน	102
	บทสรุป	104
บทหก	**สิ่งแวดล้อมทางจิตภาพที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย**	105
	ความนำ	105
	สิ่งแวดล้อมจิตภาพของครอบครัว	105
	รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดู	105
	ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ดี	107
	พฤติกรรมของพ่อแม่ที่ดีในการส่งเสริมและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	109
	แนวทางสำหรับพ่อแม่ในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	110
	สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม	112
	ความหมายของวัฒนธรรม	112
	ลักษณะวัฒนธรรมไทย	113
	วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมต่อการดำรงชีวิต	115
	วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมการศึกษาและการเรียนรู้	116
	วัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย	117
	บทสรุป	121
บทเจ็ด	**พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการสนับสนุนสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย**	122
บรรณานุกรม		156

บทหนึ่ง

แนวคิดพื้นฐานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

ความนำ

ตามแนวการเรียนรู้ระดับชาติ เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทเกี่ยวกับการศึกษาชาติ ได้บัญญัติสาระตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นปรัชญาการศึกษา และความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาต้องเปลี่ยนไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในหมวด 4 มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงไป ตามแนวการปฏิรูปการศึกษาที่เกิดขึ้น ดังนั้นครูผู้สอน ผู้บริหาร ตลอดจนพ่อ แม่ ผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย ควรสร้างและทำความเข้าใจกับแนวคิดพื้นฐานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเพื่อเป็นแนวการสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้

มิติใหม่แห่งการปฏิรูปการศึกษาสู่การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

สิ่งหนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของการศึกษาไทย คือ การมีบทบัญญัติด้านการศึกษาในรัฐธรรมมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์กับลูกหลานไทยในเรื่องของโอกาสและคุณภาพที่จะได้รับจากการศึกษา และนับเป็นครั้งแรกอีกเช่นกันที่รัฐธรรมมนูญฉบับนี้ได้กำหนดสาระบัญญัติด้านการศึกษาได้อย่างชัดเจนหลายข้อล้วนแล้วแต่เป็นมิติใหม่แห่งการปฏิรูปการศึกษาไทย บทบัญญัติดังกล่าว หมายถึง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อันมีสาระสำคัญคือในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา ความมุ่งหมายในการจัดการศึกษา การปฏิรูปการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอน และการปฏิรูประบบโครงสร้างการบริหารการศึกษาใหม่ ปรากฏไว้ในบทบัญญัติดังนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์

หมวดที่ 1 บททั่วไปมาตราที่ 6 ว่าด้วยหลักการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

หมวดที่ 2 บททั่วไปมาตราที่ 7 เน้นให้มีการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง สิทธิ และหน้าที่ของพลเมืองดีของประเทศตลอดจนมีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

หมวดที่ 3 ระบบการศึกษา มาตราที่ 15 ข้อ (1) การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพดังแสดงในภาพประกอบ 1 - 1

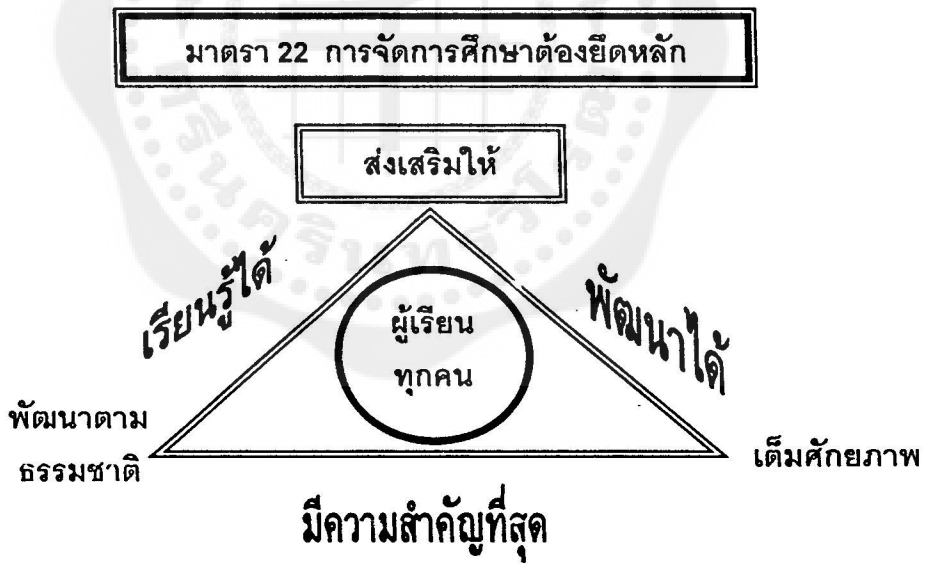

ภาพประกอบ 1 - 1 มาตรา 22 การจัดการศึกษาเน้นผู้เรียนทุกคนสำคัญ

จากสาระที่เป็นประเด็นสำคัญดังกล่าวข้างต้น นับเป็นการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญ ซึ่งมีแนวทางให้ความสำคัญของการศึกษาพัฒนาคนและคุณภาพของคนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ ให้เป็นคนเก่ง ดี และมีสุข มิติใหม่แห่งการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้ นับเป็นแนวทางที่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษาหาแนว

ทางปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุกิจจุดมุ่งหมายดังกล่าวแล้วอันมุ่งการปฏิรูปการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น การศึกษาในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์ให้ฉลาดและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจึงต้องมีการพัฒนาพร้อมปรับปรุงเพื่อให้เอื้อต่อเด็กให้สามารถเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลให้มากที่สุด เพื่อให้มีผลการเรียนรู้ก้าวหน้าไปอย่างยอดเยี่ยม และก้าวหน้าไปบนเส้นทางที่คาดหวังได้ การจัดการเรียนการสอนจึงต้องมีการปฏิรูปในกระบวนการเบ็ดเสร็จในวงจรของตน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในยุคปฏิรูปเป็นแนวการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สอนให้เด็กแก้ปัญหา มีส่วนร่วม ปฏิบัติ คิดค้นในการเรียน มีการพัฒนาด้านการสอนหลาย ๆ อย่างเข้ามาโดยมิได้พึ่งพาครูเพียงฝ่ายเดียว ครูผู้สอนเป็นผู้วางแผน เตรียมสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และเอื้ออำนวยแนะแนวทางแก่เด็กขณะเรียน ด้วยเหตุนี้มิติใหม่แห่งการปฏิรูปการศึกษาที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนการสอน ย่อมมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาปฐมวัยเช่นกัน

มิติใหม่แห่งการปฏิรูปการศึกษาอันเนื่องมาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับของคนไทยพุทธศักราช 2540 จึงมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยและต่อการจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ของเด็กระดับนี้ ดังแสดงในภาพประกอบ 1 - 2

หมวด 4 การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตามแนวการปฏิรูปการศึกษา

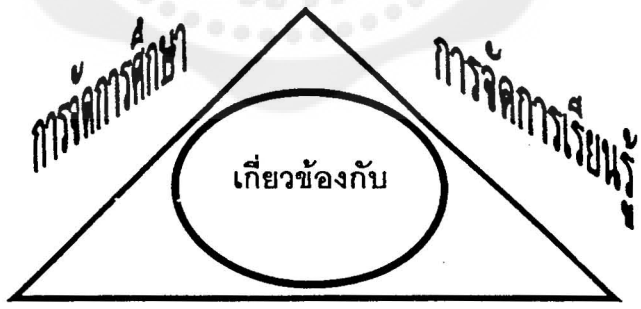

ภาพประกอบ 1 - 2 แนวการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยตามแนวการปฏิรูปการศึกษา

แนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัย

สำหรับแนวการจัดการศึกษาปฐมวัยของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ แต่ละสถานศึกษาอาจจัดทำขึ้นและกำหนดใช้ในสถานศึกษาของตนเอง อาจมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละสถานศึกษานั้นๆ จะยึดหลักการและแนวคิดในการจัดทำหลักสูตรแบบใด อาจมีหลายรูปแบบ บางแห่งเน้นการเตรียมความพร้อมทั้ง 4 ด้าน บางแห่งนำแนวคิดทางนวัตกรรมการสอนจากตะวันตก เช่น แบบวอลดอร์ฟ แบบมอนเตสเซอรี่หรือแบบมุ่งภาษาธรรมชาติ เป็นต้น บางแห่งเน้นเป็นวิชาการ คือ อ่านออก เขียนได้ หรือบางแห่งอาจเป็นแนวผสมผสานกัน อย่างไรก็ตาม แนวคิดพื้นฐานการจัดการศึกษาปฐมวัย มีแนวคิดพื้นฐานดังนี้

1. อิทธิพลแนวความคิดจากซีกโลกตะวันตก เป็นการนำแนวความคิดของนักปรัชญา นักจิตวิทยา และนักการศึกษาจากต่างประเทศมาวางเป็นแนวทางและหลักการในการจัดการศึกษาปฐมวัย ดังต่อไปนี้

ชื่อ	แนวคิด
รุสโซ (Rousseu, 1712-1778)	พัฒนาการของเด็กเป็นลำดับขั้นตอน การเรียนรู้ของเด็กแต่ละขั้นมีความสัมพันธ์กัน
เปสตารอลซี่ (Pestalczzi, 1746-1827)	พ่อ แม่ เป็นครูคนแรกของลูก ความรักเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็ก ทั้งทางด้านร่างกายและสติปัญญา
ฟลอเบล (Froeble, 1782-1852)	การเล่นเป็นวิธีสอนที่สำคัญ ส่งเสริมพัฒนาการกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี
ดุยอี้ (Dewey)	เด็กเรียนรู้โดยการเล่นให้อิสระเด็กในการสำรวจค้นพบ และเล่นในสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่เด็กสนใจ
มอนเตสเซอรี่ (Montessori, 1870-1952)	เชื่อว่าความสามารถทางด้านสมองของเด็กจะดีนั้นต้องกระตุ้นโดยการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ การฟัง การดู การชิมรส การดมกลิ่น การสัมผัส เป็นพื้นฐานการพัฒนาการทางด้านสติปัญญา

ตาราง (ต่อ)

ชื่อ	แนวคิด
ฮอล (Hall, 1844-1924)	ให้ความสำคัญของคำว่า พัฒนาเด็กๆ โดยส่วนรวมทุกด้าน (the whole child) ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา
อิริคสัน (Erikson, 1950)	สภาพแวดล้อมที่ดี และการตอบสนองของเด็กจะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต
พีอาเจต์ (Piaget, 1896-1980)	เน้นเรื่อง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้น ๆ เด็กเรียนรู้โดยให้โอกาสเด็กในการเล่น สำรวจและทดลอง ให้เด็กมีโอกาสเลือก ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง
กีเซล (Gesell, 1880-1961)	ผู้บุกเบิกสร้างตัวบ่งชี้พฤติกรรมของเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการเท่าไรและอย่างไร
ไวคาร์ท (Weikart, 1986)	เน้นการจัดประสบการณ์เหมาะสมกับอายุ แนวการจัดประสบการณ์ ให้เด็กมีโอกาสทำกิจกรรมและฝึกฝนภาษา มีโอกาสเลือกตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง
เอลคายด์ (Elkind, 1983)	ผู้ปกครองควรระวังในการเร่งลูกให้เรียนทางด้านวิชาการ เพราะเป็นผลเสียกับเด็กในอนาคต

จากพื้นฐานความคิดของนักปรัชญา นักจิตวิทยา และนักการศึกษาดังกล่าวข้างต้นแล้ว มีแนวความคิดที่ร่วมกัน คือ เห็นความสำคัญของเด็ก เข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก แนวการจัดประสบการณ์จึงควรมุ่งเน้นที่ตัวเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งส่งผลให้การจัดแนวประสบการณ์ในระดับนี้มีความเป็นสากล ที่เกือบทุกประเทศในโลกมองจุดเน้นในด้านคุณภาพ ที่จัดให้เด็กควรได้รับการปฏิบัติเป็นอย่างดี ในขณะดำเนินชีวิตอยู่ในโรงเรียน ดังนั้น จากแนวความคิดของนักปรัชญา นักจิตวิทยาและนักการศึกษาจากอดีตสู่ปัจจุบัน จึงสะท้อนให้เห็นแนวความคิด

ที่สั่งสมกันมา ให้เห็นความสำคัญของเด็กโดยส่วนรวมทุกด้าน เน้นการจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา

2. อิทธิพลจากหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาปฐมวัยทำในต่างประเทศและในประเทศ สำหรับในต่างประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา มีสมาคมการศึกษาปฐมวัยแห่งชาติ (National Association of Education for Young Children : NAEYC) โดยเฉพาะในปี ค.ศ. 1987 ได้ประกาศใช้นโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัย เรียกว่า DAP (Developmental Appropriate Practice) ซึ่งมีแนวการจัดการศึกษาโดยปฏิบัติให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก โดยมุ่งเน้นการจัดการศึกษาแบบเด็กเป็นศูนย์กลาง (a child-centered approach) การจัดให้เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคลแต่ละคนมีลักษณะพิเศษเฉพาะตน (unique characteristics) และการจัดให้เหมาะสมกับระดับอายุ (age appropriate) ตั้งแต่เด็กเล็ก เด็ก 3 ถึง 5 ขวบ และเด็ก 6 ขวบ ถึง 8 ขวบ (Charlesworth. 1998 : 274-275) หลักการดังกล่าวนี้ถูกนำมาปฏิบัติมีผลต่อการจัดประสบการณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย ส่งเสริมเด็กมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน และสำหรับในประเทศ ได้มีหน่วยงาน โดยเฉพาะของทางรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย อาทิสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ในหน่วยงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับนี้มีการปรับแนวนโยบายที่จัดการศึกษาให้กับเด็กระดับนี้ตามแนวสากลตามหลักการของนักปรัชญา นักจิตวิทยา และนักการศึกษาดังกล่าวแล้ว และปรับตามแนวสากล ดังกล่าวแล้ว หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเน้นพัฒนาการของเด็กตามความเหมาะสมกับตัวเด็ก

3. อิทธิพลจากโลกาภิวัฒน์ทางการศึกษา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้การติดต่อสื่อสารทั้งโดยใช้คนเดินทาง และจากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และคอมพิวเตอร์ ทำให้การศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยนทั้งระบบ ทำให้ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติการศึกษา ฉบับปี พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายทางการศึกษาฉบับแรกและมีแนวการจัดการศึกษาที่ปรับเปลี่ยน มีแนวการจัดการศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โลกาภิวัฒน์ทางการศึกษามีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาปฐมวัยและต่อแนวการจัดประสบการณ์ของเด็กระดับนี้

หลักการจัดการศึกษาปฐมวัย

จากแนวคิดในการพัฒนาระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการศึกษาของไทยตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2540 อันเนื่องมาจากรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. 2540 สู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2541-2544) และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2541-2544) ต่างมุ่งเน้นมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือให้ความสำคัญในการพัฒนาคน และคุณภาพของคน เพื่อพัฒนาชาติ แนวทางพัฒนาจึงมุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลาง มุ่งให้ทุกคนมีการพัฒนาเต็มศักยภาพ โดยอาศัยการศึกษาเป็นกลไก สร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เต็มสมบูรณ์ โดยเฉพาะจากแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2541 - 2544) มีแนวปฏิบัติดังนี้ 1) พัฒนาครูให้มีศักยภาพเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีคุณภาพสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข 2) พัฒนาครูและปรับปรุงหลักสูตรเป็นต้นว่า ให้มีสัดส่วนระหว่างวิชาทักษะพื้นฐานและวิชาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม 3) พัฒนาการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนพัฒนาขีดความสามารถของตนให้เต็มตามศักยภาพ โดยการปรับวิธีการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และจัดในรูปแบบที่หลากหลาย มีการเชื่อมโยงวิธีการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชากับสภาพในชีวิตจริง 4) พัฒนาผู้เรียนโดยเน้นกระบวนการให้ผู้เรียนพัฒนาด้านการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ การแสดงความคิดเห็นและการแสวงหาความรู้ 5) พัฒนาการปรับปรุงการวัดและประเมินให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา สำหรับหลักการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยก็เช่นเดียวกัน มีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางการศึกษาทั้งระบบ การพัฒนาการจัดการศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาทุก ๆ ส่วนปัจจัยตั้งแต่ หลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้ (Mcafee & Leong.1994, Puckett & Black. 1994)

กระบวนการทางการศึกษา (Educational Process) เป็นกระบวนการที่มีระบบแบบแผนที่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติของผู้เรียนให้เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์อย่างถาวร กระบวนการทางการศึกษาประกอบด้วย คุณลักษณะพื้นฐาน 3 ส่วนได้แก่

1. เป้าประสงค์ทางการศึกษา (Learning Goal) คือการกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ (Learning Objcetives)

2. ประสบการณ์เรียนรู้ (Learning Experiences) คือ การจัดกระบวนการการเรียนรู้ให้ผู้เรียน (Learning Process)

3. การประเมินผลการเรียนรู้ (Evaluation of Learning) คือ วิธีการประเมินผลเป็นตัวที่ใช้ตรวจสอบประสบการณ์ (Evaluation Procedure) ซึ่งเป็นผลมาจากจุดมุ่งหมายและวิธีสอน

ทั้งสามองค์ประกอบนี้จะมีปฏิสัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นกระบวนการที่ผสมผสานกลมกลืนกันไป (Bend together) การกำหนดหลักสูตร (Curriculum decision) และ กระบวนการเรียนการสอน (Teaching) มีผลต่อแนวทางการกำหนดให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อะไรและจะทำการประเมินนักเรียนอย่างไร ดังแสดงในภาพประกอบ 1 - 3

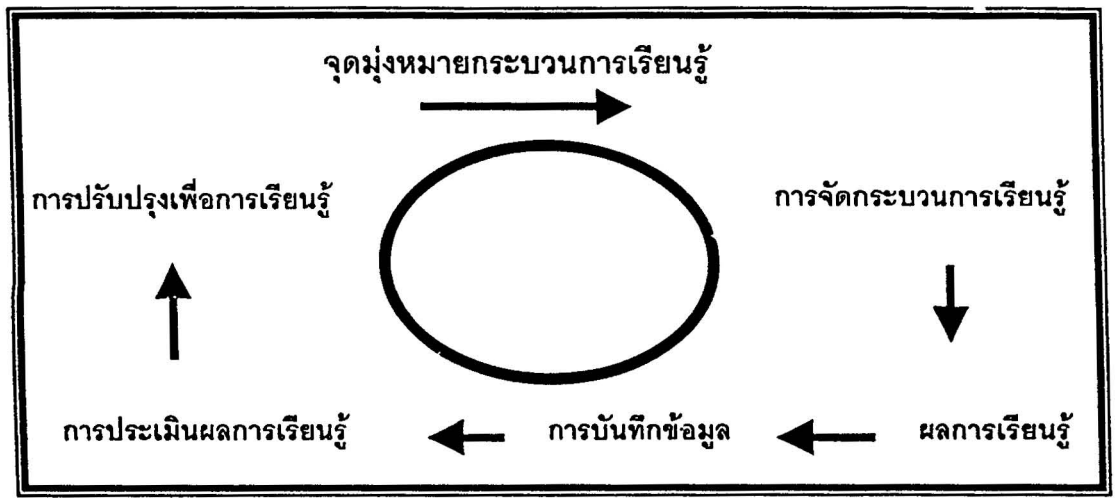

ภาพประกอบ 1 - 3 ภาพแสดงองค์ประกอบของกระบวนการจัดการศึกษา

สำหรับหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย มีหลักการยึดตามแนวการจัดการศึกษาที่กล่าวแล้ว หลักการจัดการศึกษาปฐมวัยมี

1. หลักการจัดเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีแนวโน้มเพื่อพัฒนาคนหรือ "ผู้เรียน" เป็นสำคัญ เน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น และท่านพระธรรมปิฎกได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นควรเน้นที่ กายเป็น คิดเป็น หมายความว่า ให้สอนเด็กรู้พื้นฐานของการปฏิบัติตนเบื้องแรกก่อน คือ กินเป็น นอนเป็น แต่งกายเป็น แล้วค่อยสอนให้คิดเป็น ซึ่งหลักการนี้เหมาะสมกับการสอนเด็กปฐมวัย เพราะเด็กในวัยนี้ ควรได้รับการเตรียมความพร้อมในด้านการรู้จักช่วยเหลือตนเองก่อนเป็นหลักการพื้นฐานการจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัย และเน้นตัวเป็นสำคัญ

2. หลักการจัดเน้นพัฒนาการและธรรมชาติของเด็กปฐมวัย

กัลโล (Gullo. 1994) ได้ให้แนวทางว่า หลักในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น ควรคำนึงถึงพัฒนาการและธรรมชาติของเด็ก ในการจัดกระบวนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยควรพิจาณาทฤษฎีพัฒนาการเด็กเป็นหลัก พัฒนาการของเด็กมีส่วนสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กอย่างไร การนำหลักการทางทฤษฎีพัฒนาการมาเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยนั้น จะได้คำตอบที่ว่าการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึง การที่อยากรู้ว่าเด็กเรียนรู้อะไร สิ่งใดที่เด็กสามารถทำได้หรือทำไม่ได้ ประสบการณ์หรือข้อมูลอะไรบ้างที่เด็กควรได้เรียนรู้ และควรเรียนรู้ถึงระดับใด คำถาม

เหล่านี้เป็นแนวทางให้ครูผู้สอนที่เกี่ยวข้องกับเด็กสามารถที่หาแนวทางและวิธีการทำการจัดการศึกษาให้กับเด็กได้อย่างเหมาะสม และปฏิกริยาการเรียนรู้ของเด็กสะท้อนออกมาที่เราเข้าใจในตัวเด็กไม่ว่าจะเป็นการจัดสถานการณ์ กิจกรรม การใช้คำถาม การใช้คำต่าง ๆ ซึ่งแนวคิดนี้ตรงกับแนวคิดของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้เสนอหลักการและข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยตามกฎหมายที่เรียกว่า Goals 2000 : Educate America Act ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2537 เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาของมลรัฐต่าง ๆ กฎหมาย Goals 2000 ได้กำหนดเป้าหมายการศึกษาของชาติไว้ 8 ประการ เป้าหมายที่ 1 คือความพร้อมที่จะเรียน : ในปี 2000 เด็กทุกคนในสหรัฐอเมริกามาโรงเรียนด้วยความพร้อมที่จะเรียน โดยพุ่งความสำคัญไปที่เด็กปฐมวัย เพื่อให้ดำเนินงานตามเป้าหมายข้อที่ 1 บรรลุผล ประเด็นสำคัญคณะวางแผนด้านทรัพยากรและเทคนิคจึงได้วางหลักการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก ยึดหลักความพร้อมของเด็กโดยเน้นให้สอดคล้องกับพัฒนาการธรรมชาติและสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2543) ดังนั้น ในระดับปฐมวัย หลักการจัดการศึกษาในระดับนี้ ควรมีลักษณะเป็นการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงทฤษฎีพัฒนาการเด็กและทฤษฎีการเรียนรู้ เป็นพื้นฐานสำคัญ เพื่อพัฒนาสนับสนุนศักยภาพและพัฒนาการของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา

3. หลักการจัดเน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่น

สำหรับแนวการจัดประสบการณ์หรือการจัดหลักสูตรในระดับปฐมวัยนั้น การจัดการศึกษาสำหรับเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 8 ปี เป็นการจัดการศึกษาที่มีลักษณะเฉพาะและต่างจากการจัดการศึกษาในระดับอื่น เพราะเด็กปฐมวัยที่อยู่ในช่วงพลังแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาศักยภาพทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนั้น แนวการจัดการศึกษาให้กับเด็กระดับนี้จึงควรส่งเสริมให้เด็กมีชีวิตการเรียนรู้เต็มที่หนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ โดยไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนสี่เหลี่ยมเล็กๆ นั้นเด็กควรเกิดการเรียนรู้จิตใจร่วม การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยควรอยู่ที่ตัวเด็กเป็นผู้สรรค์สร้างความรู้ขึ้นด้วยตนเอง มิได้อยู่ที่ตัวครูเป็นผู้บอกถ่ายทอดหรือส่งทอดไปยังตัวเด็ก เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เรียนโดยผ่านการเล่น หลักการจัดการศึกษาระดับนี้ ควรดำเนินให้กลมกลืนการเล่นผ่านการเรียนการสอนและต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบใหม่ให้เหมาะสม และสามารถตอบสนองการเรียนรู้มิติใหม่ได้ให้กับนักเรียน ดังนั้นการเรียนรู้โดยผ่านการเล่น จึงเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนการสอนในระดับปฐมวัยที่เหมาะกับเด็ก ประเด็นสำคัญคือ ครูปฐมวัย / บุคลากรที่ เกี่ยวข้องใช้หลักอะไรในการจัดการศึกษาสำหรับการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับวัยของเขา

ข้อตกลงเบื้องต้นของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย

ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ควรดำเนินการภายใต้ข้อตกลงเบื้องต้น หมายถึงการทำความเข้าใจในทิศทางที่ตรงกันร่วมกันดังต่อไปนี้

1. ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัย โดยมีทิศทางการจัดการศึกษาครอบคลุมมีดังนี้

1) เด็กปฐมวัยโดยธรรมชาติแล้วมีความอยากรู้ อยากเห็น มีความสามารถในการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้

2) การจัดประสบการณ์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนและส่งเสริมเด็กกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข สามารถริเริ่มและสามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองได้

3) เด็กสามารถสรรค์สร้างความรู้ขึ้น ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและได้รับสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่มีความหมายในสถานการณ์ที่เป็นจริง

4) เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมในระดับและอัตราที่แตกต่างกัน

5) เด็กควรได้รับการพัฒนาพร้อมกันโดยรวมกันทุกด้าน และในช่วงแปดปีแรกเป็นวัยพัฒนาสำคัญยิ่งยวด

2. ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการเรียนรู้ มีดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้เริ่มจากจากรูปธรรมไปสู่นามธรรมโดยอาศัย

- การเสาะแสวงหาและค้นหาคำตอบ
- การจัดสภาพแวดล้อมหลากหลายที่กระตุ้นการเรียนรู้
- การจัดสภาพสังคมที่กระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน
- ผู้มีประสบการณ์จัดกิจกรรมขั้นตอนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

2) เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วย่อมเข้าฝังลึกภายในจิตใจ

3) มีความหลากหลายทางสติปัญญาที่แตกต่างกันในการเรียนรู้ เช่น ด้านภาษา คณิตศาสตร์ มิติสัมพันธ์ กล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหวทางร่างกาย การเข้าใจผู้อื่น การเข้าใจตนเอง และอื่น ๆ

4) การเรียนรู้ทั้งหมดเป็นพื้นฐานสังคมมาจากพื้นฐานของเด็กช่วงปฐมวัย

3. ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับความรู้ มีดังนี้

1) ความรู้มีรากฐานมาจากความสามารถทางภาษา ความเชื่อ และวัฒนธรรมประเพณีที่ต่างกัน

2) ความรู้มีหลากหลายสาขาวิชา

3) ทั้งผลงานการผลิตและทักษะวิธีการมีความสำคัญต่อการได้มาซึ่งความรู้

4) ความรู้ที่ผ่านกระบวนการแก้ปัญหาจะช่วยให้ความรู้ยั่งยืนกว่าการจดจำ

4. ข้อตกลงเบื้องเกี่ยวกับการเรียนการสอน มีดังนี้

1) ครูผู้สอนจะต้องได้รับการฝึกอบรมทักษะการสอนเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนเด็กปฐมวัย

2) การเรียนการสอนต้องเป็นการสอนที่เน้นตอบสนองผู้เรียนเป็นสำคัญมากกว่าเน้นทักษะการท่องจำเนื้อหาสาระตามหลักสูตร

3) การเรียนการสอนเน้นการส่งเสริมเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มเล็ก

4) การเรียนการสอนต้องครอบคลุมและตอบสนองต่อการค้นคว้าวิจัยที่เกิดขึ้นใหม่และความรู้ใหม่ ๆ เกี่ยวกับการเจริญงอกงาม พัฒนาการและการเรียนรู้ของผู้เรียน

5) การเรียนการสอนต้องครอบคลุมและตอบสนองต่อขอบข่ายการเรียนรู้ที่ขยายมากขึ้นอย่างไม่จบสิ้นในทุกสาขาวิชา

6) การเรียนการสอนต้องยอมรับความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมและลีลาการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของผู้เรียน

7) การเรียนการสอนและการประเมินจะต้องดำเนินควบคู่ต่อเนื่องกันไปด้วยกันและกลมกลืนเป็นสิ่งเดียวกัน

5. ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมินการเรียน (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2544) มีดังนี้

1) การประเมินด้วยการเปรียบเทียบผลงานระหว่างกันในกลุ่มทั้งหมดเป็นสิ่งที่เกือบไม่มีคุณค่าใดๆ

2) การประเมินการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มิใช่การสะท้อนปริมาณความรู้ที่มีอยู่ แต่เป็นการสะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมและความสามารถที่เกิดขึ้น

3) การประเมินการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการประเมินสภาพจริงที่มีรากฐานของการสร้างหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ในการให้ข้อมูลทางด้านพัฒนาการ ความคิดและจิตวิทยา

4) การประเมินการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการประเมินสภาพจริง ที่ให้ ข้อมูลสารสนเทศที่เที่ยงตรงเกี่ยวกับผู้เรียนรวมทั้งกระบวนการเรียนรู้

5) การประเมินการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการประเมินสภาพจริง ที่ต้องพิจารณาถึงสติปัญญาที่แตกต่างกัน ลีลาการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และสภาพการเรียนรู้ที่แตกต่างกันและสะท้อนความเข้าใจได้ถูกต้องที่สุดจากความแตกต่างของมนุษย์

6) การประเมินการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการประเมินสภาพจริง ที่มีรากฐานจากความรู้ด้านการเจริญงอกงานและพัฒนาการของผู้เรียนที่สามารถทำนายการปฏิบัติในอนาคตได้เที่ยงตรง

7) รูปแบบการประเมินเชิงคุณภาพสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนได้อย่างปรนัยและเชื่อถือได้

8) การประเมินที่เหมาะสมกับพัฒนาการได้มาจากการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเหมาะสมกับพัฒนาการและในทางกลับกัน หลักสูตรมีความเหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนได้มาจากการประเมินที่เหมาะสมกับพัฒนาการ

9) การประเมินการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการประเมินสภาพจริง ที่ต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและครูผู้สอนสะท้อนความคิดเห็นต่อ เป้าหมายและแนวทางสู่ความสำเร็จได้

แนวคิด หลักการ และข้อตกลงเบื้องต้นในการจัดการเรียนการสอนของระดับปฐมวัย ซึ่งเมื่อมองภาพการจัดการศึกษาในระดับนี้โดยรวมแล้วมุ่งเน้นพัฒนาเด็กโดยส่วนรวมทุกด้านคือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา แนวโน้มการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยจึงมีแนวโน้มการการจัดเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีลักษณะดังนี้

- มุ่งเสริมสร้าง / สนับสนุนเกี่ยวกับวุฒิภาวะพัฒนาการและการเรียน
- มุ่งเน้นพัฒนาการที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัด
- ให้ความสำคัญกับจุดเด่นของผู้เรียน
- เน้นผลจากการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- เน้นสถานการณ์ที่สอดคล้องกับชีวิตจริง
- อาศัยการปฏิบัติ
- สอดคล้องกลมกลืนกับการเรียนการสอน
- เน้นการเรียนรู้อย่างมีจุดหมาย
- ดำเนินควบคู่ไปกับทุกสภาพแวดล้อม

- สามารถให้ภาพเรื่องราวการเรียนรู้และความสามารถของผู้เรียนทั่วๆ ไปและกว้างขวาง
- อาศัยความร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครอง ครูและนักเรียน รวมทั้งบุคคลในวิชาชีพอื่นๆ ตามความจำเป็น

บทสรุป

ดังนั้นแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยให้เด็กแต่ละคนได้รับการส่งเสริม เกิดการพัฒนา และเรียนรู้ ก้าวหน้าอย่างสูงสุดเท่าที่เด็กทำได้ ครูผู้สอน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง ต้องสร้างแนวคิดพื้นฐานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย โดยรู้ทันความเคลื่อนไหวในมิติใหม่แห่งการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งเน้นรูปแบบการเรียนรู้ของเด็กเป็นสำคัญ การจัดการศึกษาและสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยจึงไม่ควรเป็นรูปแบบมาตรฐานเดียวกันทุกคน ควรเป็นไปตามหลักการจัดเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นพัฒนาการและธรรมชาติของเด็ก สนับสนุนศักยภาพ และพัฒนาการของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา เน้นสอดคล้องตามแนวการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยเด็กมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติกิจกรรมเล่นอย่างสนุกสนาน กลมกลืนไปกับการเรียนการสอน เกิดการเรียนรู้ และความก้าวหน้าอย่างสูงสุดในแต่ละคนภายใต้ข้อตกลงเบื้องต้น อันได้แก่ การจัดการศึกษาเด็กปฐมวัย การเรียนรู้ ความรู้ การเรียน การสอน และการประเมินการเรียน ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจในทิศทางที่ตรงกัน ร่วมกันในการวัดและประเมิน

บทสอง

แนวคิดทางการศึกษาปฐมวัย

ความนำ

มนุษย์มีช่วงวัยของการเจริญเติบโตที่ค่อนข้างยาวนาน และแต่ละช่วงจะแตกต่างกัน เริ่มต้นตั้งแต่ปฏิสนธิ จากมดลูกสู่โลกกว้างเป็นเด็กทารก เติบโตพัฒนามาเรื่อยจนถึงวัยผู้ใหญ่ ในแต่ละช่วงวัยเด็กมีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เป็นไปตามลำดับขั้นตอนแตกต่างกัน เด็กที่อยู่ในวัยแรกเกิดจนถึงวัยเตาะแตะ เป็นช่วงวัยของการ ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ต้องอาศัยผู้ใหญ่คอยดูแล เลี้ยงดูและถนุถนอม นับตั้งแต่ออกจากมดลูกของมารดาสู่โลกกว้าง ภายใน 2-3 นาทีเท่านั้น ทารกน้อยจะเรียนรู้การดูดนม ขยับแขน-ขาได้เล็กน้อย ต้องนอนอยู่กับที่ที่เราเรียกว่านอนแบเบาะ ต่อมาเด็กทารกเริ่มเรียนรู้ช่วยเหลือตนเอง สามารถขยับแขน-ขา ส่ายหัวไปมา จากการนอนหงายเป็นการนอนคว่ำ คลาน นั่ง ยืน เดิน เริ่มเรียนรู้ติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น สังเกต ปรับตัว เด็กในช่วงนี้จึงเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโต เรียนรู้สูงสุดในชีวิตของมนุษย์ มนุษย์จึงถูกยกย่องว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ มีความแตกต่างไปจากสัตว์ ทั่วไป คือ มีสัญชาตญาณของการเรียนรู้ มีความสามารถในการเรียนรู้ มีระยะเวลาของการเรียนรู้ มีการตัดสินใจที่จะเรียนรู้ และความต้องการในการเรียนรู้ ดังนั้นเด็กถ้าได้รับการอบรม ดูแล เลี้ยงดู และจัดการศึกษาให้ ทำให้เด็กซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีศักยภาพของสังคมโลกได้

การจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาให้กับเด็กที่มีอายุครอบคลุมตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์มารดา จนกระทั่งถึงอายุ 8 ปี ดังที่สมาคมการศึกษาปฐมวัยแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือที่เรียกว่า NAEYC (National Association for The Education of Young Children) ได้กำหนดช่วงอายุไว้เด็กปฐมวัยจึงได้รับการขานรับจาก นักปรัชญา นักการศึกษา และนักจิตวิทยา ว่าเป็นวัยที่มีความเฉพาะ มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด และมีความเชื่อว่าควรจัดการศึกษาและสิ่งแวดล้อมให้กับเด็กปฐมวัยนี้ ซึ่งการให้ความสำคัญถึงกับมีความเชื่อจัดการศึกษาให้กับเด็กกลุ่ม ในบทนี้จะได้กล่าวถึงโดยมีแนวคิดที่สำคัญเป็นพื้นฐานดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับพื้นฐานความต้องการของเด็ก แนวคิดเกี่ยวกับการเจริญเติบโตพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางสมองของเด็กปฐมวัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์

การทำความเข้าใจในแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้บริหาร ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องมีพื้นฐานความรู้ เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยได้ถูกทิศทางและมีความเหมาะสม

แนวคิดด้านความต้องการพื้นฐานของมนุษย์

แนวคิดนี้นับเป็นแนวคิดสำคัญที่มองเจาะลึกถึงมนุษย์ว่า มนุษย์ทุกคนตั้งแต่เด็กเติบโตถึงผู้ใหญ่ ล้วนแล้วแต่มีความต้องการสนองตอบให้พอใจตนเอง ดังนั้นการทำความเข้าใจในความต้องการของเด็กเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ เพราะจะทำให้ตอบสนองหรือจัดการศึกษาให้ตรงตามความต้องการของเด็กได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ในที่นี้จะกล่าวถึงทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Theory of Need Gratification) เพื่อทำให้เข้าใจในพัฒนาการของเด็กปฐมวัย นำไปสู่การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินที่ถูกต้องเหมาะสม

1. ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslaw's Theory of Need Hierarchy)

อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) (Feeney. 1987) นักจิตวิทยาคนหนึ่งในกลุ่มนักทฤษฎีที่เน้นการมองความเป็นมนุษย์ หรือมนุษย์มีศักยภาพ (Human Potential theories) เขาเชื่อว่ามนุษย์มีคุณภาพนั้นเนื่องจาก มีความคิด ความรู้สึก ความรู้ตระหนัก และการแสวงหาสิ่งดีงาม ค้นหาเป้าหมายของชีวิตให้ได้รับสิ่งที่มีความหมายต่อตน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความสามารถในการเรียนรู้ที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ ทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ (existence) (Sprintall. 1998) และมนุษย์ทุกคนมีความต้องการแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ที่จะสนองความต้องการให้แก่ตนเองทั้งสิ้น ลักษณะที่มีคุณภาพของมนุษย์ลักษณะนี้จัดเป็นความต้องการของมนุษย์เรียงเป็นลำดับขั้นจากขั้นต่ำสุดไปขั้นสูงสุด แบ่งเป็น 5 ขั้น ถ้าความต้องการในขั้นต้นๆ ได้รับการตอบสนองแล้วจะมีความต้องการในขั้นสูงต่อไป ลักษณะความต้องการในแต่ละขั้น ดังแสดงไว้ดังนี้

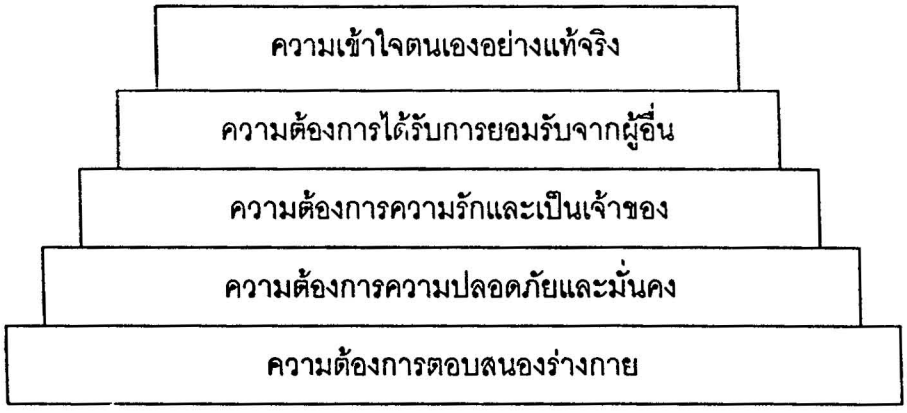

ภาพประกอบ 2 - 1 แผนภาพแสดงลักษณะความต้องการขั้นต่างๆ ของมาสโลว์

ขั้นที่ 1 **ความต้องการตอบสนองร่างกาย** (Physiological needs) ได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศ อุณหภูมิ การนอนหลับ การขับถ่าย เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) ได้แก่ ความรู้สึกมั่นคง การได้รับการปกป้อง ความมั่นคงจากครอบครัว ปลอดภัยจากความวิตกกังวล การหลีกเลี่ยงอันตราย ความเจ็บป่วยต่างๆ

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรัก (Love needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก อยากให้ตนเป็นที่รัก มีการยอมรับตนเองตั้งแต่กลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มสังคม กลุ่มทำงาน เป็นต้น

ขั้นที่ 4 ความต้องการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น (Esteem needs) ได้แก่ ความต้องการให้ผู้อื่นมายกย่อง การได้รับการยอมรับจากเพื่อน กลุ่มคน และความภาคภูมิใจ

ขั้นที่ 5 ความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization needs) ได้แก่ ความต้องการสูงสุดของบุคคล กระทำสิ่งต่างๆ ได้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และตามความสามารถพิเศษของตน

มาสโลว์แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. ความต้องการขั้นต่ำที่ต้องได้รับการตอบสนอง ขาดไม่ได้ ต้องการตอบสนองจากปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย ความต้องการด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง ความต้องการความรักและเป็นเจ้าของ และความต้องการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นวัยต้องได้รับการดูแล เอาใจใส่ ต้องการให้พ่อ แม่ ดูแลทั้งทางด้านร่ากาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งเด็กช่วงนี้ต้องการขั้นนี้มาก

2. ความต้องการขั้นสูงเพื่อพัฒนาตน คือ ความต้องการที่จะเจริญเติบโตหรือพัฒนาเต็มที่ตามศักยภาพของตน เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นมนุษย์เราจะมีความต้องการขั้นสูงได้ก็ต้องมีความต้องการขั้นต่ำครบเสียก่อน

สำหรับประเทศไทยได้มีแนวนโยบายให้ความสำคัญต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็ก ดังปรากฏในปฏิญญาเพื่อเด็ก พ.ศ. 2533" (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2534) ซึ่งได้คำนึงถึงความต้องการพื้นฐานของเด็กทุกคนโดยใช้และกำหนด "สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็กและเยาวชน (สพด.) เกณฑ์ดังกล่าวครอบคุมความต้องการของเด็กปฐมวัยจากทฤษฎีของมาสโลว์ ให้พื้นฐานความเกี่ยวข้องกับเด็กว่า ในการพัฒนามนุษย์นั้น ควรยึดหลักการสนองความต้องการของเด็กเพื่อได้สามารถพัฒนาได้ตรงตามศักยภาพในตัวของเขาดังนี้

1. ความต้องการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย ได้แก่ ความต้องการด้านอาหาร การติดตามเฝ้าระวังความเจริญเติบโตและพัฒนาการ การได้รับภูมิคุ้มกันโรค การได้รับการรักษาพยาบาล การให้บริการดูแลเด็ก รวมทั้งที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม โดยบิดาควรมีส่วนร่วมกับมารดาและเด็กปฐมวัยอย่างใกล้ชิด

2. ความต้องการด้านความแข็งแรงของร่างกาย รวมทั้งการพักผ่อนและนันทนาการ

3. ความต้องการเกี่ยวกับการพัฒนาด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ สังคมให้สอดคล้องกับศักยภาพของเด็ก โดยเด็กในแต่ละวัยจะมีความต้องการแตกต่างกันไป กล่าวคือเด็กอายุ 0-1 ปี ต้องการความรัก การเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด ต้องการสัมผัสอ่อนโยน เพราะอยู่ในวัยของการเรียนรู้ การสื่อสารกับผู้อื่น เด็กวัย 1-3 ปี ต้องการดูแลอย่างใกล้ชิด เพราะต้องการเล่นปีนป่ายและออกกำลังกาย เด็กวัย 3-6 ปี เป็นวัยที่เรียนรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกับผู้อื่นและจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว เด็กวัยนี้จึงชอบเล่นเป็นกลุ่มมากกว่าเล่นคนเดียว ต้องการตัวแบบด้านสังคมและจริยธรรมเพื่อการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

4. ความต้องการด้านการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเตรียมความพร้อม ความคิด ความคิดริเริ่ม และสามารถสร้างแบบแผนชีวิตที่ดีงามได้

5. ความต้องการด้านวัฒนธรรม ภาษา เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งศีลธรรมและศาสนา เด็กจะเรียนรู้วัฒนธรรมและภาษาจากสภาพแวดล้อม

ดังนั้น ในการพัฒนามนุษย์นั้น ควรยึดหลักการสนองความต้องการของเด็กเพื่อได้สามารถพัฒนาได้ตรงตามศักยภาพในตัวของเขาผู้บริหาร ครูผู้สอน และคนอื่นๆ ควรทำความเข้าใจเพื่อที่จะได้จัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมิน ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับการเจริญเติบโตพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

การเจริญเติบโตพัฒนาการและการเรียนรู้ในเด็กปฐมวัย นั้นเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ปฏิสนธิ คลอดจากครรภ์มารดาสู่โลกภายนอก จากทารกและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ สำหรับคำว่า พัฒนาการเด็กปฐมวัย ในที่นี้นับช่วงตั้งแต่เด็กปฏิสนธิจนถึงอายุ 8 ปี การที่สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเจริญเติบโตพัฒนาการพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนั้น จะช่วยทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับของเด็กแล้วมาสรุปเป็นแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจเด็ก เพื่อตัดสินใจจัดประสบการณ์ให้เด็ก และมีวิธีที่จะวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน และในแต่ละด้านได้ในทิศทางที่เหมาะสม โดยจากแนวคิดด้านนี้ กล่าวถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ความหมายของการเจริญเติบโต พัฒนาการ วุฒิภาวะ และการเรียนรู้

พัฒนาการ (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาด้านการทำหน้าที่ (function) และวุฒิภาวะ (Maturation) ของอวัยวะระบบต่างๆ ในด้านโครงสร้าง การจัดระเบียบส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออก มีลักษณะและทิศทางที่แน่นอนสัมพันธ์กับเวลา ทำให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างดี มีประสิทธิภาพ ทำสิ่งที่ยากสลับซับซ้อนมากขึ้น ตลอดจนการเพิ่มทักษะใหม่ๆ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม ผสมผสานก้าวหน้าเป็นลำดับขั้นต่อเนื่องกันไป โดยพัฒนาการครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยา (Psysiological development) ของระบบอวัยวะ เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านปริมาณ (Quantitative Change) ได้แก่การเพิ่มจำนวนเซลล์ประสาทในสมอง ขนาดของรูปร่างสูงขึ้น การขยายส่วนต่างๆ ของร่างกาย และการเกิด/เปลี่ยนแปลงการพัฒนาการของมนุษย์ (Human development) เป็นความสามารถในการทำหน้าที่ด้านต่างๆ ดูจากพฤติกรรมและผลงาน สิ่งใหม่ๆ ทางด้านคุณภาพ (Qualitative Change) ได้แก่ ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน การคิดเลข การแก้ปัญหา ทักษะการช่วยตนเอง การทรงตัว การเคลื่อนไหว การกระโดด การรู้จักแบ่งปัน มีน้ำใจ ยิ้มแย้ม ซึ่ง

พัฒนาการทุกด้านของมนุษย์ถ้าได้รับการตอบสนองตรงตามความต้องการแล้ว พัฒนาการของมนุษย์จะเป็นไปอย่างสมวัย พัฒนาการเด็กปฐมวัยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. พัฒนาการด้านร่างกาย หมายถึง ความสามารถในการทำงานของกล้ามเนื้อใหญ่ที่ใช้ในการเคลื่อนไหว ทรงตัว ยืน วิ่ง รวมทั้งความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็กและประสาทสัมพันธ์ เช่นการหยิบของ การขีดเขียน การพับกระดาษ เป็นต้น

2. พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ หมายถึงความสามารถในการรู้สึกและแสดงความรู้สึกของเด็ก เช่น พอใจ ไม่พอใจ รักชอบ สนใจ เกลียด โดยที่เด็กรู้จักควบคุมการแสดงออกอย่างเหมาะสมกับวัยและสถานการณ์ ตลอดจนการสร้างความรู้สึกที่ดีและนับถือตนเอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการทางสังคม จึงรวมเป็นพัฒนาการทางด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม (Psycho-social development)

3. พัฒนาการด้านสังคม หมายถึง ความสามารถของเด็กในการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ปรับตัวในการเล่นหรืออยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทำหน้าที่ตามเวลา มีความรับผิดชอบ รู้จักกาละเทศะ การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการรับรู้ การเข้าใจสิ่งต่างๆ การใช้เหตุผล การแก้ปัญหา ซึ่งแสดงออกโดยการใช้ภาษาในการสื่อความหมายเป็นส่วนใหญ่

การเจริญเติบโต (Growth) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านปริมาณ เช่น ขนาดของร่างกายและอวัยวะเกิดจากการเพิ่มจำนวนและขนาดของเซลล์ และส่วนหล่อเลี้ยงทำให้รูปร่างเปลี่ยนในเรื่องของน้ำหนัก ส่วนสูง ขนาดลำตัว รวมทั้งอวัยวะและโครงสร้างภายในเพื่อทำหน้าที่ให้เหมาะสมแต่ไม่รวมการมีลักษณะใหม่ๆ หรือความสามารถใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นด้วย ซึ่งการเจริญเติบโตจะสิ้นสุดลงเมื่อถึงจุดสูงสุดของวุฒิภาวะทางร่างกาย เมื่ออายุประมาณ 21 ปี พัฒนาการนั้นจะดำเนินไปทุกๆ ช่วงอายุของชีวิตในทุกๆ ส่วนของร่างกาย และพัฒนาการเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องอาศัยการเจริญเติบโตเป็นพื้นฐาน

วุฒิภาวะ (Maturation) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพ เป็นผลรวมที่เกิดจากอิทธิพลของยีน (Gene) ซึ่งถ่ายทอดทางพันธุกรรม วุฒิภาวะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเรียนรู้ แต่ไม่ได้เป็นผลมาจากการเรียนรู้ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง ความสามารถบางอย่างอาจจะไม่เกิดขึ้น หรือช้ากว่าที่ควรได้ ตัวอย่างเช่น ความสามารถในการเขียนตัวอักษรของเด็กชายแชมป์

ความสามารถในการเขียนของเด็กชายแซมป์ มีอายุ 3 ขวบ ยังมีวุฒิภาวะในการเขียนตัวอักษรไม่ได้ แต่มีพัฒนาการเขียนขั้นขีด แต่เมื่อเด็กชายแซมป์มีอายุเพิ่มขึ้น และในระหว่างนี้ได้รับการสอนและฝึกฝน พร้อมด้านภาษา เขียนตัวอักษรตามแบบอ่านหนังสือ มีโอกาสเห็นตัวอักษร เกิดการซึมซับ เมื่ออายุ 4-5 ปี มีความสามรถเขียนตัวอักษรอยู่ในขั้นคัดลอกตัวอักษรตามแบบได้ และบางครั้งเขียนได้ด้วยตนเอง การที่เด็กมีความสามารถคัดลอกตัวอักษรหรือ เขียนตัวอักษรได้ แซมป์พัฒนา มีวุฒิภาวะมีความพร้อมในการเขียนได้ แสดงว่า เด็กแต่ละคนมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองตามกำหนดระยะเวลาเฉพาะขอพัฒนาการนั้นๆ เด็กพัฒนาวุฒิภาวะในการเขียนได้ โดยมีสภาพแวดล้อมช่วยเสริมกาพัฒนาการเขียนให้สมบูรณ์ขึ้น วุฒิภาวะมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ควบคู่กันไป

การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไปจากเดิม เป็นพฤติกรรมค่อนข้างถาวร ซึ่งแบนดูรา (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2536) กล่าวว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลอื่น ดังนั้น พฤติกรรมส่วนใหญ่ของมนุษย์จึงได้รับอิทธิพลจากการสังเกตพฤติกรรมและผลของการแสดงพฤติกรรมของบุคคลอื่น ดังนั้น การเรียนรู้ของเด็ก เป็นผลมาจากประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมและมีการฝึกฝนตั้งแต่วัยทารก ในการเรียนรู้ของเด็กนั้นสิ่งที่มีอิทธิพล ได้แก่ สภาพแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์ ความต้องการและความสนใจของเด็ก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความสามารถต่างๆ ของเด็กถูกนำออกมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีขอบเขต คือ ใช้ช่วงเวลาสั้น การรับรู้เนื้อหาแบบรูปธรรม วิธีการเรียนรู้ในแบบของการเล่น ลงมือปฏิบัติ สำรวจสิ่งรอบตัวตามความพอใจของตนเอง ลักษณะเช่นนี้นับเป็นการเรียนรู้ ตัวอย่าง เด็กเกิดการเรียนรู้ด้านการอ่านหนังสือ ของเด็ก

ด.ช.โชคดีได้รับสภาพแวดล้อม ที่มีหนังสือนิทาน โดยพ่อ แม่ ชอบอ่านนิทานให้ฟัง โดยใช้เทคนิคตักวิเศษคือ เอา ด.ช.โชคดีนั่งตักทุกวันก่อนนอนแล้วอ่านนิทาน โชคดีได้รับสิ่งแวดล้อมรู้จักหนังสือนิทาน ได้เห็นรูปภาพ ฟังเนื้อเรื่อง เกิดการเรียนรู้ การอ่านตามธรรมชาติเกิดการรักการอ่าน รักหนังสือ มักจะเรียนรู้การอ่านได้รวดเร็วกว่าเด็กที่ไม่ได้รับโอกาสด้านนี้

2. หลักพัฒนาการเด็กปฐมวัย

พัฒนาการของมนุษย์ทุกคนนั้นมีหลักการพอสรุปได้คือ

1. พัฒนาการของมนุษย์ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีขั้นตอนและและเกิดขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปฏิสนธิจะค่อยๆ พัฒนาเติบโตเป็นเด็กและผู้ใหญ่ต่อไป โดยขั้นต้นเป็นพื้นฐานสำหรับขั้นต่อไป

2. พัฒนาการของมนุษย์เป็นไปอย่างมีแบบแผนเฉพาะ พัฒนาการของมนุษย์จะเป็นไปเป็นระยะๆ กล่าวคือ เมื่อเด็กเกิดมาลืมตาดูโลก เด็กจะนอนแบเบาะก่อน ต่อจากนั้นค่อยๆ พัฒนาคว่ำ นั่ง คืบ คลาน ยืน และเดินในที่สุด นอกจากนี้การพัฒนาของมนุษย์ทางด้านร่างกายจะถูกำหนดพัฒนาไปเป็น 3 ทิศทาง คือ

ทิศทางที่ 1 พัฒนาการจะเริ่มจากส่วนบนลงล่างหรือศีรษะไปเท้า (Cephalo-Caudal Development) เด็กทารกจะมีศีรษะใหญ่เมื่อแรกเกิด และต่อมาอวัยวะส่วนอื่นๆ ค่อยๆ เจริญเติบโตจนได้สัดส่วนกับศีรษะและอวัยวะส่วนบน

ทิศทางที่ 2 พัฒนาการจะเริ่มจากแกนกลาง ของลำตัวไปสู่อวัยวะส่วนข้าง (Proximal-Distal Development) เช่น เด็กจะสามารถเคลื่อนไหวลำตัวได้ก่อนการใช้แขนและ นิ้วมือหรือเด็กจะใช้ทั้งแขนปัดสิ่งของก่อนจะควบคุมข้อมือ ฝ่ามือ และนิ้วมือได้

ทิศทางที่ 3 พัฒนาการเคลื่อนไหวของร่างกาย พัฒนาทางทักษะจากทั่วไปสู่ทักษะการเคลื่อนไหวเฉพาะเจาะจง เด็กทารกอายุประมาณ 4-6 เดือน ยังไม่สามารถใช้นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือ จับชิ้นของเล่นได้ แต่พออายุ 6-9 เดือน มีความสามารถบังคับใช้นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือจับของเล่นได้ หรือสามารถหยิบของเล่นเปลี่ยนจากมือข้างหนึ่งไปอีกข้างหนึ่งได้

3. พัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่แรกจะมีผลต่อพัฒนาการระยะต่อ ๆ ไป พัฒนาการของของมนุษย์นั้นมีทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา จริยธรรม และบุคลิกภาพทั้งหมดทุกด้านจะมีความสัมพันธ์กันหมดแต่ละส่วนจะส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน และถ้ามีพัฒนาการด้านหนึ่งด้านใดบกพร่องตั้งแต่เริ่มแรก ก็จะนำไปสู่ความบกพร่องในด้านอื่นๆ ด้วย และมีผลกระทบกระเทือนในระยะต่อๆ ไป

4. พัฒนาการของมนุษย์นั้นตั้งแต่เด็กจนกระทั่งผู้ใหญ่ แต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมในแต่ละช่วงชีวิต ปัจจัยทางพันธุกรรมที่ได้รับจากพ่อและแม่ เป็นตัวกำหนดศักยภาพ ส่วนปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดโอกาสความเป็นๆไปได้ของการที่เด็กเติบโตและพัฒนาตามศักยภาพนั้นๆ ดังนั้นพัฒนาการของเด็กแต่ละคนจะเป็นอย่างไรหลังจากปฏิสนธิแล้วขึ้นอยู่กับสุขภาพความแข็งแรงของมารดา โอกาสของการได้

รับการอบรมเลี้ยงดู และประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น เด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวที่พ่อแม่เอาใจใส่ ได้รับสารอาหารที่ครบถ้วน จะมีความแข็งแรงและเติบโตเร็วกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ยากจนไม่เอาใจใส่ หรือถ้าเด็กคนใดเติบโตในสภาพแวดล้อมที่พรั่งพร้อมด้านภาษา คือ พ่อแม่พูดกับลูก อ่านหนังสือให้ลูกฟัง เด็กจะมีแนวโน้มพูดเก่งและใช้ภาษาได้ดีกว่าเด็กคนอื่นๆ ที่ขาดโอกาสนี้ การทำความเข้าใจในเรื่องของพัฒนาการเด็กเป็นหัวใจสำคัญของผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากับปฐมวัย

3. แบบฉบับของการพัฒนา

พัฒนาการของเด็กปฐมวัยทุกคนเปลี่ยนแปลงไปตามแบบแผนเดียวกัน คือ

1. แบบแผนเฉพาะเด็กปฐมวัยทุกคนมีลำดับขั้นของการพัฒนาเหมือนกันเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องและมีทิศทางก้าวหน้า โดยไม่ข้ามขั้นและไม่มีการหยุดยิ่งอยู่กับที่ พัฒนาการขั้นต้นจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาขั้นต่อไปที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น

> พัฒนาการของการพูดของด.ช.โชคดีอายุประมาณ 12 เดือน เริ่มพูด หัดพูด โดยจำชื่อสิ่งของได้ และพูดทีละ 1 คำ เช่นคำว่า น้ำ นม แมว ต่อมาพัฒนาการทางภาษาดีขึ้น อายุประมาณ 14-18 เดือน จะพูดชื่อสิ่งของได้คล่องและออกเสียงได้มากกว่า 1 พยางค์
>
> พัฒนาการเขียนของ ด.ญ. ภูริชญา อายุ 3 ขวบ มีพัฒนาการเขียนตั้งแต่ขั้นต้นคือ อยู่ในขั้นขีด เขี่ย จะใช้กล้ามเนื้อแขนและมือในการเคลื่อนไหวลากเส้นโยงไปมาอย่างไม่มีทิศทาง ต่อมาสามารถบังคับใช้กล้ามเนื้อนิ้วได้มากขึ้น ในการควบคุมการลากเส้นอย่างมีทิศทางตามความต้องการและสามารถเขียนตัวอักษรได้ในที่สุด ประมาณ อายุ 4-4 ½ ขวบ

2. การเปลี่ยนแปลงด้านปริมาณ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้ชัดเจน ด้านการเพิ่มขนาดของรูปร่าง และอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย เมื่อเด็กอายุมากขึ้น เกิดความเจริญเติบโตเนื่องจากได้รับสารอาหารที่เพียงพอตามความต้องการของร่างกาย ขนาดของร่างกายก็มีส่วนสูงและน้ำหนักเพิ่มขึ้นรวมทั้งการแสดงออกถึงขีดความสามารถในด้านต่างๆ ก็เพิ่มขึ้นด้วย ดังตัวอย่าง

> ด.ช.แชมป์ อายุ 10-12 เดือน จะคลานขึ้นบันไดได้ 2-3 ขั้น แต่เมื่ออายุได้ 12-14 เดือน จะปีนขึ้นบันไดได้อย่างคล่องแคล่วหรือมีการเรียนรู้อ่านคำศัพท์มากขึ้น เป็นต้น

3. การเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่สลับซับซ้อนเกี่ยวข้องกับกลไกการทำงานภายในร่างกายที่ก่อให้เกิดความสามารถใหม่ๆ ดังตัวอย่าง

> เด็กอายุประมาณ 6-9 เดือน รู้จักฟังเพลงแล้วสามารถโยก-ตัวไปมาตามจังหวะได้ แต่ถ้าอายุ 4 เดือน ไม่สามารถทำได้ ดังนั้นก่อนที่เด็กจะรู้จักการฟัง แยกความตกต่างของเสียงได้ ต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้หลายขั้นตอนเกี่ยวกับการใช้ภาษา เช่น การฟัง การเปล่งเสียง การแยกความแตกต่างของเสียง จากนั้นเกิดประสบการณ์และสามารถแยกเสียง ทำตัวโอนเอียงได้ในที่สุด

4. ความสัมพันธ์ของพัฒนาการทุกด้าน พัฒนาการทุกด้านของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญา มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหมด ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการด้านหนึ่งย่อมส่งผลทางบวกและทางลบให้พัฒนาการด้านอื่นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังตัวอย่าง

> คุณแม่อาบน้ำน้องภูเรียบร้อยแล้วให้ดูดนม ตัวเด็กได้กินนมอิ่มท้อง นอนหลับสบาย ตื่นขึ้นมาอารมณ์ไม่หงุดหงิดเห็นหน้าแม่ แจ่มใส ยิ้ม หัวเราะได้

5. ลักษณะเด่นของพัฒนาการแต่ละช่วง ของการเปลี่ยนแปลง ตามขั้นตอนของพัฒนาการ ลักษณะบางอย่างอาจพัฒนาเร็วกว่าลักษณะอื่นและสังเกตเห็นเด่นชัดได้ดังตัวอย่าง

> น้องโชคดีอายุ 12 เดือน คุณพ่อมักจะพานั่งจักรยานด้านหน้าพาไปเที่ยวทุกๆ เย็นรอบๆ หมู่บ้าน ระยะแรกๆ จะจำทางไม่ได้ แต่ อายุประมาณ 16 เดือน จะสามารถบอกทางโดยการชี้ทางเข้าบ้านได้ ในช่วงอายุ 3 ปี เด็กจะเริ่มรับรู้และสังเกตความแตกต่างทางเพศเมื่ออายุ 4 ปี จะช่างซักถาม สนใจเล่นร่วมกับผู้อื่น พออายุ 5 ปี จะชอบความเป็นอิสระเป็นของตัวเอง ลักษณะเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นปกติ เมื่อเด็กอายุมากขึ้นก็จะพัฒนาไปตามวุฒิภาวะ และการเรียนรู้ จากมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับ

6. ความคาดหวังของพัฒนาการ พัฒนาการของมนุษย์เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมีขั้นตอนและได้ถูกกำหนดไว้อย่างแน่นอน จึงสามารถทำนายและคาดหวังความสามารถและพฤติกรรม

ตามขั้นพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยของเด็กอย่างคร่าวๆ ได้ ทั้งนี้เมื่อเด็กได้รับการส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านอย่างเหมาะสม ดังตัวอย่าง

> พัฒนาการทางภาษาของเด็กอายุ 4 ขวบ ในวัย 3 ขวบ น้องภูยังเล่านิทานเป็นเรื่องยาวๆ ไม่ได้ แต่เมื่ออายุ 4 ขวบ น้องภูได้ฟังนิทานเสมอ จนสามารถเล่านิทานได้ แต่จะมีความสับสนในการเรียงลำดับเนื้อเรื่อง เช่น เล่าว่า "วันหนึ่งหนูกับกระต่ายมาวิ่งเล่นด้วยกัน แล้วไปเจอแมวตัวหนึ่ง แล้วทั้ง 3 ตัว เล่นด้วยกัน เจออีกตัวหนึ่ง แล้วให้เจ้าหมาไปเล่นกับพวกเรา รวมเป็น 4 ตัว แล้วเจอนกอีก 2 ตัว เล่นสนุกเป็น 5 ตัว ไปเจอกวางอีกตัวหนึ่ง ไปเจอปลา ไปเจอกระรอก ไปเจอลิง ไปเจอเจ้าช้าง ไปเจอเจ้าหมู เป็นต้น

7. ความแตกต่างภายในตัวบุคคล (intra-individual Differences) ธรรมชาติได้กำหนดให้พัฒนาการของระบบและส่วนต่างๆ ของร่างกายภายในตัวเด็กแต่ละคน มีอัตราการเจริญเติบโตไม่เท่ากัน ในช่วงอายุหนึ่งๆ ของบุคคลนั้น ดังตัวอย่าง

> ในช่วงวัยทารก พัฒนาการทางร่างกายเป็นไปอย่างรวดเร็ว สมองเด็กแรกคลอดจนถึง 3 ขวบ มีขนาดเกือบเท่าสมองของผู้ใหญ่ คือประมาณ 80% ของสมองผู้ใหญ่ (เด็กแรกคลอดสมองหนัก 350 ถึง 500 กรัม ขณะที่ผู้ใหญ่หนักประมาณ 1.3 ถึง 1.5 กิโลกรัม) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 11) ตัวอย่างเช่น ในช่วงปฐมวัยเด็กมีพัฒนาการของสมองอยู่ในอัตราสูงกว่าการเจริญเติบโตของอวัยวะอื่นๆ

8. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (inter-individual Differences) แม้ว่าเด็กทุกคนจะมีแบบแผนของพัฒนาการเหมือนกันและพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน แต่ความสามารถในการพัฒนาให้ไปถึงจุดเดียวกันเมื่ออายุเท่ากันอาจแตกต่างกันได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากระดับวุฒิภาวะที่ถูกกำหนดโดยพันธุกรรม และประสบการณ์ที่ได้รับจากสภาพแวดล้อม จะเป็นตัวกระตุ้นหรือขัดขวางศักยภาพการแสดงความสามารถของเด็กแต่ละคน

4. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเจริญเติบโตพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

การเจริญเติบโตพัฒนาการและการเรียนรู้ในแต่ละด้านของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะช่วงพลังแห่งการเจริญเติบโตของชีวิตของเด็ก ได้มีทฤษฎีหลายทฤษฎีอธิบายไว้ขั้นตอนการเจริญเติบโตพัฒนาการและการเรียนรู้เด็กในด้านนั้นๆ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีต่างๆทุกด้านเป็นพื้นฐานให้ครูและผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน การวัดและการประเมินให้เด็กวัยนี้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในที่นี้จะกล่าวถึงทฤษฎีที่เป็นพื้นฐาน ที่ผู้เขียนเห็นว่ามีความเหมาะสม สามารถนำมาใช้โดยตรงเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย และเป็นประโยชน์ต่อพื้นฐานการสร้างความเข้าใจในการวัดและประเมินเด็กปฐมวัยได้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการของกีเซล

ภาพประกอบ 2-2 อาร์โนลด์ กีเซล เป็นคนแรกที่อธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กเป็นรูปแบบที่แน่นอน และเกิดขึ้นตามลำดับขั้น (an unvarying sequence) (Sprinthall,1998.)

อาร์โนลด์ กีเซล (Arnold Gesell. 1880-1961) เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ผู้เริ่มก่อตั้งสถาบันพัฒนาการเด็ก (Institute of Child Development) ณ มหาวิทยาลัยเยล ระหว่างปี ค.ศ. 1930-1940 เขาเป็นคนแรกที่สนับสนุนและอธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กว่า การเจริญเติบโตของเด็กทางร่างกาย เนื้อเยื่อ อวัยวะ หน้าที่ของอวัยวะ

ต่างๆ และพฤติกรรม ที่ปรากฏขึ้นเป็นรูปแบบที่แน่นอนและเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้น ประสบการณ์และสภาพแวดล้อมเป็นองค์ประกอบรองที่ต่อเติมเต็มเสริมพัฒนาการต่างๆ กีเซลเชื่อว่าวุฒิภาวะจะถูกกำหนดโดยพันธุกรรม และมีในเด็กแต่ละคนมาตั้งแต่เกิด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กแต่ละวัยมีความพร้อมทำสิ่งต่างๆ ได้ ถ้าวุฒิภาวะหรือความพร้อมยังไม่เกิดขึ้นตามปกติในวัยนั้นๆ สภาพแวดล้อมจะไม่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก

ผลงานของกีเซลได้สร้างเกณฑ์มาตรฐานสำหรับวัดพฤติกรรมของเด็กในแต่ละระดับ เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งเขาได้แบ่งพัฒนาการของเด็กที่ต้องการวัดและประเมินออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่

1) พฤติกรรมทางการเคลื่อนไหว (Motor Behavior) ครอบคลุมการบังคับอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย และความสัมพันธ์ทางด้านการเคลื่อนไหว

2) พฤติกรรมทางการปรับตัว (Adaptive Behavior) ครอบคลุมความสัมพันธ์ของการใช้มือและสายตา การสำรวจ ค้นหา การกระทำต่อวัตถุ การแก้ปัญหาในการทำงาน

3) พฤติกรรมทางการใช้ภาษา (Language Behavior) ครอบคลุมการที่เด็กใช้ภาษา การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน

4) พฤติกรรมส่วนตัวและสังคม (Personal-Social Behavior) ครอบคลุมการฝึกปฏิบัติส่วนตน เช่น การกินอาหาร การขับถ่าย และการฝึกต่อสภาพสังคม เช่น การเล่น การตอบสนองผู้อื่น

จากแนวความคิดของกีเซล สามารถนำมาอธิบายพัฒนาการของมนุษย์ในด้านการเจริญเติบโต พัฒนาการทางร่างกาย และสามารถนำไปเชื่อมโยงกับพัฒนาการทางสติปัญญาได้อีกด้วย นอกจากนั้นกีเซลได้เขียนหนังสือขึ้น 2 เล่ม คือ The First Five Year of Life และ The Child from five to ten ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้มีบทบาทมากต่อการจัดกลุ่มเด็กเข้าศึกษาในชั้นอนุบาลและชั้นประถม เกณฑ์มาตรฐานใช้เป็นแบบทดสอบมาตรฐานในการทำนายพฤติกรรม วิเคราะห์กลุ่ม และทำวิจัย เพื่อบอกลักษณะ พัฒนาการของเด็ก โดยใช้อายุทางปฏิทินเป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ มีบทบาทมากในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยการจัดกิจกรรมนั้นต้องให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็กแต่ละคน

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget)

ภาพประกอบ 2-3 จีน พีอาเจต์ ผู้นำทางทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Sprinthall.1998).

จีน พีอาเจต์ (Jean Piaget 1896-19820) นักจิตวิทยาชาวสวิสที่เป็นที่รู้จักในฐานะผู้เชี่ยวชาญในทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสติปัญญา เกิดที่เมือง นูชาเทล (Neuchatel) หนังสือและบทความทั้งหมดซึ่งเป็นผลงานของเขาเกี่ยวข้องกับความเจริญเติบโตและพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นถึงความสำคัญของความเป็นมนุษย์ อยู่ที่มนุษย์มีความสามารถในการสร้างความรู้ผ่านการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งปรากฏอยู่ในตัวเด็กตั้งแต่แรกเกิด ความสามารถนี้คือ การปรับตัว (Adaptation) เป็นกระบวนการที่เด็กสร้างโครงสร้างตามความคิด (Scheme) โดยการมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อม 2 ลักษณะคือ เด็กพยามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมโดยซึมซาบประสบการณ์ (Assimilation) และการปรับโครงสร้างสติปัญญา (Accommodation) ตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิดความเข้าใจ (Equilibration)

ความสามารถนี้เป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างทางสมอง นอกจากนี้ พีอาเจต์ เน้นเรื่องการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ เมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและผู้ใหญ่ในการเข้าสังคมนั้นๆ อิทธิพลของทฤษฎีนี้ มีบทบาทในการจัดแนวประสบการณ์ในระดับปฐมวัย คือ ให้เด็กเรียนรู้โดยให้โอกาสเด็กในการเล่น สำรวจ ทดลอง มีโอกาสเลือก ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง ความสามารถทางสติปัญญาของมนุษย์ในการเรียนรู้ตามแนวความคิดของเพียเจต์ ดังแสดงในภาพ 2 - 4

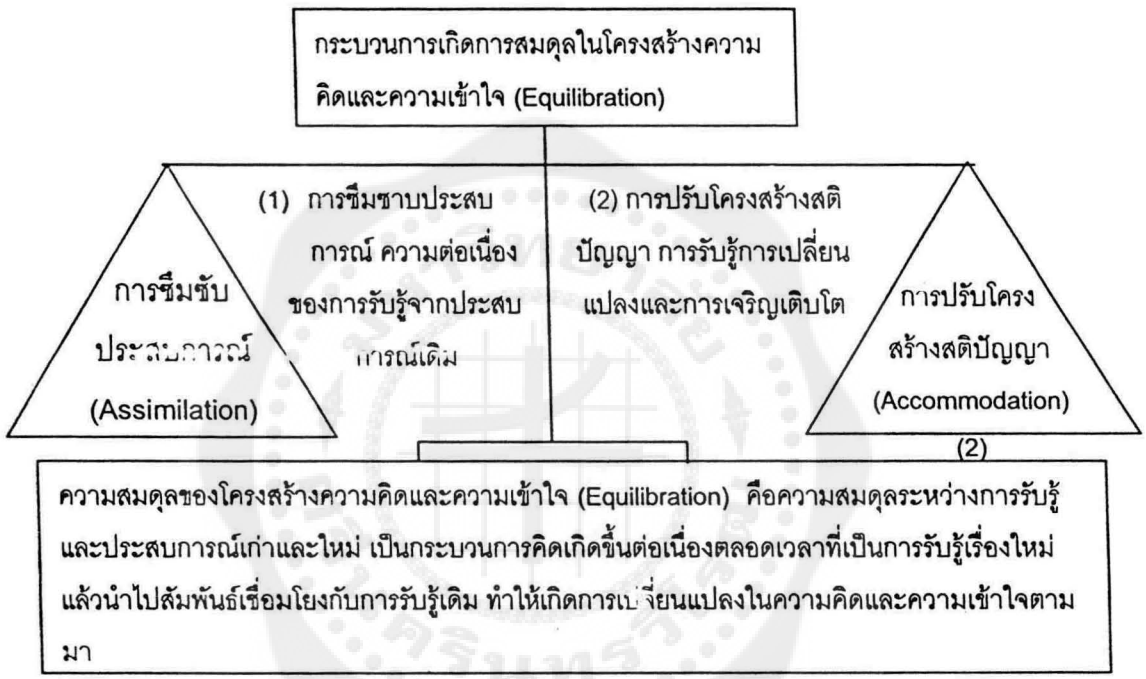

ภาพประกอบ 2 - 4 ภาพแสดงปฏิสัมพันธ์การเรียนรู้ของกระบวนการเกิดความสมดุลในโครงสร้างความคิด และความเข้าใจ (Equilibration) ระหว่างการซึมซับประสบการณ์ (Assimilation) และการปรับโครงสร้างทางสติปัญญา (Accommodation)

การซึมซาบประสบการณ์ (Assimilation)

คือกระบวนการที่อินทรีย์ได้ดูดซึมสิ่งแวดล้อมจากประสบการณ์เดิมของตนเอง ขอบเขตของการดูดซึมนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของอินทรีย์นั้นๆ ตัวอย่างเช่น เด็กชายแชมป์ อายุ 2 ขวบ เห็นส้มครั้งแรกจะบอกว่า คือลูกบอล เพราะประสบการณ์เดิมของแชมป์รู้จักว่าลูกบอลเป็นลูกกลมๆ สีส้ม เมื่อเขาพบสิ่งใหม่คือส้ม เขาก็สามารถจะรับรู้ได้ตามประสบการณ์เดิมของเขาเท่านั้น

การปรับโครงสร้างสติปัญญา (Accommodation)

เป็นกระบวนการควบคู่ไปกับการซึมซาบประสบการณ์ เมื่อสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสติปัญญาในอินทรีย์จึงต้องมีการปรับปรุงให้สมดุลกับสิ่งแวดล้อม หน่วยที่มีการปรับตัวนี้ เพียเจต์ เรียกว่า สกีมา (Schema) ทั้งนี้หมายความว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลช่วยให้เด็กเปลี่ยนความคิด ความเข้าใจและปรับโครงสร้างสติปัญญาให้ตรงกับสภาพแวดล้อมของเขา

พัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจต์ เป็นไปตามลำดับขั้นดังนี้

ตาราง 2 - 1 ลำดับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

อายุ (ปี)	ขั้น	พัฒนาการ
0-2	ประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor)	เด็กเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัส เช่น ปาก หู ตา สิ่งแวดล้อมรอบตัว

ตาราง (ต่อ)

2-6	ความคิดก่อนเกิดปฏิบัติการ (Intuitive or Preoperational)	เรียนรู้ภาษาพูด สัญลักษณ์ เครื่องหมาย ท่าทางในการสื่อความหมาย รู้จักสิ่งที่เป็นตัวแทน (Representation) โครงสร้างสติปัญญาแบบง่ายๆ สามารถหาเหตุผลอ้างอิงได้ มีความเชื่อในความคิดของตนอย่างมาก ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) เลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่
7-11	ปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operations)	รับรู้รูปธรรมได้ดี ใช้เหตุผล สร้างกฎเกณฑ์ เห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เป็นนามธรรม
11-16	ปฏิบัติการคิดแบบนามธรรม (Formal Operations)	รู้จักคิดหาเหตุผล มีระบบ คาดคะเน ตั้งสมมุติฐาน แก้ปัญหา พัฒนาสติปัญญาอย่างสมบูรณ์ มีความคิดเท่าผู้ใหญ่

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner's View)

โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) เป็นนักจิตวิทยา (Phychologist) และผู้เชี่ยวชาญทางด้านสติปัญญา (intelligence expert) แห่งมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญา (Theory of Multiple Intelligence MI) โดยใช้หลักการวิวัฒนาการทางชีววิทยา (Biological evolution) จำแนกความสามารถหรือสติปัญญาของคนเอาไว้ 7 ประเภท และต่อมาเขาเพิ่มอีก 1 ประเภท เรียกว่า สติปัญญาด้านรักธรรมชาติ (Naturalistic) ต่อมาเพิ่มขึ้นอีก 1 ประเภท คือ สติปัญญาด้านการดำรงชีวิต (Existential Intelligence) รวมทั้งหมด 9 ด้าน (Sprinthall. 1998) ซึ่งการ์ดเนอร์เชื่อว่า สมองของมนุษย์ได้แบ่งเป็นส่วนๆ แต่ละส่วนได้กำหนดความสามารถที่ค้นหาและแก้ปัญหาที่เรียกว่า "ปัญญา" ซึ่งมีหลายๆ อย่างถือกำเนิดมาจากสมองเฉพาะส่วนแตกต่างกัน ซึ่งสติปัญญาทั้ง 9 ด้าน ได้แก่

1. สติปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถทางด้านภาษาสูง อาทิ นักเล่านิทาน นักพูด (ปฐกถา) ความสามารถใช้ภาษาในการหว่านล้อม การอธิบาย กวี นักเขียนนวนิยาย นักเขียนบทละคร บรรณาธิการ นักหนังสือพิมพ์ นักจิตวิทยา

2. สติปัญญาด้านตรรกและคณิตศาสตร์ (Logical/Mathematics Intelligence) หมายถึง กลุ่มผู้ที่มีความสามารถสูงในการใช้ตัวเลข อาทิ นักบัญชี นักคณิตศาสตร์ นักสถิติ กลุ่มผู้ให้เหตุผลที่ดี อาทิ นักวิทยาศาสตร์ นักตรรกศาสตร์ นักจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์ กลุ่มผู้ที่มีความไวในการเห็นความสัมพันธ์แบบแผนตรรกวิทยา การคิดเชิงนามธรรม การคิดที่เป็นเหตุผล (Cause-effect) และการคิดคาดการณ์ (if-then) วิธีการใช้ในการคิด ได้แก่ การจำแนกประเภท การจัดหมวดหมู่ การสันนิษฐาน การสรุป การคิดคำนวณ การตั้งสมมุติฐาน

3. สติปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Visual/Spatial Intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถมองเห็นภาพของทิศทาง แผนที่ ที่กว้างไกล อาทิ นายพรานป่าผู้นำทาง พวกเดินทางไกล รวมถึงผู้ที่มีความสามารถมองความสัมพันธ์ มองเห็นแสดงออกเป็นภาพรูปร่างในการจัดการกับพื้นที่ เนื้อที่ การใช้สี เส้น พื้นผิว รูปร่าง อาทิ สถาปนิก มันทนากร นักประดิษฐ์ ศิลปินต่างๆ

4. สติปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily/Kinesthetic Intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการใช้ร่างกายของตนเองแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก อาทิ นักแสดงละคร - ภาพยนต์ นักแสดงท่าใบ้ นักกีฬา นาฏกร นักฟ้อนรำทำเพลง และผู้ที่มีความสามารถในการใช้มือประดิษฐ์ เช่น นักปั้น ช่างแก้รถยนต์ รวมถึงความสามารถทักษะทางกาย เช่น ความคล่องแคล่ว ความแข็งแรง ความรวดเร็ว ความยืดหยุ่น ความประณีต และความไวทางประสาทสัมผัส

5. สติปัญญาด้านดนตรี (Musical/Rhythmic Intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถทางด้านดนตรี ได้แก่ นักแต่งเพลง นักดนตรี นักวิจารณ์ดนตรี รวมถึงความไวในเรื่องจังหวะ ทำนอง เสียง ตลอดจนความสามารถในการเข้าใจและวิเคราะห์ดนตรี

6. สติปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และเจตนาของผู้อื่น ทั้งนี้รวมถึงความสามารถไวในการสังเกต น้ำเสียง ใบหน้า ท่าทาง ทั้งยังมีความสามารถสูงในการรู้ถึงลักษณะต่างๆ ของสัมพันธภาพของมนุษย์และสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ เช่น สามารถทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลปฏิบัติตาม

7. สติปัญญาด้านตน หรือ การเข้าใจตนเอง (Interpersonal Intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการรู้จักตนเอง และสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้จากความรู้สึก ตนนี้ ความสามารถในการรู้จักตัวตน อาทิ การรู้จักตัวเองตามความเป็นจริง เช่น มีจุดอ่อน จุดแข็งใน

เรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความปรารถนาของตนเอง มีความสามารถในการฝึกฝนตนเอง และเข้าใจตนเอง

8. สติปัญญาด้านการรักธรรมชาติ (Naturalistic Intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ และปรากฏการณ์ธรรมชาติ เข้าใจความสำคัญของตนเองกับสิ่งแวดล้อม และตระหนักถึงความสามารถของตนที่จะมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ธรรมชาติ เข้าใจถึงพัฒนาการของมนุษย์ และการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เข้าใจและจำแนกความเหมือนกันของสิ่งของ เข้าใจการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงของสสาร

9. สติปัญญาด้านการดำรงชีวิต (Existential Intelligence) หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการไตร่ตรอง คำนึง สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่ในโลกมนุษย์ เข้าใจการกำหนดของชีวิต และการรู้เหตุผลของการดำรงชีวิตอยู่ในโลก

4. ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud)

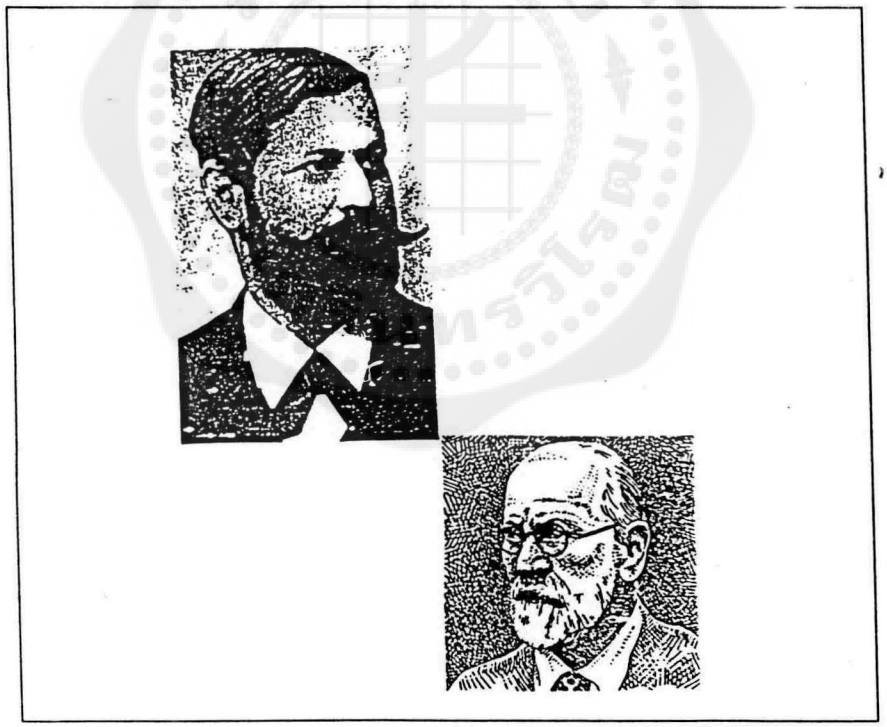

ภาพประกอบ 2-5 ซิกมันด์ ฟรอยด์ นักทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ (Sprinthall.1998)

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud. 1856-1939) เป็นนายแพทย์ทางด้านรักษาโรคประสาท เกิดที่เมืองฟรีอายเบิร์ก (Freiberg) ประเทศโมราเวีย (Moravia) ฟรอยด์ได้ให้ความสำคัญของเด็กวัย 5 ปี แรกของชีวิต ซึ่งเป็นวัยที่สำคัญที่สุดของชีวิต เขาเชื่อว่าวัยนี้เป็นรากฐานของพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ และบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเด็กที่สุด คือ แม่ จะเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างสูงต่อบุคลิกภาพและสุขภาพจิตของเด็ก

ฟรอยด์ ได้พัฒนาทฤษฎีที่เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กตั้งแต่แรกเกิดนจนถึงวัยรุ่น โดยให้ชื่อว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางเพศ (Psychosexual Development) ซึ่งทฤษฎีนี้เชื่อว่าพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็กแต่ละคนจะขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพของร่างกาย โดยร่างกายจะเปลี่ยนแปลงบริเวณแห่งความพึงพอใจเป็นระยะๆ ในช่วงอายุต่างๆ กัน และถ้าบริเวณแห่งความพึงพอใจต่างๆ นี้ ได้รับการตอบสนองเต็มที่ เด็กจะมีพัฒนาการที่ดีและสมบูรณ์ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองเต็มที่ ก็จะทำให้เกิดการสะสมปัญหาและแสดงออกเมื่อเด็กโตขึ้น ดังแสดงในตาราง 2-2

ตาราง 2-2 ลำดับขั้นพัฒนาการทางเพศของฟรอยด์ (Freud's Psychosexual Stages)

อายุ (ปี)	ขั้น	พัฒนาการ
0-1	ความพอใจอยู่บริเวณปาก (Oral)	สนใจบริเวณปาก ปากนำความสุขเมื่อได้ดูดอาหารสนองความต้องการของความหิว ถ้าไม่ได้รับการตอบสนองก็อาจจะทำให้เกิดความคับข้องใจ
1-3	ความพอใจอยู่ที่บริเวณทวารหนัก (Awal)	ระยะขับถ่าย เรียนรู้การขับถ่าย เด็กไม่ถูกบังคับเกิดความพอใจ ไม่ขัดแย้ง ไม่เกิดความตึงเครียดทางอารมณ์
3-6	ความพอใจอยู่ที่อวัยวะเพศ (Phallic)	ระยะเกี่ยวข้องกับอวัยวะสืบพันธ์ สนใจ อยากรู้อยากเห็นสภาพร่างกายแตกต่างไปตามเพศ เรียนรู้บทบาททางเพศของตน เลียนแบบบทบาทพ่อแม่ของตน ต้องการความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่
6-11	ก่อนวัยรุ่น (Latency)	ระยะสนใจสังคม เพื่อนฝูง พลังต่างๆ ในขั้นทั้ง 3 ยังแฝงอยู่ไม่แสดงปรากฏออกมา เด็กจะพยายามปรับตัวให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลคลอื่นๆ

ตาราง (ต่อ)

วัยผู้ใหญ่	วัยรุ่น	มีความสนใจในเพศตรงข้ามมากขึ้น และเป็นจุดเริ่มต้นความรักระหว่างเพศ

นอกจากนี้ฟรอยด์ยังกล่าวถึง โครงสร้างของบุคลิกภาพไว้ด้วยว่าบุคลิกภาพประกอบไปด้วย อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซุปเปอร์อีโก้ (Super Ego) ซึ่งการทำงานของบุคลิกภาพอยู่ภายใต้พลัง 3 สิ่งนี้

อิด (Id) คือ บุคลิกภาพส่วนที่เป็นจิตไร้สำนึก เป็นแรงผลักดันตามธรรมชาติที่สั่งให้มนุษย์กระทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้ได้ตามที่ตนต้องการ เป้าหมาย Id คือ ความพึงพอใจ (Pleasure Principle)

อีโก้ (Ego) คือ บุคลิกภาพส่วนที่มนุษย์พัฒนาขึ้นจากการได้มีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก เป็นส่วนที่ควบคุมให้มนุษย์ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยใช้หลักแห่งความจริง (Reality Principle)

ซุปเปอร์อีโก้ (Super Ego) คือ บุคลิกภาพที่มนุษย์พัฒนาขึ้นจากค่านิยมและมาตรฐาน จริยธรรม ของบิดามารดา เป็นส่วนที่ควบคุมให้มนุษย์เลือกทำแต่สิ่งที่ตนคิดว่าดี (Ego Ideal) และหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ขัดต่อมาตรฐานจริยธรรมของตน (Conscience) บุคคลที่มีบุคลิกภาพดีคือ บุคคลอีโก้ (Ego) สามารถปรับให้เกิดความสมดุลย์ระหว่างแรงขับตามธรรมชาติของอิด (Id) กับมาตรฐานจริยธรรมของซุปเปอร์อีโก้ (Super Ego)

อิริคสัน (Erik Erikson : 1902-1994)

ภาพประกอบ 2-6 อิริคสัน นักทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ (Sprinthall. 1998)

อิริคสัน (Erikson) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มจิตวิเคราะห์ ผู้ศรัทธาในงานฟรอยด์ (The most important of these neo Freudians) เกิดที่เมือง แฟรงค์เฟริด ประเทศเยอรมันนี บิดามารดามีฐานะร่ำรวย ตั้งหลักแหล่งอยู่ในกรุงเวียนนา ได้รับการฝึกหัดทางจิตวิเคราะห์ทางเรื่องเพศครั้งสุดท้าย มีอาชีพเป็นจิตแพทย์เด็ก และต่อมาย้ายไปอยู่สหรัฐอเมริกา ในปี 1955 ได้รับการเลือกตั้งเป็นประธานของ The Division of Developmental Psychology

อิริคสัน (Erikson) ได้เน้นความสำคัญของเด็กปฐมวัยว่าเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และน่าตื่นเต้นสำหรับเด็ก บุคลิกภาพจะสามารถพัฒนาได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละช่วงของอายุเด็กประสบสิ่งที่พึงพอใจตามขั้นพัฒนาการต่างๆ ของแต่ละวัยมากเพียงใด ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองต่อสิ่งที่ตนพอใจในช่วงอายุนั้นเด็กก็จะมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ดีและเหมาะสม และพัฒนาครอบคลุมถึงวัยผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งพัฒนาการของมนุษย์มี 8 ขั้นคือ ดังแสดงในตาราง 2-3

ตาราง 2-3 ลำดับขั้นพัฒนาการบุคลิกภาพของอิริคสัน

อายุ (ปี)	ขั้น	ความสัมพันธ์กับบุคคล	พัฒนาการ
แรกเกิด-1	ความเชื่อใจ หรือขาดความเชื่อใจ (Trust versus mistrust)	แม่ หรือผู้เลี้ยงดู	ทารกจะพัฒนาความรู้สึกว่าตนเป็นที่ยอมรับและสามารถให้ความเชื่อใจเป็นมิตรแก่คนอื่น วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ไม่ว่าจะเป็นการอุ้ม การให้อาหาร หรือวิธีการเลี้ยงดูต่างๆ จะส่งผลไปสู่บุคลิกภาพของความเป็นมิตร เปิดเผย และเชื่อถือไว้เนื้อเชื่อใจต่อมสภาพแวดล้อมและบุคคลต่างๆ ถ้าเด็กไม่ได้รับความรักและความอบอุ่นอย่างเพียงพอ เด็กก็จะพัฒนาบุคลิกภาพของความตระหนี่ตัวปกปิดไม่ไว้วางใจ และมักมองโลกในแง่ร้าย

ตาราง 2-3 (ต่อ)

อายุ (ปี)	ขั้น	ความสัมพันธ์กับบุคคล	พัฒนาการ
2-3	การควบคุมด้วยตนเองหรือสงสัย/อาย (Autonomy versus doubt or shame)	พ่อ แม่ ผู้เลี้ยงดู	เด็กวัยนี้เริ่มเรียนรู้ที่จะช่วยตนเอง สามารถควบคุมตนเองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้ เด็กจะสามารถทำงานง่ายๆ เหมาะสมกับวัยของเด็กให้สำเร็จด้วยตนเอง เช่น การหยิบอาหารเข้าปาก เดิน วิ่ง หรือเล่นของเล่น ซึ่งถ้าพ่อแม่บังคับหรือห้ามไม่ให้เด็กกระทำสิ่งใดด้วยตนเอง หรือเข้มงวดเกินไป จึงทำให้เด็กเกิดความสงสัยในความสามารถของตนเอง เกิดความละอายในสิ่งที่ตนกระทำ ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกว่าตนไม่สามารถทำอะไรได้อย่างถูกต้องและได้ผล เกิดความย่อท้อชอบพึ่งผู้อื่น
3-6	การริเริ่ม หรือรู้สึกผิด (Initiative versus guilt)	ครอบครัว	ขั้นพัฒนาความคิดริเริ่ม หรือความรู้สึกผิด (Sense of VS. of Guilt) เด็กจะมีความกระตือรือร้นที่จะเรียกสิ่งต่างๆ รอบตัวเอง เด็กมีการเลียนแบบผู้อยู่ใกล้ชิดหรือสิ่งแวดล้อมที่ตนรับรู้ เด็กเริ่มเรียนรู้และยอมรับค่านิยมของครอบครัวและสิ่งถ่ายทอดสู่เด็ก ถ้าเด็กไม่มีอิสระในการค้นหาก็จะส่งผลไปสู่ความคับข้องใจที่ไม่สามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ตนอยากรู้ ซึ่งจะส่งผลต่อจิตใจของเด็กและความรู้สึกผิดติดตัว

ตาราง 2-3 (ต่อ)

อายุ (ปี)	ขั้น	ความสัมพันธ์กับบุคคล	พัฒนาการ
6-12	การประสบความสำเร็จ ความขยันหมั่นเพียรหรือรู้สึกด้อย (Mastery versus inferiority)	ครอบครัว	ทุ่มเท ขยัน เพื่อเกิดความสำเร็จ ชอบแข่งขันร่วมกับเพื่อนกับกลุ่ม
13-17 (The College Years)	การรู้จักตนเองหรือความสับสนไม่รู้จักตนเอง (Indtity versus diffusion : fidelity)	ครอบครัว	การค้นหาความเป็นตนเอง สร้างความเป็นตนเอง ผู้ใหญ่ สังคมมีอิทธิพล
8-12 (Early adolescence and self comment)	รู้สึกโดดเดี่ยว (Intimacy versus isolation)	เพื่อนคิด เพศตรงข้าม	ความรับผิดชอบ เป็นผู้ใหญ่ สร้างตัว
22-40	ความรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่หรือความรู้สึกเฉื่อยชา (Cenerativity versus absorption)	ครอบครัวของตนเอง	สร้างปึกแผ่น สืบวงศ์ตระกูล รู้บทบาทหน้าที่ รับผิดชอบครอบครัว ลูก

ตาราง 2-3 (ต่อ)

อายุ (ปี)	ขั้น	ความสัมพันธ์กับบุคคล	พัฒนาการ
40-วัยชรา	มั่งคั่ง สมบูรณ์ หมดหวัง ทอดอาลัยชีวิต (Integrity versus despair)	บุคคลในสถานภาพเดียวกัน	มีความภูมิใจในความสำเร็จของชีวิต หรือเกิดความอาลัยท้อแท้ สิ้นหวัง ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสภาพที่เกิดขึ้น

พัฒนาการบุคลิกภาพทั้ง 8 ขั้นของอิริคสัน ในขั้นพัฒนาการที่หนึ่งถึงสาม มีความเกี่ยวข้องกับวัยของเด็กปฐมวัย เด็กมีความสัมพันธ์กับแม่, พ่อ แม่, และครอบครัว ดังนั้นพ่อ แม่ เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพเด็กในวัยนี้เป็นอย่างมาก เด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ในวัยผู้ใหญ่ได้ ขึ้นอยู่กับรากฐานพัฒนาการในวัยนี้เป็นสำคัญ

5. ทฤษฎีการเรียนรู้ เจอร์ลอม บรูเนอร์ (Jerome Brumer : 1969)

ภาพประกอบ 2-7 เจอร์ลอม บรูเนอร์ นักทฤษฎีทางการเรียนรู้ของมนุษย์ (Sprinthall. 1998)

บรูเนอร์ (Bruner) เกิดในครอบครัวที่มีฐานะชั้นกลางค่อนข้างสูง ซึ่งถูกคาดหวังให้เป็นนักกฎหมาย จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยดุก ในปี คศ. 1937 และจบปริญญาเอกทางด้านจิตวิทยา จากมหาวิทยาลัยฮาวาดร์ เป็นนักจิตวิทยาในยุคใหม่ชาวอเมริกันคนแรกที่สืบสานความคิดของเพียเจต์ โดยเชื่อว่าพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเกิดจากกระบวนการภายในอินทรีย์ (Organism) เน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมเด็ก ซึ่งจะพัฒนาได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก และชี้ให้เห็นว่าการที่ศึกษาว่าเด็กเรียนรู้อย่างไร ควรศึกษาตัวเด็กในชั้นเรียน ไม่ควรใช้หนูและนกพิราบ ทฤษฎีของบรูเนอร์ เน้นหลักการ กระบวนการคิด ซึ่งประกอบด้วยลักษณะ 4 ข้อคือ แรงจูงใจ (motivation) โครงสร้าง (structure) ลำดับขั้นความต่อเนื่อง (sequence) และการเสริมแรง (reinforcement)

สำหรับในหลักการที่เป็นโครงสร้างของความรู้ของมนุษย์ บรูเนอร์ แบ่งขั้นพัฒนาการคิดในการเรียนรู้ของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้นด้วยกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ได้แก่

1. ขั้นการกระทำ (Enactive Stage) เด็กเรียนรู้จากการกระทำและการสัมผัส
2. ขั้นคิดจินตนาการหรือสร้างมโนภาพ (Piconic Stage) เด็กเกิดความคิดจากการรับรู้ตามความเป็นจริง และการคิดจากจินตนาการด้วย
3. ขั้นใช้สัญลักษณ์และคิดรวบยอด (Symbolic Stage) เด็กเริ่มเข้าใจเรียนรู้ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ รอบตัว และพัฒนาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่พบเห็น

6. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของแบนดูรา

อับเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) นักจิตวิทยาร่วมสมัย (an contemporary phychologist) เกิดในปี ค.ศ. 1925 เป็นนักจิตวิทยา ณ มหาวิทยาลัยแสตนด์ฟอร์ด (Stanford University) แบนดูรา (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์.2636) กล่าวว่า การเรียนรู้ของมนุษย์นั้นเกิดจากพฤติกรรมบุคคลนั้นมีการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) อย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลนั้น (person) และสิ่งแวดล้อม (Environment) ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นบุคคลเกิดการเรียนรู้โดยการให้ตัวแบบ (Learning Through Modeling) โดยผู้เรียนจะเรียนแบบจากตัวแบบ และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ การสังเกตการตอบสนองและปฏิกิริยาต่าง ๆ ของตัวแบบ สภาพแวดล้อมของตัวแบบ ผลการกระทำ คำบอกเล่า และความน่าเชื่อถือของตัวแบบได้ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจึงเกิดขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการต่างๆ ของการเลียนแบบของเด็ก ประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการดึงดูดความสนใจ (Attentional Process)คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เด็กได้สังเกตตัวแบบ และตัวแบบนั้นดึงดูดให้เด็กสนใจที่จะเลียนแบบ ควรเป็นพฤติกรรมง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อน ง่ายต่อการเอาใจใส่ของเด็กที่เกิดการเลียนแบบและเกิดการเรียนรู้

2. กระบวนการคงไว้ (Retention Process) คือกระบวนการบันทึกรหัสเป็นความจำการที่เด็กจะต้องมีความแม่นยำในการบันทึกสิ่งที่ได้เห็นหรือได้ยินเก็บเป็นความจำ ทั้งนี้เด็กดึงข้อมูลที่ได้จากตัวแบบออกมาใช้กระทำตามโอกาสที่เหมาะสม เด็กที่มีอายุมากกว่าจะเรียนรู้จากการสังเกตการกระทำที่ฉลาดของบุคคลอื่นๆ ได้มากกว่า โดยประมวลไว้ในลักษณะของภาพพจน์ (Imaginal Coding) และในลักษณะของภาษา (Verbal Coding) และเด็กโตขึ้นนำประสบการณ์และสัญญลักษณ์ต่างๆ มาเชื่อมโยงและต่อมาจะใช้การเรียนรู้มีเทคนิคที่นำมาช่วยเหลือความจำ คือการท่องจำ การทบทวน หรือการฝึกหัด และการรวบรวมสิ่งที่เกี่ยวพันกันในเหตุการณ์ ซึ่งจะช่วยให้เขาได้เก็บสะสมความรู้ไว้ในระดับซึ่งสามารถนำมาใช้ได้เมื่อต้องการ

3 กระบวนการแสดงออก (Motor Reproduction Process) คือ การแสดงผลการเรียนรู้ด้วยการกระทำ คือการที่เด็กเกิดผลสำเร็จในการเรียนรู้จากตัวแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดความแม่นยา เด็กจะต้องแสดงพฤติกรรมได้จากการเรียนรู้ด้วยการเคลื่อนไหวออกมา เป็นการกระทำออกมาในรูปของการใช้กล้ามเนื้อ ความรู้สึกด้วยการกระทำครั้งแรกไม่สมบูรณ์ ดังนั้นเด็กจำเป็นต้องลองทำหลายๆ เพื่อให้ได้ลักษณะพฤติกรรมที่ต้องการ แล้วเขาก็จะได้รับทราบผลของการกระทำจากประสบการณ์เหล่านั้น เพื่อนำมาแก้ไขพฤติกรรมที่ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย สิ่งนี้จะทำให้เกิดพัฒนาการในการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เด็กที่มีอายุมากกว่าจะมีกล้ามเนื้อที่แข็งแรงและสามารถควบคุมได้ดีกว่าเด็กที่มีอายุน้อยกว่า

4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) คือ กระบวนการเสริมแรงให้กับเด็กเพื่อแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบได้ถูกต้อง โดยเด็กเกิดการเรียนรู้จาก การเลียนแบบตัวแบบที่จะมาจากบุคคลที่มีชื่อเสียงมากกว่าบุคคลที่ไม่มีชื่อเสียง จากการเลียนแบบตัวแบบที่มาจากบุคคลที่เป็นเพศเดียวกับเด็กมากกว่าจะเป็นเพศตรงข้ามกัน จากการเลียนแบบตัวแบบที่เป็นรางวัล เช่น เงิน ชื่อเสียง สถานภาพทางเศรษฐกิจสูง จากพฤติกรรมของบุคคลที่ถูกลงโทษ มีแนวโน้มที่จะไม่ถูกนำมาเลียนแบบ และจากการที่เด็กได้รับอิทธิพลจากตัวแบบที่มีความคล้ายคลึงกับเด็ก ได้แก่ อายุ หรือสถานภาพทางสังคม

แนวคิดของแบนดูรา เน้นพฤติกรรมใดๆ ก็ตามสามารถปรับหรือเปลี่ยนได้ตาม หลักการเรียนรู้ เป็นการกระตุ้นเด็กมีการเรียนรู้พัฒนาการทางด้านสังคม โดยใช้การสังเกต ตัวแบบ

ที่เด็กเห็น เด็กมีระดับการเรียนรู้ แล้วเด็กจะมีทางเลือกใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น เพื่อเก็บสะสมพฤติกรรมที่เป็นไปได้เอาไว้ และยิ่งกว่านั้นตัวแบบจะช่วยให้เขาเลือกสถานการณ์ที่ดีที่สุดไว้ใช้ปฏิบัติต่อไป

7. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก

รูปภาพ

ภาพประกอบ 2-8 โคลเบอร์ก (Kohlberg) ผู้นำทางทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม (Sprinthall. 1998)

ลอเรนส์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) เกิดปี คศ. 1927 จบปริญญาโทและเอกที่มหาวิทยาลัยชิคาโก (Chicago University) และเป็นอาจารย์สอนด้วย ต่อมาย้ายมาสอนที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ณ ที่นี้เขาได้รับทุนทำการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งเขาได้ศึกษาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นตอนต้นและวัยผู้ใหญ่ เป็นการศึกษาแบบระยะยาว (longitudinal study) และได้ตั้งทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ประกอบด้วยขั้นพัฒนาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้น มีระดับความคิดทางจริยธรรม 3 ระดับ ดังแสดง ในตาราง 2 - 4

จากตารางแสดงให้เห็นถึงขั้นพัฒนาการเหตุผลเชิงจริยธรรม และระดับจริยธรรมของเด็กปฐมวัย ซึ่งพออธิบายได้ดังนี้

ตาราง 2-4 ระดับการให้เหตุผลตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล เบอร์ก

ระดับการให้เหตุผลตามทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก แบ่งเป็น 3 ระดับ ในแต่ละระดับ แบ่งเป็น 2 ขั้น รวมเป็น 6 ขั้น

อายุ (ปี)	ขั้นเหตุผลจริยธรรม	อายุ (ปี)	ระดับจริยธรรม
2-7	หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ	2-10	เริ่มมีจริยธรรม
7-10	หลักการแสวงหารางวัล		
10-13	หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ	10-16	ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์
13-16	หลักการทำตามหน้าที่ทางสังคม		
16 ปีขึ้นไป ผู้ใหญ่	หลักการทำตามคำมั่นสัญญา	16 ปีขึ้นไป	ระดับมีจริยธรรมของตนเอง
	หลักการยึดอุดมคติสากล		

1. ระดับเริ่มมีจริยธรรม

มีลักษณะทำตามที่สังคมกำหนดว่าดีหรือไม่ดี ส่วนใหญ่จะมองผลของการกระทำว่าได้รับความเจ็บปวด หรือความพึงพอใจ และจะทำตามกฎเกณฑ์ที่ผู้มีอำนาจเหนือตนกำหนดไว้ แบ่งเป็น

ขั้นที่ 1 เด็กจะเคารพกฎเกณฑ์เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัล เลือกทำแต่สิ่งที่นำความพอใจมาให้ตนเท่านั้น การมองความสัมพันธ์ของคนยังแคบ มีลักษณะการแลกกัน ถือเกณฑ์กรรมสนองกรรม อย่าตีคนอื่นเพราะเขาจะตีเราตอบ

เด็กปฐมวัยอยู่ใน 2 ขั้นนี้ ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก เด็กจะอยู่ในขั้นหลบหลีก การลงโทษ กล่าวคือ ตามเหตุผลทางจริยธรรม การที่เด็กทำตามที่พ่อ แม่สั่งสอนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะเด็กไม่ต้องการถูกลงโทษให้ได้รับความเจ็บปวด จึงละเว้นในสิ่งที่ผู้ใหญ่บอกว่าไม่ควรทำ ดังนั้นในการอบรมปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็ก พ่อแม่ควรเป็นตัวแบบที่สำคัญ เพราะเด็กเลียนแบบ

ได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม การพัฒนาทางด้านจริยธรรมของเด็กขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนของบิดาและมารดา (อารี พันธ์มณี. 2536)

2. ระดับมีจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ มีลักษณะคล้อยตามประเพณีนิยม

ขั้นที่ 3 เกณฑ์การตัดสินใจความถูกผิดอยู่ที่ผู้อื่นเห็นชอบการทำดีคือ ทำสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นพอใจ ช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้สังคมยอมรับ

ขั้นที่ 4 เกณฑ์การตัดสินความถูกผิดอยู่ที่ความเป็นระเบียบของสังคม และการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม ทำตามหน้าที่ของตน รักษากฎเกณฑ์

3. ระดับมีจริยธรรมของตนเอง มีลักษณะพยายามกำหนดหลักการทางจริยธรรมที่ต่างไปจากกฎเกณฑ์ของสังคม

ขั้นที่ 5 คิดถึงกฎที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม คำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคล ยอมรับกฎเกณฑ์ส่วนรวม

ขั้นที่ 6 คำนึงถึงหลักจริยธรรม ตัดสินความถูกผิดจากจริยธรรมที่ตนยึดถือจากสามัญสำนึกของตนเองจากเหตุผล คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน ไม่คล้อยตามสังคม

จากแนวคิดขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการ (Fundamentals of growth and development) และทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) ดังได้กล่าวแล้ว พัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เป็นการพัฒนาการมีต่อกระบวนการต่อเนื่องที่มีลำดับขั้นตอน อาทิ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีบุคลิกภาพหรือทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ และอิริคสัน ทฤษฎีการเรียนรู้พัฒนาการคิดของบรูเนอร์ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบรนดูรา และทฤษฎีทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ซึ่งทุกทฤษฎีอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ มีการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพค่อยเป็นค่อยไป ดังนั้น การทำความเข้าใจในแนวคิดทางทฤษฎี จิตวิทยาเหล่านี้ ช่วยให้ผู้บริหาร ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยทำการจัดการศึกษา ตลอดจนจัดระบบการวัดและประเมินได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางสมองของมนุษย์

สมองเป็นอวัยวะที่มหัศจรรย์ และสำคัญที่สุดของชีวิตมนุษย์ เป็นส่วนกำเนิดความคิดและการกระทำ นำไปสู่ความสำเร็จและความสุขของมนุษย์ การกำเนิดสมองทำให้มนุษย์ตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สมองควบคุมการทำงานของอวัยวะสำคัญทางร่างกาย อาทิ การทำงานของหัวใจ ระบบภูมิคุ้มกัน ฮอร์โมนต่างๆ ระบบสติปัญญา ความคิด การเรียนรู้ ความฉลาด พฤติกรรม และบุคลิกภาพ ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และการ

วัดประเมินเด็กในระดับปฐมวัย ควรจะทำความเข้าใจในความรู้เรื่องความซับซ้อน การเป็นศูนย์บัญชาการระบบการทำงานของสมอง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์เสริมสร้างในการเรียนรู้ให้กับเด็ก รวมทั้งมีวิธีการประเมินความสามารถ ศักยภาพทางสมองของเด็กปฐมวัยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

1. สมองมีวิวัฒนาการ

สำหรับเรื่องของสมองนี้ ในช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 - ค.ศ. 2000 ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการค้นคว้าศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของโครงสร้างสมองกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งงานวิจัยหลายเรื่อง ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก กับโครงสร้างของสมองในการเรียนรู้โดยหวังในผลงานวิจัยนำมาใช้ในการเรียนการสอนพัฒนาเด็กปฐมวัยนักวิจัยกลุ่มนี้ได้แก่แพทย์และนักจิตวิทยาศึกษาพัฒนาการของเด็ก กลุ่มนี้มีความเชื่อว่า สมองของมนุษย์มีวิวัฒนาการเจริญเติบโต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542) โดยแบ่งสมองออกเป็น 3 ส่วน เรียกว่า Triune Brian (Feeney. 1987)

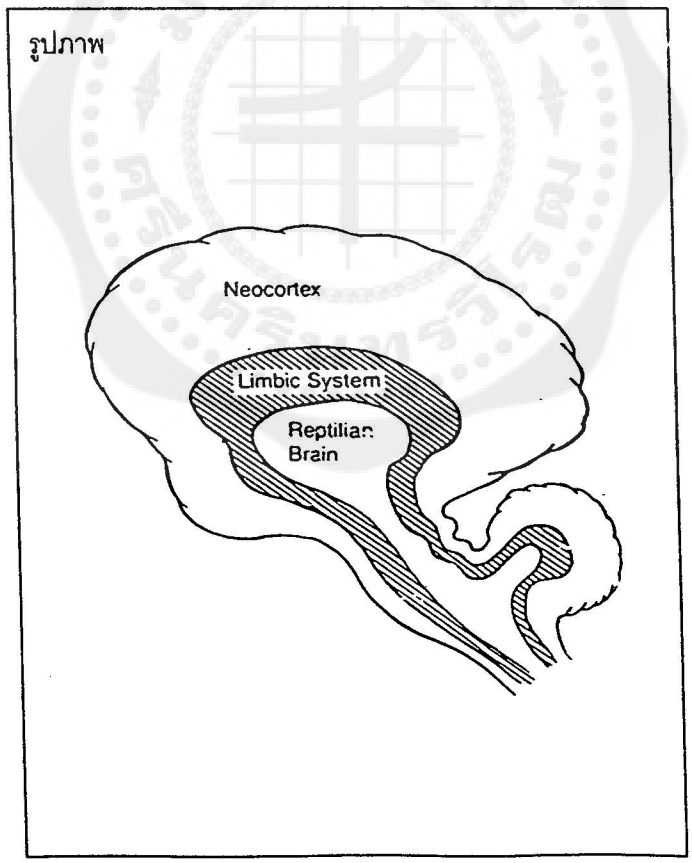

ภาพประกอบ 2 - 9 : ภาพสมอง The Triune Brian (Feeney. 1987)

1.1 สมองส่วนพื้นฐาน (Simplest part) คือ สมองส่วนแรกหรือสมองของสัตว์เลื้อยคลาน (Reptilian Brain) เป็นสมองที่อยู่แกนสมอง หรือก้านสมอง ทำหน้าที่ควบคุมสัญชาตญาณการมีชีวิตเพื่อยู่รอด (Survival instincts) การเต้นของหัวใจ การหายใจ ซึ่งควบคุมการทำงานขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับประสาทสัมผัสและสั่งงานให้กล้ามเนื้อ มีการเคลื่อนไหวเป็นการทำงานในเด็กตั้งแต่แรกเกิด แล้วค่อยๆ มีพัฒนาการสลับซับซ้อนขึ้นตามระดับอายุของเด็ก ดาราคาโต (Dalacato. 1992) กล่าวว่า เด็กอายุแรกเกิดถึง 4 เดือน สมองมีการทำงานขั้นพื้นฐาน หรือขั้นเริ่มต้น (Primitive neurological level) โดยสมองสั่งการระบบประสาทกล้ามเนื้อให้สามารถเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกัน (Homolateral movement) เปรียบเทียบกับปลาที่สามารถว่ายน้ำได้เท่านั้น ดังแสดงในภาพประกอบ 2-10 ต่อมาเมื่อเด็กอายุ 4 เดือน ถึง 6 เดือน สมองมีพัฒนการขึ้น เด็กสามารถคืบคลาน ขยับ ผลักดันตนเองไปข้างหน้าได้ และใช้อุ้งมือในทางเดียวกัน การเคลื่อนไหวแบบนี้ เปรียบเทียบได้กับสัตว์เลื้อยคลาน (Amphibians) ดังแสดงในภาพประกอบ 2-11

สรุป สมองส่วนนี้ทำหน้าที่ควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อในการทำงานขั้นพื้นฐาน มีปฏิกิริยาอย่างง่ายๆ ปราศจากอารมณ์ เหตุผล มีความต้องการอาหาร ที่พักอาศัย และการมีเพศสัมพันธ์ในรูปแบบง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อน

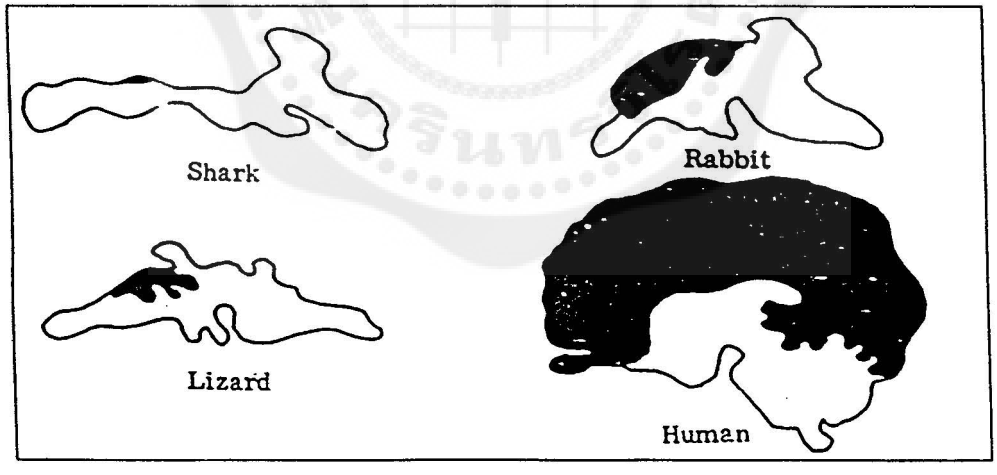

ภาพประกอบ 2-10 : ภาพแสดงสัดส่วนเปรียบเทียบพัฒนาการของสมองของสัตว์และมนุษย์ ส่วนสำแดงให้เห็นถึงสัดส่วนของบริเวณสมองของความคิด (Lerch & Stopka .1992)

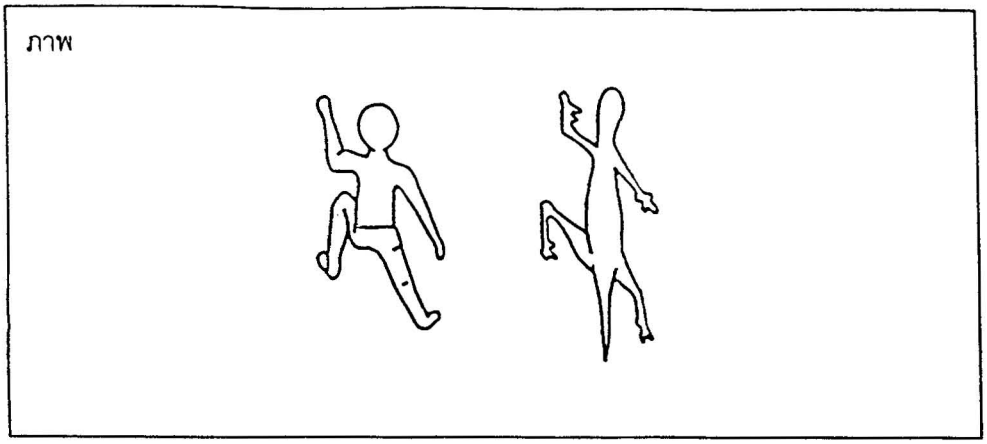

ภาพประกอบ 2-11 : เด็กอายุ 4 เดือน จิ้งจก

(Lerch & Stopka. 1992).

1.2 สมองลิมบิกเบรน (The limbric system) หรือสมองส่วนกลาง (Mid-Brain) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สมองสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมสมัยเก่า (Old mammalian Brain) เป็นสมองส่วนที่สลับซับซ้อนมากขึ้น (Cross pattern creeping) ตรงกับพัฒนาการทางสมองของเด็กอายุ 4 เดือนขึ้นไป ซึ่งพัฒนาการการเคลื่อนไหวของอวัยวะกล้ามเนื้อแขน ขา เท้า มือ ที่ระบบประสาทสามารถบังคับให้ทำงานอย่างสลับซับซ้อน เด็กวัยนี้คืบคลานด้วยการรู้จักใช้อุ้งมือส่วนหัว แขน ขา เท้า มือ สลับซับซ้อน ไม่ต้องคลานไปด้วยจังหวะเดียว และเมื่อเด็กอายุ 1 ปี สามารถยืน เดินได้ เปรียบเทียบได้กับพัฒนาการทางสมองสัตว์จำพวกลิง เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมสมัยเก่า ดังแสดงในภาพประกอบ 2-12 ถึง 2-13

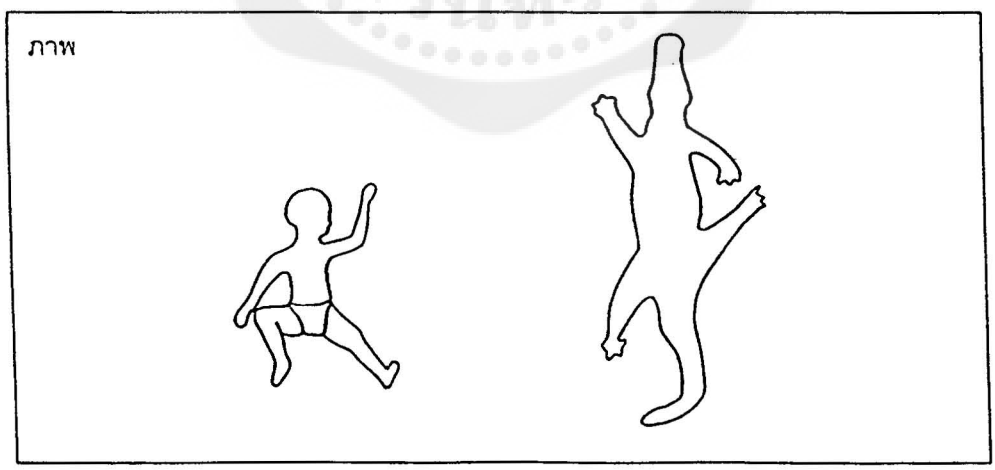

ภาพประกอบ 2-12 : เด็กอายุ 6 เดือน กับ จระเข้ P.21

แหล่งที่มา : Lerch & Stopka. (1992).

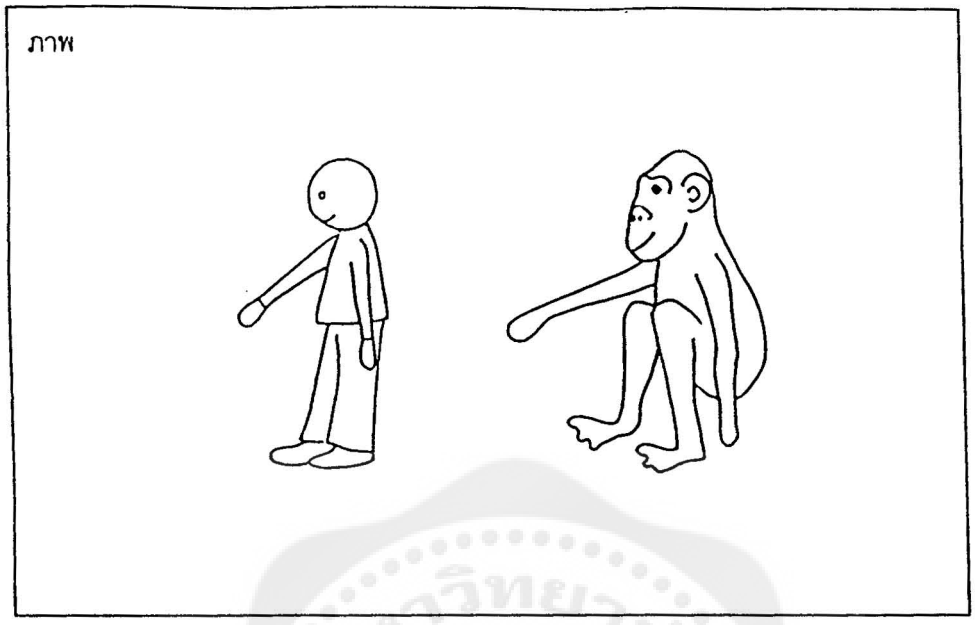

ภาพประกอบ 2-13 : เด็กอายุ 1ปี กับลิง P.22

แหล่งที่มา : Lerch & Stopka. (1992)

ซึ่งการพัฒนาของสมองที่สลับซับซ้อนได้ขั้นนี้ เนื่องมาจากการทำงานของสมองส่วนกลาง (Mid-brain) สมองส่วนนี้จะทำหน้าที่เกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก เช่น ชอบ ไม่ชอบ ดี ไม่ดี โกรธ หรือมีความสุข เศร้าหรือสนุกสนาน รักหรือเกลียด ทำให้คนเราปรับตัวได้ดีขึ้น เพราะสมองส่วนนี้มีความสลับซับซ้อน มีความฉลาดมากขึ้น และสามารถเรียนรู้โลกได้กว้างขึ้น เป็นสมองส่วนที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ปรับพฤติกรรมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น ถ้าหากว่ามีสิ่งกระตุ้นที่ไม่ดีเข้าสมองส่วนนี้ก็แปลข้อมูลออกมาเป็นความเครียดหรือไม่มีความสุข สมองส่วนลิมบิกนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก เด็กกับครอบครัว เด็กกับสังคม หรือระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย เกี่ยวข้องกับความฝัน วิสัยทัศน์และจินตนาการ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากสมองสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมสมัยใหม่ด้วย

3. สมองนีโอคอร์เท็กซ์ (Neocortex)

เป็นสมองส่วนที่ทำหน้าที่สูงสุดในบรรดาสมองทั้งหมด มีขนาดใหญ่กว่าสมองอีก 2 ส่วนถึง 5 เท่า เป็นศูนย์รวมเกี่ยวกับความฉลาด ความคิดสร้างสรรค์ การคำนวณ ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความรักความเสน่หา สมองส่วนนี้ทำให้มนุษย์เรารู้จักคิดหนทางเอาชนะ

ธรรมชาติหรือควบคุมสิ่งแวดล้อมในโลกนี้ สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา รวมถึงการมีอิทธิพลต่อคนอื่นด้วย สมองส่วนนี้ยังทำหน้าที่เกี่ยวกับความคิดที่ลึกซึ้งทางด้านปรัชญาและศาสนา

สมองส่วนนีโอคอร์เท็กซ์ ไม่สามารถที่จะทำงานได้โดยปราศจากส่วนอาร์เบนลิมบิก เบรนมาช่วยด้วย หรือถ้าหากสมองส่วนอื่นทำงานได้โดยมีสมองส่วนนีโอคอร์เท็กซ์ การตอบสนองก็จะเป็นไปโดยอัตโนมัติแบบเด็กแรกเกิด สมองทั้งสามส่วนนี้จึงต้องทำงานประสานกันอย่างดี จึงจะทำให้คนเรามีความสามารถ ในการทำงานของสมองนี้บางขณะเราสามารถที่จะเลือกใช้สมองส่วนใดส่วนหนึ่งมากกว่าส่วนอื่น และเชื่อกันว่าสมองของเราส่วนใหญ่ยังไม่ได้พัฒนาให้เต็มขีดความสามารถ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542)

2. สมองสองซีก

กลุ่มนี้ศึกษาสมองโดยมองภาพตัดขวาง (ดังภาพประกอบ 3-14) และศึกษาสมองเป็นสองซีก (Split-brain, horizontal, side-by-side และ hemispheric) ปี ค.ศ. 1846 พรอกา (Pierre Paul Bnuea) เป็นผู้ค้นพบคนแรก (Feeney. 1982) ชี้แจงว่าสมองของมนุษย์ทั้งสองซีกมีโครงสร้างที่แตกต่างกัน เด็กมีความบกพร่องทางภาษา มีผลมาจากสมองซีกซ้ายถูกทำลาย สมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา มีหน้าที่แตกต่างกันในเรื่องการเรียนรู้ ควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อ และรับประสาทสัมผัส ความรู้สึกจากร่างกาย ด้านตรงกันข้าม (ดังแสดงในภาพประกอบ 2-14 และภาพประกอบ 2-15) ดังนี้

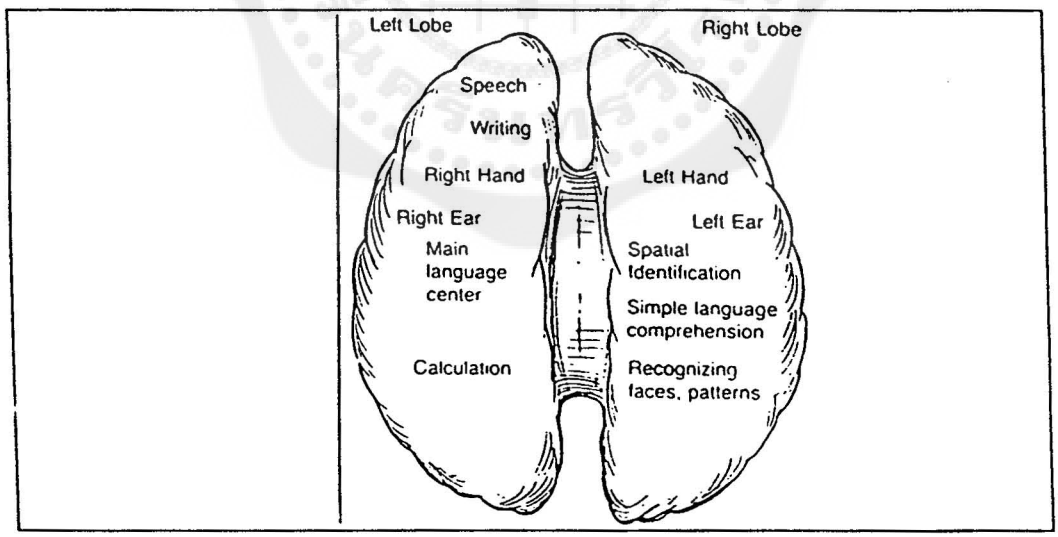

ภาพประกอบ 2-14 : โครงสร้างระบบการทำงานของสมองซีกซ้ายและซีกขวา
(Feeney. 1987)

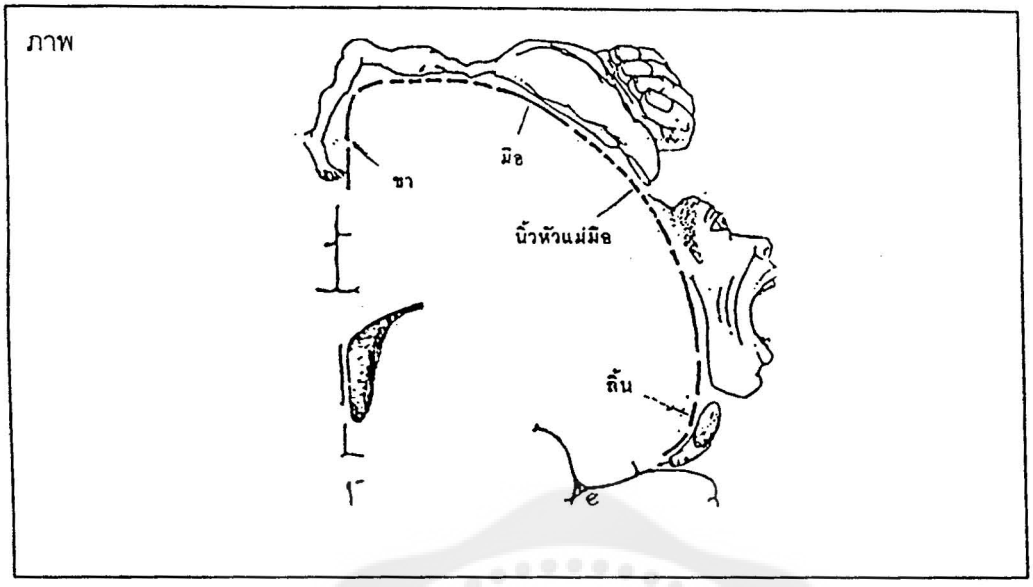

ภาพประกอบ 2-15 : ภาพสมองตัดขวางเฉพาะข้างซ้ายแสดงให้เห็นประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543)

1. การทำงานของสมองซีกซ้าย ทำหน้าที่เกี่ยวกับการคิดที่เป็นนามธรรม (Obstruct) ความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล (ตรรกวิทยา) การคิดวิเคราะห์ (analysis) การวิเคราะห์ที่เป็นการควบคุมการจดจำเกี่ยวกับรูปร่าง หน้าตา โครงสร้างต่างๆ การควบคุมทางด้านภาษา (Varbal) ความเข้าใจ (Comprehension) ตัวเลข สัญลักษณ์ การแสดงออกต่างๆ สมองซีกซ้ายนี้เป็นส่วนที่อยู่ในจิตสำนึก ทำอะไรได้ทีละอย่าง เจาะจงรายละเอียด ทำหน้าที่เกี่ยวกับการแสดงออก

2. การทำงานของสมองซีกขวา ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับ การรับรู้ (perceptual) ทิศทาง (spatial) ความคิดสร้างสรรค์ (creative) การหยั่งรู้ (intuitive) การสังเคราะห์ การควบคุมทางด้านศิลปะ ดนตรี จินตนาการ เป็นข้างที่สร้างสมองเป็นจิตใต้สำนึก ค่อนข้างผ่อนคลาย เป็นส่วนที่สร้างกระบวนการต่างๆ อย่างรวดเร็ว สามารถทำอะไรได้หลายๆ อย่างในเวลาเดียวกัน ทำหน้าที่มองภาพรวมมากกว่าการเจาะรายละเอียด

อย่างไรก็ตามการทำงานของสมองทั้งสองข้าง ทำงานประสานสัมพันธ์กัน แต่ละส่วนแต่ละซีกมีข้อเด่น และกระบวนการเก็บข้อมูลแตกต่างกัน แต่เป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน ดังนั้นในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็ก จึงควรจัดประสบการณ์การเรียนการสอน การวัดและประเมิน โดยคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญด้วยโดยเฉพาะกับเด็กปฐมวัย

3. สมองเจริญเติบโตไม่หยุดยั้ง

กลุ่มนี้เชื่อว่าสมองสามารถเจริญเติบโต (Growth) อย่างไม่หยุดยั้ง จากการศึกษาการทำงานของสมองของ เฮอแมนด์ เอฟสติน (Herman Epstein) ในปี ค.ศ.1952 พบว่า สมองของเด็กมีการเจริญเติบโตตั้งแต่ระยะก่อนคลอด และหลังจากนั้นการเจริญเติบโตในระยะต่างๆ ที่มีอัตราการเติบโตไม่เท่ากัน ซึ่งแบ่งระยะของการเจริญเติบโตของสมองเป็น 5 ระยะด้วยกัน (Feeney. 1992 และ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543) คือ

ระยะที่ 1 : เด็กอายุ 3- 10 เดือน

ในสมองของเด็กแรกเกิดที่คลอดครบกำหนดมีน้ำหนักประมาณ 500 กรัม จะมีเซลล์ประสาทอยู่ประมาณ 1 แสนล้านเซลล์ ซึ่งจะไม่มีการสร้างเพิ่มเติมหลังจากคลอด ประสาทที่เหลืออยู่จะพยายามทำหน้าที่ชดเชยให้ ในครรภ์อายุ 5 เดือน จะมีน้ำหนักสมองแค่ประมาณ 100 กรัม หรือ 1 ขีด ในระยะแรกเกิดสมองส่วนที่เกี่ยวกับการเห็นที่อยู่ด้านหลังของศีรษะ จะมีจุดเชื่อมต่อระหว่างเส้นใยประสาท 2,500 จุดต่อเซลล์ประสาท 1 ตัว และจะเพิ่มขึ้นเป็น 18,000 จุดต่อเซลล์ประสาท 1 ตัว เมื่อเด็กอายุ 6 เดือน หรือในสมองส่วนที่ควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อแขน ขา ก็มีการเพิ่มจุดเชื่อมต่อมากสูงสุดในช่วงอายุประมาณ 2 เดือน เมื่อเด็กอายุประมาณ 8 - 9 เดือน สมองส่วนที่ทำงานเกี่ยวกับความจำที่เรียกว่า ฮิปโปแคมปัส (Hippocampus) ซึ่งเป็นสมองที่อยู่ทางด้านข้างซ้ายและขวา จะมีการสร้างเส้นใยประสาทและจุดเชื่อมต่อเพิ่มมากขึ้น เพราะสมองของเด็กจะเริ่มเรียนรู้และมีความจำง่ายๆ เกิดขึ้น

ระยะที่ 2 : เด็กอายุ 2 ปี – 4 ปี

ช่วง 2-3 ปีแรก สมองของเด็ก 2-3 ขวบ จะมีขนาดประมาณ 80 % ของสมองผู้ใหญ่ เพราะว่าในช่วง 2-3 ปีแรกนี้ จะมีการสร้างเส้นใยประสาทและจุดเชื่อมต่อหรือ ซีแนปส์ขึ้นมากมาย เมื่อเด็กอายุประมาณ 2 ปี โดยทั่วไปสมองทุกส่วนจะมีจุดเชื่อมต่อโดยเฉลี่ยประมาณ 15,000-18,000 จุดเชื่อมต่อระหว่างเส้นใยประสาทที่ส่งข้อมูลออกและรับข้อมูลเข้าต่อเซลล์ประสาท 1 ตัว ซึ่งประมาณของจุดเชื่อมต่อนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นและลดลงไปเรื่อยๆ แต่จะอยู่ที่ระดับนี้จนกระทั่งเด็กอายุประมาณ 10-11 ปี การเปลี่ยนแปลงของจุดเชื่อมต่อในสมองนี้เป็นผลดี เพราะทำให้สมองสามารถยืดหยุ่นและชดเชยการทำงานของสมองส่วนที่เสียไปหรือถูกทำลายไปได้

ระยะที่ 3 : เด็กอายุ 6 ปี – 8 ปี

ถ้าพูดถึงปริมาณจุดเชื่อมต่อในสมอง จะพบว่าในสมองเรามีเซลล์ประสาทอยู่ 1 แสนล้านเซลล์ และมีจุดเชื่อมต่อเป็นพันล้านล้านจุดเชื่อมต่อด้วยกัน จะเห็นได้ว่าในสมองผู้ใหญ่

เซลล์ประสาท 1 เซลล์จะมีเส้นใยประสาทที่ส่งข้อมูลออกและรับข้อมูลเข้าประมาณ 1 พันเส้นใยประสาท แต่สามารถติดต่อกับเซลล์ประสาทอื่นเป็นหมื่นๆ เซลล์ ซึ่งติดต่อทั้งทางตรงและทางอ้อม สมองของเด็ก 6 ปี จะมีเส้นใยประสาทประมาณ 5-7 เท่าของสมองเด็ก 18 เดือน ซึ่งในสมองเด็ก 6-7 ปี จะมีการเชื่อมโยงหรือการติดต่อกับเซลล์ประสาทอื่นๆ ได้ถึง 60,000-70,000 เซลล์ประสาทด้วยกัน

ระยะที่ 4 : เด็กอายุ 10 ปี – 12 ปี และระยะที่ 5 : เด็กอายุ 14 ปี – 16 ปี

หลังจากอายุประมาณ 10-11 ปีไปแล้ว จะมีการตบแต่งเส้นใยประสาทและจุดเชื่อมต่อเหล่านี้ ถ้าหากเส้นใยประสาทไม่ได้รับการกระตุ้นจากข้อมูลภายนอกก็จะไม่เกิดประจุไฟฟ้าขึ้น หรือถ้าไม่ได้ใช้งานก็จะถูกกำจัดออกไป คงเหลือเฉพาะเส้นใยประสาทและจุดเชื่อมต่อทำงานบ่อยๆ และเชื่อกันว่าถ้าหากยิ่งมีเส้นใยประสาทและซีนแนป์มากเท่าไรเด็กก็จะยิ่งฉลาดและมีความสามารถสูงเท่านั้น แต่ถ้าหากเด็กได้รับข้อมูลไม่ถูกต้อง เส้นใยประสาทและจุดเชื่อมต่อที่มากขึ้นจะทำให้เด็กเป็นผู้ทำลายมากกว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ จากระยะการเจริญเติบโตทางสมอง เพื่อให้ภาพที่ชัดเจนว่า สมองของเด็กพัฒนาตั้งแต่ในครรภ์ และมีการเจริญเติบโตมากอย่างรวดเร็วในช่วง 2-3 ปีแรก แล้วคลอดจึงเป็นช่วงเวลาที่ควรส่งเสริมศักยภาพทางสมองของเด็ก ดังแสดงในภาพประกอบที่ 2-16 และภาพประกอบที่ 2-17

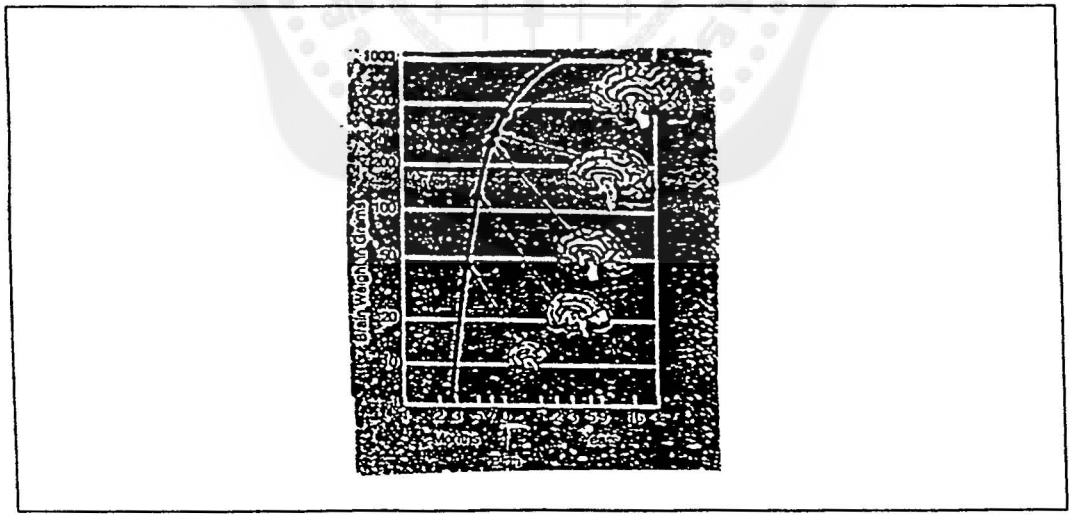

ภาพประกอบที่ 2-16 : พัฒนาการของสมองของมนุษย์ตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่
(Berk. 1996)

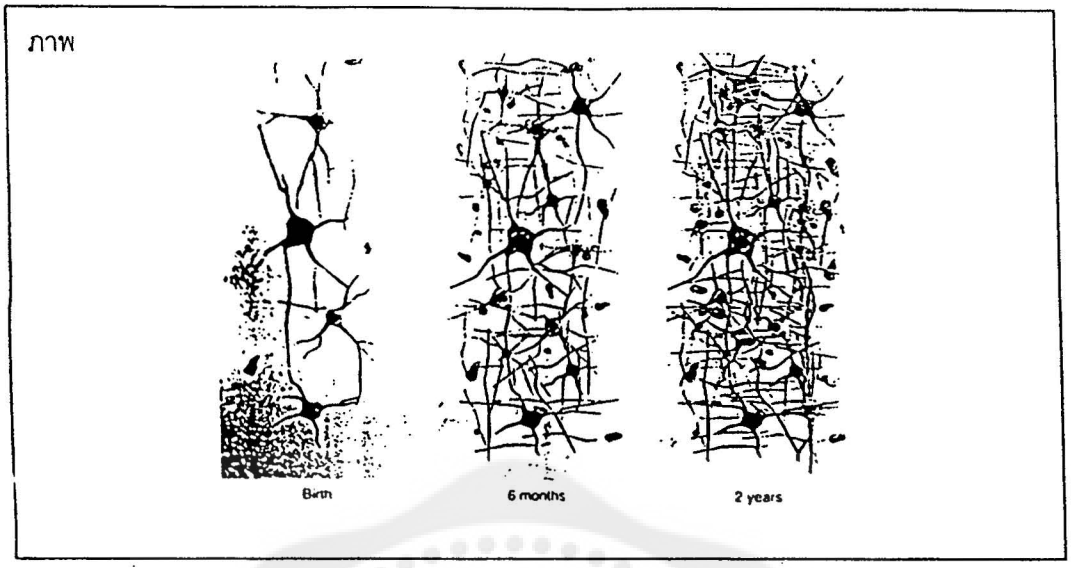

ภาพประกอบที่ 2-17 : รูปภาพจริงของเซลสมองและเส้นใยของเด็กช่วงระดับต่างๆ
(Berk. 1996)

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางสมองของมนุษย์ จึงเป็นแนวคิดที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูผู้สอน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญในการนำความรู้นี้มาประกอบกับการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนหาวิธีทางที่วัดและประเมินเด็กปฐมวัย ให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด การเจริญเติบโตของสมองเป็นการเปลี่ยนแปลงขนาดและโครงสร้างภายในของสมองในแต่ละระดับอย่างมีความต่อเนื่องและทุกขั้นของการเปลี่ยนแปลง และอายุของเด็กมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ เด็กหญิงมีแนวโน้มในการเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงของจุดเชื่อมขยายเส้นประสาทเร็วกว่าเด็กชาย ซึ่งมีแนวโน้มการเจริญเติบโตในภายหลัง การเจริญเติบโตของสมองทางกายภาพนี้ สอดคล้องกับพัฒนาการที่สำคัญของเพียเจต์ (Piajet) เขาเน้นให้นักศึกษานำความรู้เรื่องของสมองไปใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ไม่ควรเร่งเด็กทางสติปัญญาอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางสติปัญญากับวุฒิภาวะ การเจริญของสมอง และความเร็วของการเจริญเติบโตทางสมองของเด็ก ผู้ใหญ่ควรสอนสิ่งที่ดีที่สุดให้กับเขา หรือให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ทันต่อความเจริญเติบโตของสมองในช่วงนั้นๆ

บทสรุป

การที่ผู้บริหาร ครูผู้สอน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาปฐมวัย ได้ทำความเข้าใจแนวคิดหาความรู้เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาปฐมวัย อันประกอบด้วย แนวคิดเกี่ยวกับพื้นฐานความต้องการของเด็ก แนวคิดเกี่ยวกับการเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และแนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพทางสมองของเด็กปฐมวัย จะช่วยให้มีพื้นฐานความรู้นำไปสู่การจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยได้ถูกทิศทาง เหมาะกับความต้องการพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้โดยเฉพาะ

บทสาม

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

ความนำ

องค์ประกอบของหลักสูตร (Curriculum Components) ประกอบด้วย 1) ความมุ่งหมาย 2) เนื้อหา 3) วิธีการสอน และ 4) การประเมินผล ดังนั้นการที่ผู้บริหารและครูมีความเข้าใจในเรื่องการวัดและประเมินเด็กปฐมวัย จึงควรได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยด้วยว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร อยู่ที่ไหน มีอะไรเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทั้งนี้เพื่อจะได้วางแนวทาง จัดสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัยได้ในทิศทางที่เหมาะสม เพื่อสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ประเด็นสำคัญในบทนี้ประกอบด้วย ความหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ลักษณะของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2540

ความหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

ก่อนที่จะอธิบายถึงความหมายของคำว่าหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า หลักสูตรการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย หรืออีกคำหนึ่งมักใช้กันว่า แนวการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ทั้ง 2 คำนี้ ผู้เขียนใช้เป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน

"หลักสูตร" ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง รายวิชาที่กำหนดไว้ให้ศึกษาเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความหมายที่ใช้ในการจัดการศึกษาให้กับระดับชั้นเรียน ตั้งแต่ชั้นที่เป็นการศึกษาภาคบังคับ และชั้นเรียนที่สูงขึ้นไป ในระดับชั้นเรียนดังกล่าวจึงมีโครงสร้างของหลักสูตรที่แน่นอนตายตัว และมีโครงสร้างของหลักสูตรที่สอดคล้องกัน ตั้งแต่หลักสูตรระดับชาติ หลักสูตรระดับท้องถิ่น และหลักสูตรระดับห้องเรียน สำหรับในระดับปฐมวัยศึกษานั้น เนื่องจากเป็นการศึกษาก่อนภาคบังคับ การที่จะจัดทำหลักสูตรให้แน่ชัดตายตัวเป็นหนึ่งเดียวกัน ให้ทุกสถานศึกษาปฐมวัยได้ใช้ ยังไม่ได้มีการกำหนดเป็นทางการที่แน่นอน แต่ก็ยังมีหน่วยงานของรัฐบาลที่รับผิดชอบจัดทำหลักสูตรนี้ขึ้นมา คือ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์

การศึกษาเอกชน โดยใช้คำว่า "แนวการจัดประสบการณ์" และได้มีการจัดทำหลักสูตรเป็นรูปเล่ม เรียกว่า แนวการจัดประสบการณ์ระดับก่อนปฐมวัย เพื่อเป็นเอกสารทางด้านวิชาการ เพื่อให้ครูได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กในระดับนี้

การกำหนดความหมายของคำว่า "หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย" สำหรับเด็กปฐมวัย ย่อมแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเข้าใจของผู้นำไปใช้ ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการที่แตกต่างกัน ส่วนมากแล้ว ครู และผู้บริหารมีความเข้าใจว่า การจัดหลักสูตรให้เด็กในวัยนี้ได้เรียนรู้เป็นการจัดประสบการณ์ เพื่อสอนให้เด็กอ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็นเท่านั้น เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนชั้นประถมปีที่หนึ่ง แต่มีนักการศึกษา ครู และผู้บริหารอีกกลุ่มหนึ่งที่มีมุมมองแตกต่าง เพื่อแสวงหาแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กระดับนี้อย่างถูกต้องและพึงประสงค์ เหมาะกับพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก ซึ่งความหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย มีความหมายหลากหลาย อันเป็นแนวทางกำหนดการจัดการเรียนการสอนในระดับนี้ให้กับเด็กดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ในความหมาย กิจกรรมเน้นเด็กเป็นสำคัญ

แนวการจัดประสบการณ์ในความหมายนี้ คือ กิจกรรมเน้นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งมาจากเด็กๆ เป็นผู้เลือกตัดสินใจทำ โดยมีครูเป็นผู้ให้ความสนับสนุนและคอยช่วยเหลือเด็กในการทำกิจกรรมนั้น ในระยะเวลาขณะนั้น แต่การจัดประสบการณ์ เป็นตารางเวลาที่กำหนดลักษณะกิจกรรมเปลี่ยนตามช่วงเวลาหนึ่งๆ เช่น เด็กๆ อยากเรียนรู้เรื่องช้าง ครูจัดกิจกรรมเล่านิทานเรื่องช้าง กิจกรรมศิลปะวาดรูปช้าง ติดปะรูปช้าง กิจกรรมร้องเพลงช้าง เต้นท่าช้าง การจัดกิจกรรมอื่นๆ เกี่ยวกับการเรียนเรื่องช้าง การจัดประสบการณ์แบบนี้ มุ่งเน้นให้เด็กได้รับทั้งเนื้อหาและคุณค่าที่สำคัญ อันได้แก่ มนุษยสัมพันธ์ การแก้ปัญหาด้วยตนเอง การรู้จักค้นหาค้นพบ และการแสดงออก สิ่งต่างๆ นั้น มาจากความสนใจของเด็ก ครูไม่ได้วางแผนเนื้อหาและกิจกรรมการสอนไว้ก่อน ดังนั้น บทบาทของการสอนจึงออกมาในรูปอาศัยการสังเกต บทบาทของการวางแผนจึงมีความหมายเปรียบเหมือน "การรวบรวมข้อมูลโดยผ่านการสังเกตและมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก และการใช้ข้อมูลที่จะเลือกประสบการณ์การเล่นให้เหมาะสม" แหล่งสำคัญสำหรับการจัดประสบการณ์ในความหมายนี้ คือ ตัวนักเรียน ดังนั้น เนื้อหาของการจัดประสบการณ์มาจากความต้องการของเด็ก เด็กเป็นศูนย์กลางของการจัดเนื้อหาและกิจกรรม

2. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ในความหมาย "มวลประสบการณ์ของเด็กในโรงเรียน

แนวความคิดของการจัดประสบการณ์ในความหมายนี้คือ ทุกๆ สิ่งทุกอย่างที่เป็นประสบการณ์ของเด็กในโรงเรียน มุ่งการสนองความต้องการของเด็กในด้านความเป็นมนุษย์ แนวการจัดประสบการณ์ให้เด็กนั้น เน้นเรื่องสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวเด็ก กระบวนการกลุ่ม วิธีที่สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติต่อกันและกัน การสื่อสารระหว่างกัน

ข้อที่น่าสังเกตแนวการจัดประสบการณ์ในความหมายนี้ ผลกระทบของสังคมภายนอกมีอิทธิพลต่อประสบการณ์ในห้องเรียนเด็กๆ การสอนให้เด็กยอมรับในคุณค่าของวัฒนธรรมที่ตนอยู่ ครูต้องไวต่อความรู้สึกของเด็กในเรื่องของการที่เด็กเรียนรู้สถานการณ์ต่างๆ และต้องเตรียมวิธีการควบคุมสถานการณ์ในการสอนที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน

3. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ในความหมาย "แผนสำหรับการสอน"

แผนสำหรับการสอนเป็นแนวการจัดประสบการณ์ที่ส่วนมากผู้บริหารโรงเรียนจัดทำขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางการจัดประสบการณ์ให้ครูได้นำไปใช้ในห้องเรียน การวางแผนการสอนนี้ส่วนมากกำหนดระยะเวลา ซึ่งอาจเป็นการวางแผนการสอนระยะสั้นหรือระยะยาว มีระดับของรายละเอียดแตกต่างกัน บางรูปแบบเน้นกระบวนการของการทำกิจกรรม บางแผนเน้นเนื้อหา และบางอย่างเน้นกระบวนการตั้งจุดมุ่งหมาย ซึ่งอธิบายได้ดังนี้คือ

3.1 แผนการสอนที่เน้นกระบวนการของการทำกิจกรรม แผนการสอนแบบนี้เน้นการอธิบายของครู เกี่ยวกับมีขั้นตอนของกิจกรรมอะไรบ้างที่ให้เด็กทำ

ตัวอย่าง การปลูกเมล็ดพืช (เน้นขั้นตอนของกิจกรรม)

สำหรับกิจกรรมนี้เป็นการปลูกเมล็ดถั่วงอก ให้ครูเตรียมกล่องนมที่ใส่ดินไว้สำหรับเด็กแต่ละคน ตรวจสอบว่าเด็กทุกคนมีอุปกรณ์ในการปลูกพร้อม จากนั้นให้ใส่ดินลงในกล่องและโรยเมล็ดพืชพร้อมกับรดน้ำ วางกล่องดินที่เรียบร้อยแล้วที่หน้าต่าง และคอยดูการเจริญเติบโตของเมล็ดถั่วเขียวทุกๆ วัน ข้อที่น่าสังเกตคือ จุดมุ่งหมายและกระบวนการเรียนรู้ของเด็กระหว่างอยู่ในแผนการจัดกิจกรรม

3.2 แผนการสอนที่เน้นเนื้อหา แผนการสอนแบบนี้ มุ่งเน้นการสอนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง และการให้เด็กรู้จักใช้ความคิด

ตัวอย่าง การปลูกเมล็ดพืช (เน้นที่เนื้อหา)

เนื้อหาที่เน้นคือ เมล็ดพืชเป็นแหล่งของต้นใหม่ และการงอกของเล็ดถั่วเขียวขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ เมล็ดพืชต่างกัน ผลิตผลนั้นย่อมไม่แตกต่างกัน ครูคุยกับเด็กๆ เกี่ยวกับประสบ

การณ์เรื่องพืช การปลูกพืชที่บ้านหรือสนาม โดยมีจุดเน้นความแตกต่างของชนิดของพืช การมีส่วนในการปลูกเมล็ดพืชให้ได้ต้นไม้ใหม่ เป็นตัวอย่างของการปลูกต้นไม้ต่างๆ ให้เติบโต

3.3 แผนการสอนเน้นกระบวนการตั้งจุดมุ่งหมาย

ตัวอย่าง การปลูกเมล็ดพืช (เน้นกระบวนการตั้งจุดมุ่งหมาย)

กิจกรรมการปลูกเมล็ดพืชกับเด็กๆ มุ่งเน้นความสนใจของเด็ก กระตุ้นให้เปรียบเทียบรูปแบบความแตกต่างของ รูปร่าง ผิว สี ขนาด ส่งเสริมให้มีการทำนายว่าเกิดอะไรขึ้น เมื่อปลูกเมล็ดพืชควรสนับสนุนให้เด็กทดลองค้นหาผลจากการกระทำของเขา รวมทั้งสนับสนุนให้เด็กรู้จักการตัดสินใจ

การจัดแนวประสบการณ์โดยใช้วิธีการวางแผนการสอน เป็นวิธีที่ช่วยให้ครูใหม่ๆ และครูที่มีประสบการณ์มาแล้ว ได้เข้าใจความต้องการของเด็ก ความสนใจ กิจกรรมต่างๆ และการจัดวัสดุและสภาพแวดล้อมเข้าด้วยกัน แผนการสอนที่ใช้กับเด็กเล็กๆ นี้ ควรกำหนดให้มีการพิจารณายืดหยุ่น การเขียนแผนการสอน เป็นการช่วยให้ครูแสดงกิจกรรมการวางแผนการสอนในทุกๆ วัน อย่างชัดเจน ได้มีการเตรียมตัวและพัฒนาในสถานการณ์ต่างๆ กัน แต่มีครูที่มีประสบการณ์มากๆ จะปฏิเสธแผนการสอนโดยให้เหตุผลว่าเป็นการลดความต้องการของเด็ก การสอนไม่ยืดหยุ่น ครูไม่ได้สังเกตพฤติกรรมของเด็กๆ อย่างใกล้ชิด เพราะต้องคำนึงถึงการสอนตามแผนที่กำหนดไว้

4. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ในความหมาย "การจัดประสบการณ์เป็นหน่วยการเรียนรู้"

แนวการจัดประสบการณ์ในความหมายนี้ หมายถึง การจัดประสบการณ์ไม่แบ่งเป็นรายวิชา แต่จัดประสบการณ์ให้เด็กเรียนเป็นเรื่อง หรือเรียกว่า หน่วย นำรายวิชาต่างๆ มาบูรณาการกัน แต่จะเป็นเรื่องหรือหน่วยจะประมวลทุกวิชา ทั้งเนื้อหา กิจกรรมให้เด็กเรียนรู้ อาทิ หน่วยตัวเรา หน่วยดอกไม้ หน่วยสัตว์ ลักษณะการจัดประสบการณ์เช่นนี้ ออกมาในรูปของแนวการจัดแนวประสบการณ์ระดับประเทศ และปรับรูปแบบให้เหมาะกับระดับท้องถิ่น มีลักษณะเน้นแผนการสอนเป็นคู่มือครู ประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผล ซึ่งมีเอกสารและข้อมูลต่างๆ ที่ให้ความกระจ่างชัดแก่ครูที่นำไปใช้กำหนดความคาดหวังของโปรแกรม เป็นการรวมภาพการจัดทั้งหมดเป็นหนึ่งเดียวกันเกี่ยวกับประสบการณ์ต่างๆ ที่เด็กควรได้รับในโรงเรียน ตอบสนองต่อความต้องการของเด็ก

5. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ในความหมาย "โปรแกรมการศึกษา"

แนวการจัดประสบการณ์นี้ใช้เป็นการจัดโปรแกรมการศึกษาที่มีแนวการสอนแบบเฉพาะ อาทิ โปรแกรมการจัดตามแนวของมอนเตสเซอรี่, โปรแกรมเฮดสตาร์ท โปรแกรมการสอนแบบ วอลดอฟ ซึ่งชื่อของโปรแกรม มีความหมายบอกถึงความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีแนวการจัดของโปรแกรมนั้นๆ บางโปรแกรมมีแนวการสอนแบบมอนเตสเซอรี่ มีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีและพัฒนาการแบบมอนเตสเซอรี่ ส่วนโปรแกรมเฮดสตาร์ท เป็นโปรแกรมการศึกษาที่มีพื้นฐานทางทฤษฎีต่างๆ กัน และมีจุดหมายของโปรแกรมแตกต่างกัน ดังนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าแนวการจัดประสบการณ์ในความหมายนี้ เป็นข้อสะท้อนให้ดีที่สุดถึงทฤษฎีและจุดหมายต่างๆ ของโปรแกรมนั้นๆ

จากความหมายต่างๆ ที่กล่าวมา พอสรุปความหมายหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หมายถึง แนวการจัดประสบการณ์ซึ่งเป็นมวลประสบการณ์ในโรงเรียนที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน มีลักษณะการจัดเน้นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยมีลักษณะให้เด็กเป็นผู้เลือกทำกิจกรรม เน้นเด็กลงมือปฏิบัติเป็นสำคัญ เรียนรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้วางแผน คอยสนับสนุน และตัดสินใจในการที่เด็กเลือกดำเนินกิจกรรมนั้นๆ การวางแผนการจัดประสบการณ์ เป็นไปในลักษณะแบบบูรณาการเนื้อหา กิจกรรม และในการจัดประสบการณ์ บางโปรแกรมมีลักษณะการจัดมีวิธีการโดยเฉพาะตามทฤษฎีนั้น

ลักษณะของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

ถ้าจะถามว่าลักษณะของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นอย่างไร ก็คงต้องใช้หลักเกณฑ์การพิจารณาว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีอะไรบ้าง ซึ่งเหมือนกับหลักสูตรระดับอื่นๆ ที่ใช้เกณฑ์นี้ ในเรื่องขององค์ประกอบหลักสูตรมีองค์ประกอบ (ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Curriculum Components หรือ Curriculum Elements)

1. ความมุ่งหมาย (Objectives)
2. เนื้อหา (Content)
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
3. การประเมินผล (Evaluation)

จากองค์ประกอบทั้ง 4 เป็นเสมือนเครื่องมือที่ทำให้การเรียนการสอนในห้องเรียนเกิดขึ้นเป็นแนวทางหรือเข็มทิศที่มีความสำคัญต่อผู้บริหาร ครูผู้สอน ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรไปปฏิบัติ จัดประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

1.1 มุ่งเน้นให้เด็กพัฒนาทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา มิได้มุ่งเน้นให้เด็กเรียนรู้เนื้อหาวิชา แต่ต้องการให้พัฒนาการรับรู้และประสาทสัมผัส พัฒนาการสื่อสารโดยการฟัง การพูด (ภาษา ท่าทาง คำพูด) พัฒนาด้านบุคลิกภาพ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีการตัดสินใจได้ถูกต้อง รู้จักคิดวางแผนในการทำกิจกรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขมีความรัก ชื่นชม และภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาติ มีคุณธรรม จริยธรรม

1.2 จัดประสบการณ์โดยมุ่งเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้เด็กได้พัฒนาเต็มความสามารถของแต่ละคน

1.3 ในการพัฒนายึดเด็กเป็นสำคัญ ครูไม่เป็นผู้นำในการทำกิจกรรม แต่จะเป็นผู้ควบคุมกิจกรรม อำนวยความสะดวกแก่เด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมเต็มที่ เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถของตนเพื่อครูได้พัฒนาศักยภาพของเด็กอย่างเต็มที่

2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ลักษณะการจัดประสบการณ์มีหลายลักษณะเปลี่ยนแปลงตามลำดับขั้น ดังนี้

2.1 จัดเป็นรายวิชา เน้นประสบการณ์จัดเป็นเนื้อหาวิชา ได้แก่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ (ธรรมชาติศึกษา) สังคม พลานามัย ศิลป และขับร้องดนตรี เป็นต้น

2.2 จัดเป็นกลุ่มวิชา การจัดเนื้อหาเป็นกลุ่มวิชา คือ การนำเอาเนื้อหาวิชาที่สัมพันธ์กันมาจัดรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ได้แก่

- กลุ่มทักษะ ประกอบด้วย วิชาภาษาไทย และวิชาคณิตศาสตร์
- กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ ประกอบด้วย วิชาวิทยาศาสตร์ สังคม สุขศึกษา และความรู้รอบตัว เป็นต้น
- กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ประกอบด้วย วิชาจริยศึกษา ศิลป ดนตรี ขับร้อง และกิจกรรมเข้าจังหวะ เป็นต้น

ตามหลักแนวการจัดประสบการณ์ในระดับนี้ เป็นการเตรียมความพร้อมเด็กที่จะเรียนเนื้อหาวิชาต่างๆ ต่อไปในอนาคต จึงออกมาในรูปของการเน้นประสบการณ์มากกว่าวิชาการ

2.3 จัดเป็นหน่วยการสอนแทนรายวิชา ซึ่งมีการจัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 โดยให้เด็กเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งเนื้อหาและกิจกรรม เด็กได้เรียนรู้ตามหน่วย อาทิ หน่วยตัวเรา หน่วยโรงเรียน หน่วยวันสำคัญ กิจกรรมเน้นการเตรียมความพร้อม

3. ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยควรยึดหลักการดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ .2540 และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541)

3.1 กิจกรรมที่จัดควรคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เด็กแต่ละคนมีความสนใจ แตกต่างกัน จึงควรจัดให้มีกิจกรรมหลายประเภทที่เหมาะสมกับวัย ตรงกับความสนใจและความต้องการของเด็ก เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเลือกตามความสนใจและความสามารถ

3.2 กิจกรรมที่จัดควรมีทั้งกิจกรรมที่ให้เด็กทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้เด็กเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองตามความเหมาะสม

3.3 กิจกรรมที่จัดควรมีความสมดุลคือ ให้มีทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและสงบ กิจกรรมที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่ม

3.4 ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมควรเหมาะสมกับวัย มีการยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและตามความสนใจของเด็ก เช่น

วัย 3 ขวบ มีความสนใจช่วงสั้นประมาณ 8 นาที

วัย 4 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 12 นาที

วัย 5 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 15 นาที

3.5 กิจกรรมที่จัดควรเน้นให้มีสื่อของจริง ให้เด็กได้มีโอกาสสังเกต สำรวจ ค้นคว้า ทดลองแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและผู้ใหญ่

3.6 การจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยต้องจัดประสบการณ์ให้เด็กได้ลงมือกระทำ ได้สัมผัส สังเกต เปรียบเทียบ ทดลอง เพื่อให้เกิดการรับรู้ทางสมองด้วยตัวของเด็กเอง กิจกรรมที่จัดควรเน้นที่ขั้นตอน กระบวนการที่ส่งเสริม การสังเกต การคิด การสื่อสารปฏิสัมพันธ์มากกว่าผลงาน ที่ครูกำหนดเป็นเกณฑ์ว่าต้องทำได้ กิจกรรมที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้สูงสุดนั้น จะต้องเป็นกิจกรรมที่เด็กสนใจ ลงมือค้นคว้ากระทำด้วยตนเอง

3.7 ครูเป็นผู้ชี้แนะ และสนับสนุนคอยช่วยเหลือ ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย กิจกรรมที่จัดจะต้องสอดคล้องกับพัฒนาการทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา และเป็นประสบการณ์ตรงจากการได้เล่น ลงมือปฏิบัติจริง และมีการ

กระทำร่วมกับบุคคลอื่นโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน เด็กและครูจะเป็นผู้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการสัมผัส สำรวจ แยกแยะ เปรียบเทียบ ทดลอง สังเกต ได้ใช้หรือปฏิบัติจริง ไม่ใช่อยู่ที่การนำเนื้อหาหรือแนวคิดไปท่องจำ

4. ลักษณะของกิจกรรมหลักที่ควรจัดให้เด็กปฐมวัยเป็นประจำทุกวัน มีดังนี้

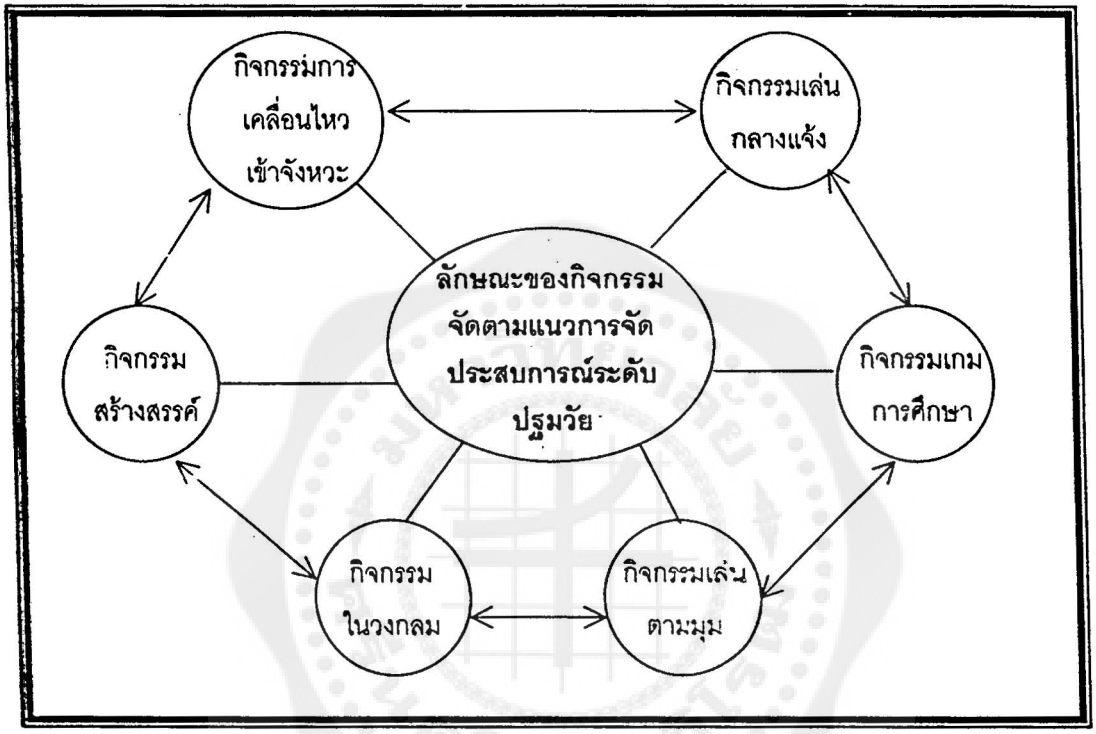

ภาพประกอบ 3-1 แสดงลักษณะการจัดกิจกรรมในแนวการจัดประสบการณ์ในระดับปฐมวัย

1. กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระ ตามมุมการเล่น หรือมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนที่จัดไว้ภายในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติศึกษา มุมบ้าน มุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่างๆ เหล่านี้เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มย่อย

2. กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปศึกษา) เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ การรับรู้เกี่ยวกับความงาม และการส่งเสริมกระตุ้นให้เด็กแต่ละคนได้ ฉีก ตัด ปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็ก

ได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดานปักหมุด ฯลฯ

3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เรียนรู้จังหวะ และควบคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้ โดยใช้จังหวะและดนตรีประกอบการเคลื่อนไหว เช่น เสียงเพลง คำคล้องจอง เสียงตบมือ เครื่องเคาะจังหวะ และอุปกรณ์อื่นๆ

4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์หรือกิจกรรมในวงกลม เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กมีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิด แก้ปัญหา ใช้เหตุผล และฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน และเพิ่มพูนทักษะต่างๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์สามารถจัดได้หลายวิธี อาทิ

4.1 การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

4.2 การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่างๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทาน สื่อที่ใช้อาจเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่น การแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง

4.3 การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกต และเรียนรู้ตามขั้นตอนของกิจกรรมนั้นๆ ในบางครั้งครูอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับครู เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด การเป่าลูกโป่ง การเล่นเกมการศึกษา

4.4 การทดลองปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิดแก้ปัญหา ส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น และค้นพบด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลองวิทยาศาสตร์ง่ายๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช ฯลฯ

4.5 การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยการพาไปทัศนศึกษาสื่อต่างๆ รอบโรงเรียน หรือสถานที่นอกโรงเรียน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก

4.6 การเล่นบทบาทสมมุติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมุติตนเองเป็นตัวละครต่างๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทาน หรือเรื่องราวต่างๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมุติเพื่อเร้าความสนใจ และก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ ที่คาดศีรษะ รูปคน และรูปสัตว์ต่างๆ เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ของจริงชนิดต่างๆ

4.7 การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะ (กรมวิชาการ. 2540) และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541)

5. กิจกรรมกลางแจ้งหรือการเล่นกลางแจ้ง เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียน ไปสู่สนามเด็กเล่นทั้งที่เป็นกลางแจ้งและในร่ม เพื่อให้เด็กได้ออกกำลังเคลื่อนไหวร่างกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดเอาความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ครูควรจัดให้เด็กเล่น เช่น การเล่นเครื่องเล่นสนาม การเล่นทราย การเล่นน้ำ การเล่นสมมุติในบ้านตุ๊กตา หรือบ้านจำลอง การเล่นในมุมช่างไม้ การเล่นอุปกรณ์กีฬาและการเล่นเกมการละเล่น

6. เกมการศึกษา เป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกระบวนการในการเล่นตามชนิดของเกมประเภทต่างๆ มีกฎเกณฑ์ง่ายๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่ ระยะ เช่น เกมจับคู่ แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ โดมิโน ลอตโต ภาพตัดต่อ ต่อตามแบบ เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยมีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบยึดหลักการจัดในลักษณะบูรณาการ ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง จัดกิจกรรมให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง กิจกรรมมีความหมายต่อเด็ก มีจุดมุ่งหมายเพื่อเน้นให้เด็กได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีการยืดหยุ่นตามเหตุการณ์ โดยคำนึงถึงความสนใจและความสามารถของแต่ละคนเป็นหลัก ดังแสดงตัวอย่างในภาพประกอบ 3 - 2 ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนใน 1 วัน

ภาพประกอบ 3 - 2 : ตัวอย่างตารางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยใน 1 วัน

5. ลักษณะของการจัดกิจกรรมกิจวัตรประจำวัน

ระยะเวลาของโปรแกรมในแต่ละวัน ส่วนใหญ่แล้วโปรแกรมจะเป็นเต็มวัน เปิดตั้งแต่ 09.00 ถึง 15.00 น. ในตอนเย็นนับเวลาได้รวม 6 ชั่วโมง กิจวัตรประจำวันที่สำคัญในแต่ละวันที่เด็กเล็กๆ ต้องเผชิญ คือ การมาถึงโรงเรียน โอกาสในการได้รับการเลี้ยงดูทางด้านอาหาร การพักผ่อน การเข้าห้องน้ำ การเล่น และการเรียน กิจกรรมสุดท้ายของแต่ละวัน คือ การจากโรงเรียนกลับบ้าน ครูจะต้องเข้าใจผู้เรียนและยอมรับที่จะปฏิบัติหน้าที่ดูแลเด็กๆ ดังกิจวัตรข้างต้น

ซึ่งต้องตระหนักว่า การช่วยเหลือให้เด็กปฏิบัติตามกิจวัตรทุกวันเป็นการสอนขั้นพื้นฐาน และสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็ก เด็กจะได้เรียนรู้และมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา กิจวัตรต่างๆ ที่เด็กปฏิบัติทุกวัน เด็กจะเรียนรู้และปฏิบัติได้ถูกต้องในครั้งต่อๆ ไป และมีความเต็มใจในการปฏิบัตินั้นๆ ด้วย ซึ่งกิจกรรมกิจวัตรประจำวันอธิบายได้ดังนี้

5.1 การมาถึงโรงเรียน เมื่อเด็กถึงโรงเรียน ควรได้รับการต้อนรับจากครูอ้วนความรู้สึกที่เป็นเพื่อน และการให้พ่อหรือแม่ที่มาส่งลูกมีโอกาสได้บอกลากัน หรือบ้ายบายอย่างมีความสุข ครูควรถือโอกาสนี้พูดคุยในระยะเวลาสั้นๆ และทักทายกับพ่อแม่ ซึ่งจะทำให้เด็กมีความรู้สึกคุ้นเคยและเคยชินกับครู นอกจากนี้ครูควรใช้ระยะเวลานี้สังเกตสุขภาพ หน้าตาเด็กว่าสบายดีหรือไม่ ถ้าเห็นเด็กไม่ค่อยสบาย ควรบอกพ่อ แม่ให้พากลับบ้าน หรือถามถึงยาที่เด็กต้องรับประทาน แต่ถ้าเด็กสบายดีครูก็ทราบว่า วันนี้เด็กมีความสุขกับการทำกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียน ช่วงเวลาการมาถึงโรงเรียนของเด็ก นับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญในการสร้างความรู้สึกของเด็กมีความผูกพันและอยากมาโรงเรียน จึงเป็นหน้าที่ของครูและผู้ปกครองที่ต้องระวังสร้างความรู้สึกที่ดีด้วยกันทุกฝ่าย

5.2 การเข้าห้องน้ำ เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อห้องน้ำและห้องส้วมด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) ห้องน้ำสะอาด 2) ขนาดพอเหมาะกับเด็ก 3) การสามารถถอดเสื้อผ้าได้ ในระยะแรกเริ่มที่เด็กมาโรงเรียน ครูควรพาเด็กไปห้องน้ำ เพื่อลดความกลัวและกังวลของเด็ก และควรแนะนำให้เด็กรู้จักการทำความสะอาด เช่น ล้างก้น ราดน้ำ หรือกดปุ่มน้ำในถัง เป็นต้น ระยะต่อๆ มาเด็กมีความคุ้นเคยและสามารถช่วยตนเองได้ ปัญหาระยะแรกๆ ครูต้องช่วยทำความสะอาดให้กับนักเรียน เพราะบางคนอาจไม่เคยถูกหัดเข้าห้องน้ำ จึงปัสสาวะราดหรืออุจจาระราด ครูจึงต้องมีความเสียสละและเข้าใจในพฤติกรรมของเด็กที่ทำสกปรก ต้องค่อยๆ สอนให้เด็กรู้จักรักษา ทำความสะอาดด้วยตนเอง และเด็กจะทำได้ในที่สุด

5.3 อาหารกลางวันและอาหารว่าง การเปลี่ยนกิจกรรมที่ครูและนักเรียนชอบมากที่สุดในแต่ละวัน คือ การที่เด็กและครูได้พูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องอาหาร และการได้สลับกิจกรรมต่างๆ เป็นกิจกรรมการรับประทานอาหารว่าง หรืออาหารกลางวัน ช่วงระยะเวลานี้นับเป็นเวลาที่ช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ทางด้านสังคม การพูดคุยกันอย่างเป็นกันเองระหว่างครูกับเด็กและเด็กกับเด็ก ครูควรแนะนำให้เด็กรู้จักชื่อของอาหาร ชนิดของอาหารและประโยชน์อาจด้วยวิธีการบอกแล้วให้นักเรียนพูดตาม เช่น อาหารกลางวันวันนี้มีก๋วยเตี๋ยวราดหน้า ขนม

กล้วยบวชชี เป็นต้น นอกจากนั้น แนะนำให้เด็กรับประทานทุกอย่าง ไม่เลือกอาหาร และพยายามรับประทานให้หมด แต่ถ้าเขารับประทานไม่หมด ก็ไม่ควรบังคับ ค่อยๆ ฝึกไป ครูควรสังเกตเด็กบางคนอาจไม่ได้รับประทานอาหารเช้ามา ถ้าต้องการเพิ่มควรเพิ่มเติมให้ และแนะนำเด็กว่า ควรจะรับประทานอาหารเช้ามาก่อน เพราะถ้าหิวมากๆ เป็นโทษแก่ร่างกาย สำหรับอาหารว่างนั้นมี 2 มื้อ คือ ช่วงระยะตอนเช้า 10.00 น. และตอนบ่ายคือ 14.00 น.

5.4 เวลาทำความสะอาด ช่วงกิจกรรมนี้หมายถึง กิจกรรมที่ให้เด็กๆ รู้จักเก็บของที่ตนเล่น เพื่อเปลี่ยนทำกิจกรรมใหม่ ครูต้องแนะนำให้เด็กเข้าใจว่าการเก็บและทำความสะอาด เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม และมีความจำเป็นที่ทุกคนต้องรู้จักหน้าที่แบบนี้ เพื่อทำให้สังคมอยู่รอดและมีความสงบ คุณครูแนะนำให้เด็กพูดว่า "ฉันรู้สึกภูมิใจและเป็นเด็กดีที่ได้เก็บของเล่นเข้าที่เข้าทาง" เป็นต้น เช่นนี้จะทำให้เด็กเรียนรู้ว่า การเก็บของและทำความสะอาดห้องเป็นสิ่งที่ดี ควรกระทำ บางครั้งครูอาจให้นักเรียนร้องเพลงที่เกี่ยวข้องกับการทำความสะอาดเพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้เด็กรู้ว่าถึงเวลาต้องเก็บทำความสะอาด

5.5 เวลาพักผ่อน การพักผ่อนเป็นประสบการณ์ที่ดีสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ เหมือนกิจกรรมอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ครูควรจัดกิจกรรมนี้ให้เด็กมีความรู้สึกว่ามั่นคง ไม่มีความกลัวถ้าต้องนอนที่โรงเรียน ดังนั้นควรจัดสถานที่นอนและสร้างบรรยากาศที่เงียบและสงบ เช่น ให้เด็กนอนบนฟูก เสื่อ หรือผ้านิ่มๆ บิดแสงสว่าง เปิดเพลงเบาๆ ให้เด็กฟัง เคลิบเคลิ้มจนหลับ อาจให้เด็ก ได้ถือของเล่นหรือผ้าห่มที่เขาติดและรัก ครูอยู่ภายในห้องต้องคอยดูแลตบก้นเกาหลังหรือคุยเบาๆ และให้เด็กเห็นว่าอยู่กับเขาตลอดเวลา และควรให้เด็กนอนประมาณอย่างน้อย 1 ชั่วโมง เด็กบางคนอาจนอนไม่หลับ ในระยะเริ่มแรกไม่ควรบังคับอาจปล่อยให้เด็กอ่านหนังสือเงียบๆ อย่าปล่อยให้โรบกวนเด็กคนอื่นๆ แต่ละครั้งต่อๆ ไป ควรต้องอธิบายให้เด็กนอนเพื่อให้ร่างกายได้พักผ่อนและเจริญเติบโต ในระยะเวลานี้ครูควรให้โอกาสที่ดี เตรียมกิจกรรมต่อไปคือ ทำงานที่คั่งค้างให้เสร็จ

5.6 กลับบ้าน เวลาที่เด็กกลับบ้าน นับเป็นโอกาสที่ครูและผู้ปกครองได้พูดคุยกันเกี่ยวกับประสบการณ์ต่างๆ ของเด็กที่โรงเรียน การที่พ่อ แม่ได้พูดคุยกับครูจะมีส่วนช่วยให้พ่อแม่ทราบว่า วันนี้เด็กเป็นอย่างไรบ้าง เช่น ทานข้าวมากหรือไม่ เกเรเพื่อนหรือถูกเพื่อนเกเรออกไปเดินข้างนอกบริเวณหรือเปล่า หรือทำกิจกรรมอะไรบ้าง เป็นต้น กิจกรรมในห้องที่ครูควรจัดให้กับเด็กก่อนเด็กทุกๆ คนกลับบ้านคือ อ่านนิทานให้ฟัง หรือร้องเพลงพร้อมกัน เป็นต้น

5.7 ระยะเวลาของการเปลี่ยนกิจกรรม ในแต่ละครั้งที่กิจกรรมสิ้นสุดลง และเด็ก ๆ จะมารวมกันหรือเปลี่ยนไปทำกิจกรรมใหม่ ระยะเวลานี้เรียกว่า เวลาของการเปลี่ยนกิจกรรม (Transition times) ตัวอย่างเช่น เด็กระบายสีน้ำภาพอิสระเสร็จแล้วออกไปเดินนอกห้องรอบๆ บริเวณโรงเรียน ระยะเวลาที่เด็กเสร็จสิ้นกิจกรรมวาดภาพ เด็กๆ จะต้องเก็บเครื่องมือหรือกระดาษอื่นๆ และทำความสะอาดโต๊ะให้เรียบร้อย จากนั้นครูจึงเรียกนักเรียนมารวมกันเพื่ออธิบายว่า กิจกรรมต่อไปจะออกไปเดินข้างนอกห้อง ที่กล่าวมาข้างต้น คือ เวลาของการเปลี่ยนกิจกรรม ช่วงเวลานี้ครูควรทำด้วยบรรยากาศที่ไม่เคร่งเครียด การที่ทำได้อย่างเรียบร้อย ครูจะต้องเตรียมกิจกรรมที่ตามมานั้นได้เรียบร้อยก่อนแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การเปลี่ยนกิจกรรมจะเป็นไปด้วยความยุ่งยากและไม่เรียบร้อยเพราะ เด็กๆ ไม่อยากเลิกวาดภาพหรือเล่นต่อบล๊อก ครูก็อยากจะให้เด็กเลิกทำกิจกรรมเดิมให้เร็วๆ เก็บของต่างๆ ให้เรียบร้อย เด็กทุกคนจะเสร็จไม่พร้อมกัน ดังนั้น ก่อนที่ครูจะเริ่มกิจกรรมใหม่ได้ ต้องใช้เวลาพอสมควร จึงเป็นหน้าที่ครูที่ต้องตั้งจุดมุ่งหมายว่าให้ค่อยๆ ทำไปอย่ารีบร้อนหรือเป็นเรื่องยุ่งยาก และต้องรวบรวมระยะเวลาของการเปลี่ยนกิจกรรมแต่ละครั้ง รวมเข้ากับกิจกรรมนั้นด้วย ช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนกิจกรรมจะใช้เวลา 20-30 % ของเวลาที่ทำกิจกรรมนั้นๆ ดังนั้น ถ้ากิจกรรมฉีกปะกระดาษ ใช้เวลา 20 นาที ครูต้องให้เวลาเด็กประมาณ 16-17 นาทีในการทำเสร็จและเพื่อเวลา 4-5 นาที ในการเปลี่ยนกิจกรรมอื่น และการเปลี่ยนกิจกรรมไม่ควรใช้เวลาโดยเปล่าประโยชน์ เช่น ถ้าเด็กออกไปเดินข้างนอกหรือเล่นข้างนอก เมื่อเสร็จกิจกรรมแล้ว ทุกๆ คนต้องทำความสะอาดล้างมือ จะมีเด็กบางคนทำไม่เสร็จ สำหรับเด็กเสร็จแล้วไม่ควรให้นั่งรอทำกิจกรรมต่อๆ ไป ควรใช้เพลงโดยให้เด็กร้องหรือเต้นออกท่าทางหรือนั่งดูหนังสือหรืออาจจะใช้เรียกชื่อเด็ก เช่น "น้องภูกำลังล้างมือ น้องโชคกำลังล้างมือ น้องแชมป์กำลังล้างมือ ..." ดังนั้น กิจกรรมและบรรยากาศในการเปลี่ยนกิจกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ครูควรคอยศึกษาหาเทคนิควิธีการต่างๆ สะสมไว้

6. การจัดตารางเรียนการสอนประจำวัน

ในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยใน 1 วัน มีการนำเอาลักษณะกิจกรรมที่เด็กควรได้รับมาบูรณาการกับกิจกรรม กิจวัตรประจำวัน โดยได้กำหนดการจัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการขึ้นเป็นหน่วยการสอนให้เด็กได้ทำกิจกรรม กิจวัตรต่างๆ ที่เหมาะสมกับพัฒนาการ ดังตัวอย่างการจัดตารางเรียน ตารางสอนประจำวัน ดังนี้

ตารางกิจกรรมประจำวัน

08.00-08.15 น.	รับเด็กเป็นรายบุคคล ตรวจสุขภาพ บันทึกคำพูดเด็กพาเด็กไปห้องน้ำ
08.15-08.30 น.	เคารพธงชาติและสวดมนต์
08.30-08.40 น.	สำรวจการมาโรงเรียน สนทนาข่าวและเหตุการณ์
08.40-09.00 น.	การเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.00-10.00 น.	กิจกรรมสร้างสรรค์และเล่นตามมุม
10.00-10.10 น.	พัก (รับประทานอาหารว่าง)
10.10-10.30 น	กิจกรรมกลางแจ้ง
10.30-11.00 น.	การเล่นกลางแจ้ง
11.00-12.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
12.00-14.00 น.	นอนพักผ่อน
14.00-14.20 น.	เก็บที่นอน ล้างหน้า

หมายเหตุ : ตารางกิจกรรมประจำวันสามารถปรับให้เหมาะสมกับเวลา เหตุการณ์ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี สภาพ[illegible] แต่ทั้งนี้ต้องมีครบทุกกิจกรรม

ตารางเรียนตารางสอนดังกล่าว ครูอาจทำแผนการสอนประจำสัปดาห์ ดังนี้

วันที่..... หน่วย..... กรอบความคิด.....

กิจกรรม	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์
สนทนา	เพลง :				
เคลื่อนไหว จังหวะ 8.30-8.40					
สร้างสรรค์ ตามกลุ่ม 8.40-9.00					
เสริมประสบการณ์ 9.00-11.30					

เล่นกลางแจ้ง 11.30-12.00					
กิจกรรมเสริม	บล็อก การเล่นใช้มือ	มุมบ้าน วิทยาศาสตร์	ห้องสมุด คณิตศาสตร์	มุมเขียน	เกม ว่ายน้ำ

ภาพประกอบ 3-3 : ตารางเรียน ตารางสอนในระดับปฐมวัย

7. การประเมินผล

เป็นการวัดพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยมีหัวข้อหลักในการทำงานแต่ละด้าน ซึ่งสำหรับวิธีการประเมินผลนั้น ใช้การสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บผลงาน และการใช้แบบทดสอบ

วิธีการประเมินผลที่ใช้มีดังนี้

1. การสังเกต ครูควรสังเกตในขณะที่เด็กทำกิจกรรมหรือเล่น ทั้งเป็นกลุ่ม และเป็นรายบุคคล เพื่อทราบถึงพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก ครูควรจดบันทึกสิ่งต่างๆ ที่ได้สังเกตเห็นทั้งที่เป็นข้อดีและข้อบกพร่อง อันจะเป็นข้อมูลในการเลือกจัดกิจกรรมเสริมแก่เด็กต่อไป

2. การสนทนา การสนทนากับเด็กเป็นรายบุคคล จะช่วยให้ครูทราบถึงพัฒนาการด้านภาษา การพูด การฟัง การสื่อสารของเด็ก นอกจากนี้ ยังช่วยให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมที่บ้าน ซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลที่ช่วยให้ครูเข้าใจดียิ่งขึ้น นอกจากนั้น ยังช่วยให้ครูได้ทราบถึงสภาพอารมณ์ จิตใจของเด็กอีกด้วย

3. การสัมภาษณ์ หรือการทดสอบปากเปล่า ข้อมูลที่ได้ช่วยให้ครูทราบถึงพัฒนาการทางภาษา การพูดที่บกพร่อง เช่น คำควบกล้ำ การพูดชัด ไม่ชัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการทางสติปัญญา ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและการคิดของเด็กได้

4. การเก็บรวบรวมผลงาน ข้อมูลที่ช่วยให้ครูทราบถึงความก้าวหน้าของพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กแต่ละคน เช่น งานศิลปะ ภาพวาด จะช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการกล้ามเนื้อนิ้วมือ ความสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อตาและมือ

5. การใช้แบบทดสอบเป็นรูปธรรม เพื่อช่วยให้ครูได้ทราบถึงข้อมูลเรื่องเดียวกันจากเด็กทุกคน ครูอาจจะใช้แบบทดสอบที่เป็นรูปภาพ และควรทำการทดสอบในสภาพแวดล้อมที่เด็กคุ้นเคย

หลักสูตรปฐมวัย พุทธศักราช 2540

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ โดยประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2540 อันมีเนื้อหา เพื่อให้ใช้เป็นแม่บทในการจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. ปรัชญาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 กำหนดปรัชญา การจัดการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูเด็กบนพื้นฐานที่สนองความต้องการของเด็กแรกเกิดถึง 6 ปีที่ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ และความจำเป็นที่จะต้องได้รับพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างสมดุลต่อเนื่องไปพร้อมกันทุกด้าน ประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดให้จะเป็นประสบการณ์ตรงที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัย ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ ทั้งนี้เป็นไปเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีความสุขกับการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน โดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่าง บ้าน สถานศึกษา และชุมชน เพื่อพัฒนาให้เด็กได้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าต่อไป

2. หลักการ

1. เป็นการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมเด็กทุกประเภทที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี
2. เป็นการพัฒนาเด็กโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา
3. เป็นการพัฒนาเด็กโดยองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผ่านกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคล
4. เป็นการจัดประสบการณ์ที่ให้เด็กสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข
5. เป็นการพัฒนาเด็กโดยบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ ในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
6. เป็นการพัฒนาเด็กโดยให้ครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วม

3. จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้เด็กอายุ 3-6 ปี มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1. มีสุขภาพดี เจริญเติบโตตามวัย และมีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม
2. ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. ร่าเริง แจ่มใส มีความสุข และความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
4. มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบ

5. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัย

6. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในท้องถิ่น และความเป็นไทย

8. ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

9. มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ

10. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

4. คุณลักษณะตามวัย

ตาราง 3-1 คุณลักษณะตามวัยของเด็กปฐมวัย

อายุ	พัฒนาการด้านร่างกาย	พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม	พัฒนาการด้านสติปัญญา
3-4 ปี	-เดินขึ้นบันไดสลับเท้าได้ -วิ่งแล้วหยุดได้โดยไม่ล้ม -ใช้กรรไกรมือเดียวได้ -วาดและระบายสีอิสระได้	-พอใจคนที่ตามใจ -ชอบที่จะทำให้ผู้ใหญ่พอใจและได้คำชม -ช่วยตนเองได้ -ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกันแต่ต่างคนเล่น)	-สนใจนิทานและเรื่องราวต่างๆ -อยากรู้อยากเห็นทุกอย่างรอบตัว -ชอบถาม"ทำไม" ตลอดเวลา -ร้องเพลงง่าย แสดงท่าทางเลียนแบบ -พูดประโยคมากขึ้น
4-5 ปี	-เดิน วิ่ง กระโดดได้ดี เพราะกล้ามเนื้อเริ่มประสานสัมพันธ์กัน -กระฉับกระเฉงไม่ชอบอยู่เฉย -ตัดกระดาษเป็นเส้นตรงได้	-มีความมั่นใจต่อตนเองสูงขึ้นมาก -ชอบท้าทายผู้ใหญ่ -ต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจ -สนใจผู้อื่น -ชอบเล่นบทบาทสมมุติ -ชอบเล่นเป็นกลุ่ม	-เปรียบเทียบได้ -เรียงลำดับเหตุการณ์ได้ -เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม -ชอบถาม "ทำไม" เนื่องจากเริ่มเรียนรู้ได้แล้ว -เข้าใจความเป็นเหตุเป็นผลได้ -พูดเป็นประโยคได้

5-6 ปี	-เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว -กระฉับกระเฉงไม่อยู่เฉย -ใช้กล้ามเนื้อเล็กได้ดี เช่น ติดกระดุม ผูกเชือกรองเท้าได้ -ยืดตัว คล่องแคล่ว	-ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง -ชอบเล่นกับเด็กอื่น -ช่วยตัวเองได้ -ชอบสร้างความพอใจให้ผู้อื่น -ชอบแสดงออกและกระทำสิ่งที่ถูกต้องเพื่อให้ผู้ใหญ่ชมเชย	-พูดประโยคได้ยาวขึ้น -รู้คำศัพท์มากขึ้น -ร้องเพลง ท่องคำคล้องจองได้ -บอกชื่อ นามสกุลตนเองได้ -นับ 1-20 ได้ -บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำแนก และจัดหมวดหมู่สิ่งของได้

5. อายุของผู้เรียน

6. ระยะเวลาเรียน (ใช้เวลาในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก 1-3 ปีการศึกษา)

7. การจัดประสบการณ์และกิจกรรม (เพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย กำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์ โดยมีเนื้อหา ได้กำหนดไว้ 2 ลักษณะคือ)

7.1 ประสบการณ์สำคัญ มีดังนี้

1. การสื่อความคิดที่เป็นการกระทำ ได้แก่ การสัมผัส ชิมรส เป็นต้น
2. การใช้ภาษา ได้แก่ การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด
3. การเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่ การวางแผน การแก้ปัญหา
4. การเคลื่อนไหว ได้แก่ การรับรู้ แสดงความรู้สึกด้วยการเคลื่อนไหว
5. ดนตรี ได้แก่ การเล่นเครื่องดนตรี การร้องเพลง
6. การจำแนกและการเปรียบเทียบ ได้แก่ การจับคู่ การเปรียบเทียบ
7. จำนวน ได้แก่ การนับสิ่งต่างๆ
8. มิติสัมพันธ์ ได้แก่ การบรรจุและการเทออก
9. เวลา ได้แก่ การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

7.2 เนื้อหาและแนวคิด มีดังนี้

1. ตัวเรา
2. ครอบครัว

3. โรงเรียนของฉัน
4. บุคคลต่างๆ
5. วันสำคัญ
6. ธรรมชาติรอบตัว
7. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
8. การคมนาคมและการสื่อสาร
9. สิ่งต่างๆ รอบตัว

8. การวัดและประเมิน

สำหรับขอบข่ายการวัดและประเมินเด็กปฐมวัยตามหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2540 จะกล่าวรายละเอียดไว้ในบทที่ 4

ตัวอย่างแบบประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

ตัวอย่างแบบประเมินพัฒนาการเด็กชั้นเด็กเล็ก

โรงเรียน.....

ชื่อ (ดญ., ดช.) ..... ชั้น.....

เกิดวันที่.....เดือน..... พ.ศ. .....

ชื่อผู้ปกครอง.....

ที่อยู่.....

ชื่อครูประจำชั้น.....

ชื่อผู้บริหาร .....

ตำแหน่ง.....

แบบบันทึกพัฒนาการทางด้านร่างกาย

ครั้งที่	1	2	3	4	5	6
วันที่บันทึก						
น้ำหนัก (ก.ก.)						
ส่วนสูง (ซ.ม.)						

แบบประเมินพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา

รายการ	ภาคเรียนที่ 1			ภาคเรียนที่ 2			ภาคเรียนที่ 3		
	ทำได้ดี	ทำได้	ควรได้รับการฝึกฝน	ทำได้ดี	ทำได้	ควรได้รับการฝึกฝน	ทำได้ดี	ทำได้	ควรได้รับการฝึกฝน
2. การเคลื่อนไหวการทรงตัวโดยกล้ามเนื้อใหญ่									
- เดินต่อเท้าถอยหลังโดยเส้นตรงได้									
-วิ่งก้าวกระโดด (สกิ๊ป)									
- กระโดดขาเดียวได้เป็นระยะทาง 1 เมตร									
- รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นด้วยมือทั้งสอง									
- โยนลูกบอลได้ไกล 3 เมตร									
-เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี									
3. การใช้กล้ามเนื้อเล็กและประสาทสัมผัส									
- ร้อยวัสดุได้									
- ใช้กรรไกรตัดกระดาษตามเส้นโค้งได้									
- ต่อภาพตัดต่อจำนวน 7-15 ชิ้นได้									
- กรอกน้ำหรือทรายใส่ขวดได้									
- วาดรูป ⬭ ตามแบบได้									
- พับกระดาษตามเส้นทะแยงมุมได้									
พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม									
1. การปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น									
- รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น									
- รู้จักการรอคอย									
-เล่นเกมที่มีกติการ่วมกับเพื่อน									
- รู้จักแบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น									
- แสดงความรู้สึกอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสม									
- วาจาสุภาพไพเราะ									
- ไม่หยิบของของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง									

แบบประเมินพัฒนาการเด็ก (ต่อ)

รายการ	ภาคเรียนที่ 1			ภาคเรียนที่ 2			ภาคเรียนที่ 3		
	ทำได้ดี	ทำได้	ควรได้รับการฝึกฝน	ทำได้ดี	ทำได้	ควรได้รับการฝึกฝน	ทำได้ดี	ทำได้	ควรได้รับการฝึกฝน
- รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย									
- ปฏิบัติตนตามมารยาทและประเพณีไทย									
2. ช่วยเหลือตนเองได้ ดังนี้									
- ถอดใส่ เสื้อ กางเกง/ กระโปรง									
-รับประทานอาหาร									
- แปรงฟัน									
- ล้างมือ									
- ใช้ห้องน้ำ ห้องส้วม									
- เล่นอย่างปลอดภัย									
- เล่นและเก็บของเข้าที่									
พัฒนาการด้านสติปัญญา									
1. พัฒนาการด้านภาษา									
- แสดงท่าทางตามคำสั่งที่เป็นขั้นตอนต่อเนื่องได้สามขั้นตอน									
- เล่านิทานหรือเหตุการณ์ที่พบเห็น									
- เล่าเรื่องตามจินตนาการ									
- พูดได้ชัดเจน									
- ตั้งคำถามขึ้นด้วย "อย่างไร"									
2. การสังเกตด้วยประสาทรับรู้ต่างๆ									
- ตอบคำถามโดยอาศัยประสาทสัมผัสได้โดยละเอียดยิ่งขึ้น									
- การมองเห็น –รูปทรง									
- การฟังระดับเสียงดัง ค่อย / เบา									
- การดม-กลิ่นต่างๆ									
- การชิม-รสต่างๆ									

แบบประเมินพัฒนาการเด็ก (ต่อ)

รายการ	ภาคเรียนที่ 1			ภาคเรียนที่ 2			ภาคเรียนที่ 3		
	ทำได้ดี	ทำได้	ควรได้รับการฝึกฝน	ทำได้ดี	ทำได้	ควรได้รับการฝึกฝน	ทำได้ดี	ทำได้	ควรได้รับการฝึกฝน
- ขนาด									
- จำนวน									
- ระยะทาง									
- ความเข้มของสี (3-4 ระดับ)									
3. การคิดและการจำ									
- การคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ									
- การคิดแก้ปัญหา									
- การจัดหมวดหมู่ตามเกณฑ์ต่างๆ ได้ละเอียดยิ่งขึ้น									
- สี									
- รูปทรง									
- ขนาด									
- จำนวน									
- น้ำหนัก									
- ประเภท									
- ประโยชน์									
- เวลา									
- การนับปากเปล่า 1-30									
- การรู้จักค่าจำนวน 1-30									

บทสรุป

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้เรื่องหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ว่ามีลักษณะและมีองค์ประกอบสำคัญอย่างไร ซึ่งทำให้ครูและผู้บริหารมีแนวทาง หรือเข็มทิศในการจัดประสบการณ์ กิจกรรมการเรียนการสอน การจัดสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการเด็ก สำหรับลักษณะหลักสูตรปฐมวัย พุทธศักราช 2540 มีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ ปรัชญาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หลักการ จุดมุ่งหมาย คุณลักษณะตามวัย อายุของผู้เรียน ระยะเวลาเรียน การจัดประสบการณ์และกิจกรรม และการวัดและประเมิน

บทที่ ๕ สิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

ความนำ

จากแนวคิด และแนวการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย รวมทั้งหลักการสำคัญของทฤษฎีต่าง ๆ ที่เป็นองค์ความรู้พื้นฐานของการให้ความสำคัญแก่เด็กปฐมวัยในบทความรู้สามบทแรกดังกล่าวแล้ว เป็นแนวทางปูพื้นฐานความคิดให้ผู้อ่านมีความเข้าใจ ในการจัดการศึกษาปฐมวัย ทั้งแนวคิดพื้นฐาน แนวคิดทางการศึกษาที่เน้นทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ ทฤษฎีพัฒนาการของกีเซล พัฒนาการทางสติปัญญา ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ทฤษฎีบุคลิกภาพของซิกมันด์ ฟรอยด์ ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของอีริคสัน ทฤษฎีการเรียนรู้เจอร์ลอม บรูเนอร์ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบรนดูรา และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เป็นพื้นฐานความคิดสร้างแนวคิดและหลักการสำคัญ ของการที่สรรสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ ให้กับเด็กปฐมวัย ในบทนี้กล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้มีความเข้าใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญของการสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

ความหมายของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อม (Environment) เป็นคำที่มีความหมายกว้าง ดังคำนิยามศัพท์ต่อไปนี้

สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีชีวิตและที่ไม่มีชีวิต รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่โดยรอบตัวเรา สิ่งแวดล้อมยังมีความสัมพันธ์ในเชิงพึ่งพาอาศัยหรือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน (มนัส สุวรรณ. 2532)

สิ่งแวดล้อม หมายถึง วัตถุ พฤติกรรม และสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา เช่น ลม ฟ้า อากาศ ดิน และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ในที่สุดสิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะมีอิทธิพล เป็นตัวกำหนดรูปร่าง ความเป็นอยู่ รวมทั้งการอยู่รอดแต่ละชีวิต หรือสังคมของสิ่งมีชีวิตนั้น (นิวัติ เรืองพานิช 2537)

สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่ง ทุกอย่าง ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (จับต้องได้และมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรม แบบแผนประเพณี และความเชื่อ) มีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนส่งเสริมหรือทำลายอีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ (กรมการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2540)

ดังนั้น สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เป็นกายภาพ (รูปธรรม) และจิตภาพ (นามธรรม) มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ ของแต่ละบุคคลและสังคม สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวโยงใยกันไปทั้งระบบ จึงมีผลทั้งในด้านส่งเสริมและทำลาย ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ภายในสิ่งแวดล้อมนั้น สำหรับการที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้เด็กปฐมวัยนั้น สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญ ที่สรรค์สร้างให้เด็กมีศักยภาพพัฒนาทุกด้านให้เต็มที่ สิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและจิตภาพ จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อเด็กในวัยนี้

ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนพัฒนาการและากรเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

จากการประชุมสมัชชาแห่งชาติครั้งที่ 1 ด้านการพัฒนาเด็ก ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมเป็นนักวิชาการ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติงานจากหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ตระหนักว่า เด็กเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และจะเป็นผู้ที่สืบทอดความเป็นชาติในอนาคต ดังนั้น เด็กทุกคนจึงสมควรที่จะได้รับการพัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน และการคุ้มครองให้พ้นจากการเอารัดเอาเปรียบของบุคคลและสังคม ผู้ใหญ่จึงควรสร้างสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมและสนันสนุนการพัฒนาและการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นสิ่งที่ควรคำนึงถึงคือ ความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กเป็นสำคัญ เด็กทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็กด้อยโอกาสในลักษณะใดก็ตาม ควรได้รับการพัฒนาตามหลักการดังกล่าวข้างต้น ดังนั้นจึงได้กำหนดปฏิญญาเพื่อการพัฒนาเด็กไว้ดังต่อไปนี้

1. เด็กต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดา มารดา หรือบุคคลในครอบครัว ที่ให้ความรัก และความเข้าใจเป็นพื้นฐานในการสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้าน อันได้แก่ การพัฒนาการกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ค่านิยมและเจตคติ โดยเฉพาะในระยะตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงอายุ 6 ปีแรกของชีวิต เป็นระยะสำคัญที่สุดในการวางรากฐานและสร้างเสริมคุณภาพของคน

2. เด็กต้องได้รับสารอาหาร อย่างน้อยที่สุดตามความต้องการของร่างกาย ที่ได้กำหนดไว้ตามวัย เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงช่วงอายุต่าง ๆ เพื่อให้ร่างกายเจริญเติบโตเต็มที่และแข็งแรงสมบูรณ์ตามปกติในวัยของตน
3. เด็กต้องได้รับการสิ่งเสริมสุขภาพและพัฒนาการ และได้รับการป้องกันจากโรคและภัยที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เด็กต้องได้รับการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคด้วยวัคซีนตามที่กำหนดไว้ ตลอดจนได้รับการป้องกันจากโรคติดต่อและไม่ติดต่อ รวมทั้งต้องได้รับการรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐานในกรณีที่เจ็บป่วยและได้รับการฟื้นฟูสภาพ
4. เด็กต้องมีที่อยู่ถูกสุขลักษณะ ไม่คับแคบจนเกินไป และอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสุขภาพ ทั้งทางกายและทางจิต และเด็กต้องมีโอกาส และมีสถานที่วิ่งเล่นออกกำลังกาย และเล่นกีฬา รวมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมนันทนาการตามวัย
5. เด็กต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างน้อย เพื่อพัฒนาให้มีปัญญามีคุณธรรม ธรรม ตามหลักศาสนาของตน และมีจริยธรรมขั้นพื้นฐาน เด็กต้องได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเจตคติที่จะใฝ่เรียนรู้ต่อเนื่องและตลอดชีวิต มีเจตคติที่ดีต่อครอบครัว สังคม และการดำเนินชีวิต มีความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองอย่างถูกต้องเป็นจริง เข้าใจและยอมรับความต้องการสิทธิ และบทบาทของตนและผู้อื่น เพื่อให้เป็นพลเมืองไทยที่รับผิดชอบ มีคุณภาพ และรู้จักอยู่ร่วม กันโดยสันติ
6. เด็กต้องได้รับการพัฒนาให้มีสุนทรียภาพ ซาบซึ้งในความงาม รู้จักรัก เข้าใจ และอนุรักษ์มรดก และเอกลักษณะของชาติ ด้วยการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์และพัฒนาในกิจกรรมศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
7. เด็กต้องได้รับการฝึกอบรม พัฒนาความรู้และทักษะสำหรับการเตรียมการประกอบอาชีพตามความถนัด ความสามารถ และความสนใจของตน เพื่อให้พึ่งตนเองได้ในเชิงเศรษฐกิจ รวมทั้งมีค่านิยมที่พึงประสงค์ในการทำงานที่สุจริตและเหมาะสมกับวัย
8. เด็กต้องมีโอกาสและแสดงความคิดเห็นของตนเองได้ ด้วยจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวม และสาธารณสมบัติ มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม รวมทั้งการยึดถือเรื่องความมีวินัยในตนเอง และความยุติธรรมในสังคม เพื่อเป็นพื้นฐาน

วิถีทางดำเนินชีวิตตามครรลองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

9. เด็กต้องมีโอกาสเข้าถึงขั้นพื้นฐานด้านต่าง ๆ ในสังคม ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อันหมายรวมถึงสิทธิในการใช้บริการด้านการป้องกัน การคุ้มครองและแก้ไข การฟื้นฟูและพัฒนา
10. ต้องได้รับโอกาสในการรับรู้ การเรียนรู้และการพิทักษ์สิทธิผลประโยชน์พื้นฐานจากรัฐ สถาบัน สังคม และองค์กรธุรกิจ พร้อมทั้งการมีตัวแทนในการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ดังกล่าวตามความเหมาะสม เด็กต้องได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองต่อการกล่าวหาว่ากระทำผิด โดยไม่นำมาเปิดเผยต่อสาธารณชนหรือประชาชน และต้องได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากผู้ใหญ่

นอกจากนั้นหน่วยงานของภาครัฐ สถาบันสังคม องค์กรธุรกิจ สื่อมวลชน และองค์กรต่าง ๆ ถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญรอบตัวเด็ก ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนา การส่งเสริม และการสนับสนุนการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ของเด็ก ซึ่งพันธกรณีของรัฐ สถาบันสังคม องค์กรธุรกิจ สื่อมวลชน และองค์กรต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้

1. บิดาและมารดา มีหน้าที่และความรับผิดชอบเท่าเทียมกัน ในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก ทั้งนี้ ผู้ที่จะเป็นบิดาและมารดา จะต้องมีความพร้อมทางด้านสุขภาพกายและใจ มีวุฒิภาวะที่จะรับผิดชอบต่อครอบครัว สามารถที่จะประกอบอาชีพ รวมทั้งเรียนรู้วิธีการอบรม เลี้ยงดูเพื่อพัฒนาเด็กให้บรรลุถึงศักยภาพของความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์โดยรัฐ สถาบันสังคมและองค์กรธุรกิจ จะต้องร่วมกันสนับสนุน
2. ผู้ใหญ่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี และสร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเด็ก รวมทั้งให้ความร่วมมือแก่รัฐและสถาบันสังคมที่จะร่วมพัฒนา ปกป้องคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิเด็ก เพื่อไม่ให้ถูกทอดทิ้ง เอาเปรียบหรือถูกทารุณกรรมทั้งทางร่างกายและจิตใจ
3. รัฐ สถาบันสังคม อันรวมถึงองค์กรเอกชน และชุมชนด้วย โดยเฉพาะองค์กรธุรกิจและสื่อมวลชน ต้องร่วมมือกันในการพัฒนาเด็กและพิทักษ์สิทธิเด็ก ตลอดจนประสานการให้บริการตามความต้องการพื้นฐานของเด็ก และสนับสนุนกลไกในการวางนโยบาย มาตรการ และการปฏิบัติ

4. รัฐ สถาบันสังคม อันรวมถึงองค์กรเอกชนและชุมชนด้วย โดยเฉพาะองค์กรธุรกิจและสื่อมวลชน ต้องส่งเสริมและวิจัยว่าด้วยสถานภาพของเด็กและสภาวะการพัฒนาเด็ก เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิเด็ และปฏิรูปนโยบาย มาตรการ กฎหมาย และการปฏิบัติ ซึ่งขัดกับสิทธิเด็กภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

นอกจากนี้คณะกรรมการพัฒนาและการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเด็กไทย โดยนำเสนอนโยบายและมาตรการเพื่อการพัฒนาเด็กไทยในแต่ละด้าน ซึ่งแยกออกเป็นมาตรการเร่งด่วนที่มุ่งให้มีการดำเนินการให้เห็นผลโดยเร็ว มาตรการระยะยาวที่มุ่งให้มีการนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง และแนวทางในการพัฒนาปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมบางประการเพื่อเอื้อให้กระบวนการในการพัฒนาเด็กดำเนินไปอย่างราบรื่น และมีคุณภาพดังนี้

นโยบายข้อที่ 1 ส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้เลี้ยงดูเด็กมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้อง รวมทั้งสร้างเสริมจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบพัฒนาเด็ก ตลอดจนสร้างสรรค์ปัจจัยที่เอื้อต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาตามวัยอย่างต่อเนื่องครบทุกด้าน

นโยบายข้อที่ 2 ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดบริการเตรียมความพร้อม และการบริการการศึกษาสำหรับเด็กให้ทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดูบ่มนิสัย และการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และบุคลิกภาพอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับวัย

นโยบายข้อที่ 3 ส่งเสริมให้สถาบันศาสนา มีบทบาทในการกล่อมเกลา และอบรมบ่มนิสัยเด็กไทยให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม

นโยบายข้อที่ 4 ส่งเสริมให้สื่อมวลชน ได้ใช้ศักยภาพในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กในทางสร้างสรรค์มากขึ้น

นโยบายข้อที่ 5 ส่งเสริมและสนับสนุน การจัดบริการสาธารณสุขพื้นฐาน และบริการอื่น ๆ ตลอดจนการสงเคราะห์และพัฒนาเด็กให้กว้างขวางทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก

การให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้เด็กปฐมวัย คือ การให้ความสำคัญแก่เด็กโดยสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน ความต้องการของเด็ก และปัจจัยที่สำคัญที่สนับสนุนเด็ก คือ บทบาทของพ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนหน่วยงานของ

ภาครัฐ สถาบันสังคม องค์กรธุรกิจ สื่อมวลชน และองค์กรต่าง ๆ ร่วมส่งเสริมและสนับสนุน กำหนดปัจจัยต่าง ๆ เป็นสิ่งแวดล้อม นโยบายต่าง ๆ เพื่อให้เด็กไทยได้รับการพัฒนาและการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพ

ประเภทของสิ่งแวดล้อม

ประเภทของสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้คือ

1. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
   - 1.1 สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ
   - 1.2 สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น
2. สิ่งแวดล้อมทางจิตภาพ
   - 2.1 สิ่งแวดล้อมทางครอบครัว
   - 2.2 สิ่งแวดล้อมทางชุมชนและสังคม
   - 2.3 สิ่งแวดล้อมขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
   - 2.4 สิ่งแวดล้อมทางศาสนา
   - 2.5 สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

1. **สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ**

1.1 สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่มีชีวิต ปรากฏตามธรรมชาติ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ดิน หิน อากาศ แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ต้นไม้ ภูเขา สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินี้มีอยู่รอบ ๆ ตัวเด็ก มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของเด็ก เด็กทุกคนต้องการอากาศบริสุทธิ์หายใจเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด ต้องการน้ำดื่มที่สะอาด เพื่อช่วยหล่อเลี้ยงระบบต่างๆของร่างกาย และต้องการทรัพยกรธรรมชาติ เพื่อนำมาแปรรูปเป็นสิ่งของต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข

1.2 สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่มีชีวิต ที่มนุษย์สร้างขึ้นเช่น บ้าน โรงเรียน ชุมชน ของเล่น วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับเด็กปฐมวัย ได้แก่ ของเล่น บล็อก สื่อวัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนต่าง ๆ คอมพิวเตอร์ เครื่องดนตรี เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่ไม่มี

ชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย และเป็นสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็ก

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีความสัมพันธ์มีผลต่อจิตลักษณ์และพฤติกรรมของมนุษย์ มีการวิจัยหลายเรื่องที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีผลต่อจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ อาทิ การวิจัยของดวงเดือน พันธุนาวิน และคณะ (2528) ศึกษาปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย โดยมุ่งศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพว่าจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกแออัด สุขภาพจิต และพฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูบุตรของชาวกรุงเทพฯ มากน้อยเพียงใด เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลมีดังนี้ แบบวัดความรู้สึกแออัด แบบวัดสุขภาพจิต แบบวัดความรู้สึกเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็ก แบบวัดทัศนคติต่อบุตร แบบวัดความเชื่อในผลของการอบรมเลี้ยงดู แบบวัดการผลัดภาระการดูแลบุตรให้แก่โรงเรียน แบบวัดวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก แบบสอบถามภูมิหลัง ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ดัชนีสภาพแออัดทางบ้าน 6 ตัว (จำนวนต่อพื้นที่ 100 ตารางวา จำนวนคนต่อห้อง ปริมาณการใช้ประโยชน์จากห้องนอน จำนวนบุตร จำนวนปัญหาในถิ่นที่อยู่ และระยะห่างจากบ้านคนอื่น) ร่วมกันทำนายปริมาณการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ได้สูงสุด รองลงมาคือแบบควบคุม แบบฝึกให้พึ่งพาตนเองช้า แบบรักสนับสนุน และน้อยที่สุดคือ แบบลงโทษทางกายมากกว่าทางจิต และดัชนีสภาพแออัดทางบ้านที่สำคัญที่สุด ในการทำนายการอบรมเลี้ยงดูได้มากแบบที่สุดคือ จำนวนคนต่อห้องซึ่งถ้ามีมากเท่าไร ก็จะเกี่ยวข้องกับการใช้เหตุผลน้อย รักสนับสนุนน้อย และควบคุมมาก ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะว่า ควรมีการนำประชาชนให้เห็นโทษของการอยู่อาศัยกันอย่างกันแออัดยัดเยียด โดยเฉพาะการมีจำนวนคนในบ้านมากกว่าจำนวนห้องที่ใช้ได้ตั้งแต่ 3 เท่าขึ้นไป และการใช้ห้องนอนในหลายกิจกรรม จะทำให้ผู้อยู่อาศัยมีสุขภาพจิตไม่ดี รู้สึกแออัดมาก ซึ่งเกี่ยวพันไปถึงการปฏิบัติหน้าที่ และการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ต่อบุตร ทางด้านการให้ความรักสนับสนุน การใช้เหตุผล การลงโทษทางกาย และการควบคุมบุตรในมารดาและการให้เหตุผลในบิดา

จรรจา สุวรรณทัต (2531) กล่าวถึงปัจจัยปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางบ้านที่แออัด หรือปัญหาทางนิเวศวิทยา อาจส่งผลทำให้มีความเป็นอยู่อย่างไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้เกิดการเจ็บป่วย และมีผลต่อสุขภาพอนามัยของเด็กอย่างมาก ในช่วงอายุ 0 - 4 ปี ซึ่งเด็กยังอยู่ในสภาพที่ไม่อาจช่วยเหลือตัวเองได้ และยังส่งผลต่อเนื่องไปจนโตขึ้น

สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2533) ได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ภูมิลำเนาของพ่อแม่ สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม และการศึกษาของพ่อแม่ สถานภาพสมรสของพ่อแม่ ชนิดและขนาดของครอบครัว และภาวะการทำงานของพ่อแม่ ส่งผลต่อวิธีการในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ผลพบว่า ปัจจัยทางด้านภูมิลำเนาของพ่อแม่ คือความแตกต่างที่อยู่อาศัย จะส่งผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

งานวิจัยของอีราโด (Elardo) บรัดเลย์ (Bradley) และ คาลเรล (Cald well. 1975 อ้างถึงในสิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2543 : 75) พบว่าสภาพแวดล้อมทางบ้านของเด็กตั้งแต่วัยแรกเกิด ถึง 3 ขวบ มีความสัมพันธ์อย่างมากต่อการทดสอบสติปัญญาของเด็กกลุ่มนี้ โดยเฉพาะในช่วงการประเมินเด็กที่มีอายุ 2 ปี แรกของอายุ สภาพแวดล้อมทางบ้านมีผลต่อความสัมพันธ์ความสามารถทางด้านสติปัญญาของเด็กปฐมวัย

สำหรับในด้านการเรียนการสอน แอน กอร์ดอน (Ann Gordon) กล่าวว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กไม่น้อยกว่าสภาพแวดล้อมที่เป็นบุคคล เช่น อาคารเรียน สนาม สื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ และการจัดสภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ในโรงเรียน จึงควรจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้เหมาะสมกับวัย รวมทั้งควรคำนึงถึงความปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพเด็กด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ที่เป็นทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น ล้วนส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างมาก ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ปฐมวัย สภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนสื่อวัสดุอุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนการสอนต่าง ๆ เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพส่งผลทำให้เด็กได้เกิดการพัฒนาการและการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

2. สิ่งแวดล้อมทางจิตภาพ

สิ่งแวดล้อมทางจิตภาพ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ปรากฏออกมาในรูปของการกระทำ ลักษณะคำพูด ความรู้สึกนึกคิด บรรยากาศ แบบแผน และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ศาสนา ระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ข่าวสารข้อมูลและวิทยาการต่าง ๆ

สภาพแวดล้อมเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ตัวอย่างเช่น แม่เลี้ยงลูกด้วยความรัก โอบกอด พูดจาไพเราะ หรือ คนไทยมีค่านิยม

ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก สั่งสอนให้เด็กมีความสุภาพ เชื่อฟังผู้ใหญ่ เคารพนบนอบต่อผู้ใหญ่ มีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูล และเอื้อเฟื้อ เด็กได้เรียนรู้และรับรู้จากแบบอย่างการดำเนินจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา หรือเรื่องความเชื่อในการเลี้ยงดู แม่ในระยะตั้งครรภ์และหลังคลอดควรทำใจให้ปลอดโปรง ทำบุญตักบาตร การออกแรงทำงานระหว่างตั้งครรภ์ เพื่อให้แม่มีร่างกายแข็งแรง หลังคลอดแม่ต้องกินยาดองเหล้า กินหัวปลีเพื่อให้น้ำนมมาก อยู่ไฟให้ร่างกายแข็งแรง ซึ่งสิ่งแวดล้อมทางจิตภาพที่มีผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยวิเคราะห์ได้มีดังนี้

2.1 สิ่งแวดล้อมทางครอบครัว

ครอบครัวคือ หน่วยของสังคมที่เล็กที่สุด มีสมาชิกประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ลักษณะของครอบครัวไทยในอดีตเป็นครอบครัวขยาย แต่ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวเดี่ยว ซึ่งในปีพ.ศ. 2542 พบว่า ครอบครัวทั้งประเทศ 75 จังหวัด มีครอบครัวเพียง 4 .8 ล้าน ครัวเรือนจาก 7.6 ล้านครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 63.12 เท่านั้น ที่มีสมาชิกอยู่พร้อมหน้า (สถิติสวัสดิการสังคมและงานประชาสงเคราะห์. 2541)

ปัจจุบันด้านสถานภาพครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป มีลักษณะแนวโน้มเป็นการเสียระบบหรือเรียกว่าเป็นความพิการของครอบครัวสมัยใหม่ (Disorganization of Modern Famaily) ตัวอย่างเช่น 1) ขาดความเป็นเอกภาพในครอบครัว และขาดความปรองดองกัน บิดา มารดา บุตรชาย บุตรหญิง ทุกคนต่างก็มีความคิดของตน เป็นเอกเทศ บางครอบครัวไม่เคยได้พูดคุยกัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้ครอบครัวขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้เป็นการเสียระบบครอบครัว และระบบสังคม 2) หย่อนการควบคุมในครอบครัว ครอบครัวมีสมาชิกในครอบครัวน้อยลงลูกมักไม่เชื่อฟังคำสอนของบิดามารดา ความสำคัญของความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา และบรรพบุรุษน้อยลง 3) มีเรื่องทะเลาะถกเถียงกันในครอบครัว เป็นผลพวงมาจากการขาดเอกภาพ และขาดการควบคุมในครอบครัว ความรัก ความผูกพันกันในครอบครัวจึงลดน้อยลง มีการถกเถียงให้กำลัง ข่มเหงรังแก การฟ้องร้องกันถึงขั้นขึ้นโรงขึ้นศาล กลายเรื่องธรรมดา ที่สามารถพบได้บ่อย ๆ ตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน 4) ไม่ทำหน้าที่ของกันและกันในครอบครัว ความผูกพันรักใคร่ภายในครอบครัวค่อย ๆ ลดน้อยลง พ่อแม่ลูกล้วนแต่ขาดสำนึกในหน้าที่รับผิดชอบที่พึงมีต่อกัน สถิติการหย่าร้าง ทำให้พ่อแม่ลูกไปกันคนละทิศคนละทาง เด็กที่เคยอยู่ในครอบครัวที่แตกแยก (Broken Home) มาก่อน เมื่อต้องมีครอบครัวของตนเองก็ยากที่จะนำครอบครัวให้ตลอดรอดฝั่งไปได้ เพราะการขาดประสบการณ์ที่เป็นตัวแบบที่ดี

ทำให้เกิดปัญหาสืบทอดไปไม่สิ้นสุด ท่านพุทธทาสกล่าวว่า ความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นมนุษย์ในสภาพต่าง ๆ ตั้งแต่บิดา มารดา บุตร ครู อาจารย์ นาย ลูกน้องต้องเป็นตัวมันเท่านั้นที่จะรักษาสังคมไม่ให้เสื่อม ดังนั้นสถาบันครอบครัว จึงมีส่วนผลักดันเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการและการเรียนรู้ที่ดี การที่พ่อแม่สร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณภาพในการอบรมเลี้ยงดู มีดังนี้ (ประเวศ ตันติพิพัฒน์วัฒนกุล. 2544)

1. พ่อแม่ควรฟังลูกให้มากขึ้น ไม่ควรอบรมสั่งสอนโดยตรงด้วยการว่ากล่าวตักเตือนหรือชักไขไล่เลียง เพราะเป็นสิ่งที่เด็กเบื่อมาก แต่พ่อแม่ควรฟังว่าลูกคิดอย่างไร

2. เวลาจะสอนลูกควรสอนแบบตั้งคำถาม ไม่ใช่ใส่คำตอบให้ เพราะพ่อแม่มีโอกาสได้รู้ความคิดของลูก การแก้ไขในความคิดของลูกที่พ่อแม่เห็นว่าไม่ถูกต้อง ควรแก้ไขเพียงบางจุดที่จำเป็นเท่านั้น ไม่ต้องแก้ไขทุกอย่างที่ลูกตอบ

3. ทำกิจกรรมร่วมกับลูก อย่างสนุกสนาน เพื่อให้ลูกมีความรู้สึกที่ดีกับพ่อแม่ เช่น ไปเที่ยวในสถานที่ที่เป็นธรรมชาติ การเข้าค่ายพักแรม หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีความสนใจร่วมกัน มิใช่เพียงความสนใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

2.2 สิ่งแวดล้อมทางชุมชนและสังคม

ชุมชนและสังคมเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวเด็กรองจากสถาบันครอบครัว สิ่งแวดล้อมทางด้านชุมชน อันประกอบด้วย เพื่อนบ้าน โรงเรียน วัด ตลาด โรงพยาบาล สวนสาธารณะและอื่น ๆ รวมทั้งบรรยากาศ สภาพสังคม อาทิ กฎระเบียบ กฎเกณฑ์ บทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน ที่แวดล้อมตัวเด็ก มีส่วนที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ให้กับเด็ก ตัวอย่างเช่น ในชนบทจะมีสภาพชุมชนและสังคมที่บ้านเรือนของชาวบ้านอยู่ใกล้ชิด ไม่มีเขตขอบรั้ว มีวัดเป็นศูนย์กลางรวมของหมู่บ้าน หรือตำบล วัดจึงศูนย์รวมของผู้คนในหมู่บ้าน ประชาชนมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นพี่เป็นน้อง ดังนั้น ลักษณะนิสัยของเด็กในชุมชนนั้น มีลักษณะความเป็นกันเอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทุกคนรู้จักกัน ส่วนสภาพชุมชนและสังคมในเมืองบ้านเรือนอยู่ชิดกันแออัด มีเขตขอบรั้ว แต่ละครอบครัวไม่มีเวลาปฏิสัมพันธ์กัน ดังนั้น จึงมีความเป็นอยู่แบบครอบครัวเดี่ยว ความเป็นกันเอง ความไว้ใจในการเป็นเพื่อนบ้านจึงลดน้อยลง สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหล่อหลอมลักษณะนิสัยของเด็ก เป็นไปตามสภาพสังคมนั้น ๆ

2.3 สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

มนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม เพื่อใช้จัดการกับชีวิตและสังคม เช่น สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมด้วยกัน กับสิ่งแวดล้อม และกับวิธีการจัดการกับระบบของชีวิต และสังคมเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความรู้ตลอดจนวิธีการอันเป็นประโยชน์ที่บรรพบุรุษได้นำมาใช้ในการ

ดำรงชีวิต วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตที่ปรากฏออกมาในรูปของ ภาษา การแต่งกาย การกิน การเล่น ความคิด ความเชื่อ แบบอย่างที่ดี ประเพณี ความเป็นอยู่วิถีชีวิต ศิลป สันทนาการ ซึ่งมีผลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยด้วย สำหรับในสังคมยุคใหม่สิ่งแวดล้อมทางด้านวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้ คือ

1. บทบาทของมรดกทางวัฒนธรรมในกระบวนการปรับประเทศให้ทันสมัย
2. เทคโนโลยีสมัยใหม่และผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนไทย
3. ความก้าวหน้าทางวัตถุและผลกระทบต่อโลกทัศน์และชีวิต
4. การตามแบบอย่างตะวันตก
5. การสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่
6. ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม

เด็กปฐมวัย เป็นคนไทยที่จะเติบโตขึ้นสร้างอนาคตของชาติ การให้ความสนใจและความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมกับการดำเนินชีวิตของเด็ก จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการหล่อหลอมเด็กมีพัฒนาการทั้งทางสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมไปในทางที่ดี

2.4 สิ่งแวดล้อมทางศาสนา

อิทธิพลทางศาสนา ที่มีผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เนื่องจากความคิดเห็น หรือความเชื่อทางศาสนาได้หยั่งรากลึกอยู่ในจิตใจของคนไทย และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีต หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสิ่งแวดล้อมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กมีดังนี้

1. หลักมัชฌิมาปฏิปทาทำให้คนไทยมีลักษณะนิสัยอ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย รู้จักผ่อนปรนเข้าหากัน คือรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว ชอบทำในสิ่งที่ทำให้สบายใจ ไม่เคร่งเครียด หรือทำงานแบบสบาย ๆ และสนุกสนานจะทำให้คนไทยทำงานได้ดี กล่าวการทำงานแบบถูกบีบคั้นกดดัน คนไทยมีนิสัยยืดหยุ่น (flexible) มากกว่าแบบแข็งกระด้าง (rigid) อาจกล่าวได้ว่าลักษณะเช่นนี้ เนื่องมาจากการยึดถือมัชฌิมาปฏิปทาทางสายกลาง

2. หลักการทางศาสนาพุทธ คือ ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส จึงเป็นเหตุทำให้ คนไทยในสังคมมีศีลธรรม มีกฎเกณฑ์ สร้างระเบียบวินัยทำให้สังคมไทยอยู่อย่างไม่ก้าวร้าวใส่กัน

3. หลักการความเชื่อทางศาสนา ที่สร้างสรรค์ความคิดสร้างสรรค์ (Creative

Thinking) เป็นความคิดและความรู้สึกผสมผสานศรัทธาในพระพุทธศาสนาของคนไทย ที่ทำให้มีแรงบันดาลใจสรรค์สร้างงาน ปรากฏในรูปของ

- ด้านภาษาและวรรณคดี มีตัวอย่างเช่น ในสำนวนการเขียนทางวรรณคดีไทย ไทย ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นวรรณคดีชั้นสูง ก็ล้วนแต่เขียนโดยภาษาทางพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น หรือในการตั้งชื่อบุคคล ชื่อสกุล ชื่อสถานที่ต่าง ๆ ล้วนผ่านการกลั่นกรองมาอย่างดี ด้วยภาษาทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

- ด้านสถาปัตยกรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา มีตัวอย่างเช่น ในการสร้างพระอุโบสถ วิหาร วัดวาอาราม ศาลาการเปรียญ ตลอดจนพระบรมมหาราชวัง เป็นต้น

- ด้านศิลปกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนานี้ จะมีปรากฏอยู่โดยทั่ว ๆ ในสถานที่สำคัญต่าง ๆ หรือในงานศิลปะต่าง ๆ เช่น พระภูมิเจ้าที่ ภาพจิตกรรมฝาผนังเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ สถานที่ราชการที่มีความสำคัญของประเทศบางแห่ง เป็นต้น

- ด้านขนบธรรมเนียน ประเพณี วัฒนธรรม สะท้อนถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา มีตัวอย่างเช่น ในประเพณีที่สำคัญ ๆ ต่าง ๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีวันเข้าพรรษา ประเพณีวันออกพรรษา การประกวดการจัดโต๊ะหมู่บูชา การประกวดตอบปัญหาธรรมะสำหรับนักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไป สิ่งเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนความเชื่อถือศรัทธาในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

ดังนั้น พระพุทธศาสนา อันหมายรวมถึง พระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ถือได้ว่าเป็นวิถีชีวิตของคนไทย ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแบบพุทธศาสนา และสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความอิสระเสรี ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คนไทย ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทย ตั้งแต่เกิดจนตาย จึงมีอิทธิพลถ่านทอดออกมาในการอบรมเลี้ยงดู หล่อหลอมให้เด็กปฐมวัยไทยมีพัฒนาการและการเรียนรู้ มีบุคลิกลักษณะความรู้สึกนึกคิดที่เป็นเอกลักษณะของเด็กไทย

2.5 สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ มักจะมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ตัวอย่างเช่น เดิมคนไทยมีสภาพความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย การบริโภคใช้วิธีเก็บพืชผักตามธรรมชาติ หรือจับปลาจากแหล่งน้ำในหมู่บ้าน การทำไร่ ไถนาโดยใช้ควาย ซึ่งปล่อยให้หากินเองได้

อุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้าน ไม่ต้องให้พลังงานมาก การเดินทางใช้วิธีเดินมากกว่าวิธีใช้พาหนะต่าง ๆ ทำให้ไม่ต้องเสียค่าเดินทาง ต่อมาเมื่อประเทศไทยได้รับความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากต่างประเทศ ชีวิตที่เคยพึ่งพาตนเองตามธรรมชาติก็เปลี่ยนแปลงไป การพึ่งพาเทคโนโลยีจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น เช่น การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ในการเพาะปลูก ใช้น้ำมันเชื้อเพลิงกับรถไถนา รถยนต์ ใช้ไฟฟ้ากับเครื่องใช้ประเภท วิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องปรับอากาศ คอมพิวเตอร์ ด้วยเหตุนี้ ค่าครองชีพของประชาชนในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะดังกล่าวจึงสูงขึ้น ดังนั้นทั้งระบบเศรษฐกิจและสังคมส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สิ่งเหล่านี้เป็นผลกระทบต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

บทสรุป

สิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ ดิน หิน อากาศ แหล่งน้ำ ของเล่น สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งแวดล้อมทางจิตภาพ ปรากฏออกมาในรูป คำพูด กิริยาท่าทาง บรรยากาศ แบบแผน ค่านิยม ครอบครัว วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และศาสนา ซึ่งสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ เป็นแหล่งสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยได้อย่างดี

บทที่ 5

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

ความนำ

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เป็นการจัดสิ่งของหรือของเล่น เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ต่าง ๆ ของเด็ก ครอบคลุมสิ่งของ ของเล่น อุปกรณ์ทางด้านเทคโนโลยีและเครื่องดนตรี วัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ เมื่อเด็กได้สัมผัส เล่น และฝึก จะส่งผลพัฒนาเด็กในด้านกล้ามเนื้อ สายตา และมือ พัฒนาการทางภาษา พัฒนาความคิดรวบยอดทางคณิตศาสตร์ และพัฒนาประสาทสัมผัสทั้งห้า นอกจากนี้การปรากฏของสิ่งแวดล้อม ในรูปที่มีภาพลักษณ์ อาทิ บ้านที่สะอาด โรงเรียน ห้องเรียนที่จัดโต๊ะเป็นระเบียบสะอาด ช่วยสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยได้อย่างดี สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย มีดังต่อไปนี้ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ของเล่นต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมทางบ้าน สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ของเล่นต่าง ๆ

1. ความหมาย ของสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ของเล่นต่าง ๆ

สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ของเล่นต่าง ๆ สำหรับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญต่อเด็กมาก ทั้งในฐานะที่เป็นตัวกลาง เพื่อช่วยให้ครูถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม เจตคติ และทักษะของตนไปสู่เด็ก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสื่อยังช่วยเป็นสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้เด็กปฐมวัยแสดงพฤติกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการและประสบการณ์ในการเรียนรู้ของเด็ก สื่อนั้นมีทั้งสื่อที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ดังนี้คือ

1.1 สื่อที่ไม่มีชีวิต ได้แก่ รูปภาพ หนังสือ อุปกรณ์การสอน วิทยุ โทรทัศน์ เทป คอมพิวเตอร์ เหล่านี้ช่วยให้เด็กสนุก เข้าใจ และเรียนรู้ง่าย นอกจากนี้ยังมี สื่อที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย ที่แสดงถึงศิลปะ สติปัญญาจากสื่อศิลปวัฒนธรรมที่เป็นแบบไทย คือ ปริศนาคำทาย เพลง นิทาน หนังสือเด็ก เครื่องเล่น กระละเล่น เกม ตลอดจนสิ่งของ วัสดุที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอันอาจหาได้ในท้องถิ่น โดยทั่วไป ปริศนาคำทาย นิทาน และ

หนังสือเด็ก ช่วยพัฒนาทักษะทางภาษาและฝึกการคิด การแสดงออก เพลง ช่วยสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานร่าเริง และให้สาระที่น่าเรียนรู้ เช่นเดียวกันกับเครื่องเล่น การละเล่น และเกมที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางกาย สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ สังคม คุณธรรมและวัฒนธรรม และการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างดี

1.2 สื่อที่มีชีวิต ได้แก่ ตัวบุคคล พ่อแม่ ครูหรือผู้ใหญ่ เป็นสื่อที่สำคัญมาก เป็นสื่อที่มีชีวิต มีวิญญาณ จึงสามารถให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็กได้ ทั้งส่งเสริมให้ดี และแก้ไขข้อบกพร่องของเด็กในขณะที่เด็กทำผิด เป็นต้น

2. หลักการจัดสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ของเล่นต่าง ๆ

ในการจัดหาสื่อต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ให้เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เกิดประโยชน์กับเด็กปฐมวัยควรจัดหาและเลือกสื่อที่ดี เพื่อพัฒนาสติปัญญาและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย จะทำให้สามารถได้สื่อที่ช่วยพัฒนาพัฒนาการ การเรียนรู้ และความคิดริเริ่มของเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวดำเนินการ จัดซื้อ จัดหาสื่อ และเครื่องเล่นสำหรับเด็กปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพ มีแนวดำเนินการ ดังนี้คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2542ก : 1)

2.1 การจัดซื้อจัดหาสื่อ และเครื่องเล่นให้คำนึงถึงคุณลักษณะ คุณลักษณะทางวิชาการประกอบด้วย การเป็นสื่อที่ส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ของเด็ก คือ พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สำหรับที่โรงเรียน ความสอดคล้องกับหลักสูตร แนวการจัดประสบการณ์ และแผนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย การจัดหาสื่อและเครื่องเล่นควรมีความหลากหลาย ทั้งชนิดที่เล่นเป็นรายบุคคล และเล่นรวมกันได้ ความเหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก และส่งเสริมให้เด็กเกิดทักษะกระบวนการพัฒนาความพร้อมตามหลักสูตรและแนวการจัดประสบการณ์ และคุณลักษณะอื่นประกอบด้วย ความปลอดภัย ความประณีต การประหยัด ความสะดวกต่อการนำมาใช้ การเคลื่อนย้าย รวมทั้งการเก็บรักษา และมีคำอธิบาย หรือมีคู่มือการใช้สื่อและเครื่องเล่น

2.2 การจัดหาสื่อที่ดีเพื่อสนับสนุนพัฒนาการ การเรียนรู้ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย จะทำให้สามารถได้สื่อที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเกณฑ์ในการจัดหาและเลือกสื่อที่ดี ควรคำนึงถึงความเหมาะสมของสื่อกับวัยของเด็กเป็นสำคัญ รวมทั้งในแง่ของคุณภาพ ความปลอดภัย ความคงทนถาวร และการออกแบบประโยชน์การใช้สอย ความประหยัด ความสะดวก ในการจัดหาให้มีความหลากหลาย และมีจำนวนที่เพียงพอ รวมทั้งความสามารถของครูในการใช้สื่อ

สิ่งแวดล้อมทางบ้าน

1. ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางบ้าน

บ้านเป็นสถานที่เด็กรู้จักตั้งแต่ลืมตาดูโลก บ้านจึงเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่สำคัญของเด็กปฐมวัย ทิศนา แขมมณี และคณะ (2535) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย : จากอดีตถึงปัจจุบัน ในโครงการวิจัยเรื่องหลักการ และรูปแบบ การพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวไทยในอดีต เป็นครอบครัวใหญ่ หรือครอบครัวขยาย อาศัยอยู่ในบ้านเรือนที่อยู่รวมกันในหมู่เครือญาติ สำหรับครอบครัวที่มีฐานะดี อาจมีพี่เลี้ยงทำหน้าที่แม่นมเลี้ยงดูเด็ก เด็กจึงมีเพื่อนเล่นที่มีวัยใกล้เคียงกัน และมีสัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้บนบ้าน เช่น ปลาเงิน ปลาทอง ปลากัด นกแก้ว นกขุนทอง และสัตว์เลี้ยง เช่น สุนัข แมว หรือสัตว์เลี้ยงไว้ทำงานในไร่นา เช่น วัว ควาย เด็กมีโอกาสได้เล่นกับสัตว์เลี้ยง ช่วยพ่อแม่ปลูกพืช ดูแลต้นไม้ ทำให้เด็กได้เรียนรู้ และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติ

ผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กมีทั้ง พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย และพี่หรือพี่เลี้ยง ในการเลี้ยงทารกเด็กได้ดูดนมแม่ และได้รับการเลี้ยงดูอย่างทนุถนอมใกล้ชิดในการอบรมสั่งสอนเด็กเล็ก ๆ พ่อแม่หรือผู้ที่เลี้ยงดูเด็กใช้บทเพลงเห่กล่อมเด็กเวลานอน ทำนองเพลงมีความไพเราะ ช่วยให้เด็กเพลิดเพลิน ฟังแล้วสบายใจ มีความสุข เนื้อเพลงที่กล่อมเป็นเรื่องราว เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คติสอนใจ ทำให้เด็กได้รับการอบรมในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมไปด้วย ความมุ่งหวังของการอบรมเลี้ยงดู มีหลักใหญ่ 3 ประการ ได้แก่ ให้มีสุขภาพดี มีกริยามารยาทดี มีคุณธรรมทั้งกาย วาจา ใจ

2. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สิ่งแวดล้อมทางบ้าน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

สวามินาธาร (Swaminathan. 1989 : 15 - 17) ได้เสนอแนะแนวคิดเกี่ยวกับการช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กโดยใช้สิ่งแวดล้อมทางบ้านโดยครอบครัว ดังนี้

1. เด็กต้องการความรักและต้องการเป็นสมาชิกของบ้าน ความรักและความทนุถนอม ความอบอุ่น และปกป้องคุ้มครองที่เด็กได้รับจะช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยและรู้สึกว่าตนได้รับการยอมรับ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสนับสนุนให้เด็กกล้าที่จะสำรวจโลกที่อยู่รอบตัวเด็ก ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ของเด็ก
2. เด็กต้องได้รับการปฏิบัติในฐานะของบุคคลที่มีความหมาย มิใช่สมาชิกธรรมดาของกลุ่ม นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเด็กควรเป็นแบบตัวต่อตัว เด็กควรได้รับความสนใจ และได้รับการตอบสนองความต้องการทุกด้าน

3. เด็กควรได้รับการพัฒนาในสถานการณ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติ มากกว่าการจัดสถานการณ์ขึ้น โดยให้เด็กได้มีโอกาสสังเกตเลียนแบบ และเรียนรู้จากการเฝ้ามองและมีส่วนร่วมในการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ทีละน้อยตามความสนใจและความเหมาะสมกับวัย
4. เด็กเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และทุกหนทุกแห่ง จึงไม่จำเป็นต้องมีการสอนอย่างเป็นทางการแก่เด็กในวัยนี้
5. เด็กที่แวดล้อมด้วยผู้คน ซึ่งให้ความสนใจในตัวเด็ก ช่วยสนับสนุนและแนะนำ จะทำให้เด็กเรียนรู้กิริยามารยาท และพฤติกรรมซึ่งกันและกัน
6. เด็กเรียนรู้สำนวนและภาษาจากสภาพแวดล้อม และเรียนรู้จากการเลียนแบบ การทดลอง การฝึกฝน โดยจัดเวลาที่จะอยู่กับเด็กอย่างเพียงพอ และหมั่นสนทนาพูดคุยกับเด็กอยู่เสมอ
7. เด็กมีโอกาสที่จะเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนาการด้านการฟังคำสั่ง การทำตาม การเลียนแบบ และการสังเกตจากครอบครัวอย่างไม่เป็นทางการ
8. เด็กเรียนรู้บทบาทของคนในครอบครัวจากการสังเกต และการลองเล่นตามความนึกคิดของเด็กตามประสาเด็ก

3. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา การใช้สิ่งแวดล้อมทางบ้าน ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในการอบรมเลี้ยงดูพระราชโอรสและพระราชธิดา

จากการศึกษาเกี่ยวกับพระราชประวัติของสมเด็จพระบรมราชชนนี อย่างพินิจพิเคราะห์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางบ้าน ในการอบรมเลี้ยงดูพระโอรสและพระธิดา สรุปได้ว่ามี 2 มิติเกื้อกูลกัน (ฉันทนา ภาคบงกช. 2539) ดังนี้

1. มิติของความรักความอบอุ่นความรักและความอบอุ่น สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงดูแลและอบรมสั่งสอนพระโอรสและพระธิดาอย่างใกล้ชิด และทรงพระราชทานความรักความอบอุ่น อีกทั้งทรงมีหลักของการใช้เหตุผล แม้ในพระราชประวัติจะมิได้ปรากฏเกี่ยวกับการใช้ถ้อยคำของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

2. มิติของสติปัญญาความสร้างสรรค์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงจัดสภาพแวดล้อมและกิจกรรมการเล่นที่ช่วยให้ พระโอรส และพระธิดา ได้รับพัฒนาการทุกด้านอย่างเต็มที่

ด้านร่างกาย จากการเล่น เคลื่อนไหว วิ่ง ปีนป่าย

- ด้านสังคม จากการเล่นกับผู้อื่นหรือร่วมมือกับผู้อื่น
- ด้านอารมณ์ จากความสนุกสนานด้วยการเล่นกัน
- ด้านสติปัญญา จากการได้สังเกต จำแนก คาดคะเน ทดลอง ฯลฯ

จากเรื่อง "เจ้านายเล็ก ๆ - ยุวกษัตริย์" ซึ่งสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเล่าเรื่องสมัยที่ทุกพระองค์ยังทรงพระเยาว์ ประกอบดังนี้

ในวัยก่อน 1 ขวบ เด็กชอบเล่นหยิบของเข้าและออกจากกล่องเป็นการฝึกการใช้มือกับสายตาประกอบกัน และในช่วงที่ 2 ของพระชนมพรรษา ทรงเล่นตามลำพัง

"บางวันปู่เสื่อนั่งเล่นคนเดียว"

"พระองค์เล็กกำลังเล่นรถอยู่องค์เดียว"

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงประทานสัมภาษณ์ แก่สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทยว่า

" พวกเราได้อยู่กลางแจ้งมาก ได้สูดอากาศบริสุทธิ์ เวลานั้น อากาศวังสระปทุมยังบริสุทธิ์เพราะอยู่นอกเมือง เราจะใช้เวลาเล่นกัน เพราะแม่ถือว่าการเล่นเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับเด็ก ท่านได้สร้างศาลาเล็ก ๆ ซึ่งเวลานี้ก็ยังอยู่ แต่แปรสภาพไปหมดเลย ศาลามีชิงช้า บาร์ หรือห่วง ซึ่งข้าพเจ้าชอบพวกนี้มาก สำหรับออกกำลังกาย ปีนป่าย สำหรับน้อง ๆ นั้นก็มีที่เล่นทราย และมีรถยนต์เก่า ๆ ที่ไม่ได้ใช้แล้วครั้งกระโน้น เมื่อรถใช้ไม่ได้แล้วก็ทิ้งไว้เฉย ๆ และขึ้นคานกันทั้งคัน แล้วให้ทั้งสองพระองค์ขึ้นไปทำเสมือนเล่น"

"ในไม่ช้าการเล่นในกองทรายนั้นรู้สึกว่าจะไม่สนุกนัก เพราะเมื่อเอาน้ำเทลงในทราย น้ำก็ซึมลงไปหมด จึงย้ายกันออกมาเล่นข้างนอก ขุดคลองในดิน นำน้ำมาใส่ให้ไหลมาในคลอง"

"นี่คือการสัมผัสครั้งแรกกับงานชลประทานและการปลูกป่า"

"แม่ให้เล่นน้ำด้วย ตอนแรก ๆ เล่นในถังเงิน สมเด็จย่า (สมเด็จพระพันวันสาฯ) ทรงทำให้ หลาน ๆ อาบน้ำในห้องน้ำ... เครื่องเล่นประกอบคือถ้วย ชาม ตุ๊กตา และลูกมะพร้าวที่เขาใช้แล้ว"

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทรงเล่าถึงการเล่นในช่วงที่ทรงพระเยาว์ ซึ่งมักทรงเล่นสิ่งที่เป็นวัสดุธรรมชาติและพื้น ๆ เป็นส่วนมาก

การจัดสภาพแวดล้อมและการเล่นอย่างอิสระตามธรรมชาติดังกล่าว เป็นการเล่นที่อิสระที่สนุกสนาน และสามารถเล่นซ้ำแล้วซ้ำอีกในยามว่าง (Spontaneous Play) หรืออาจเรียก

ว่า "การเล่นสร้างสรรค์" (Constructive Play) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการริเริ่มสร้างสรรค์ ซึ่งตรงตามทฤษฎีของเพียเจท์ (Piaget) ที่ว่าการได้มีโอกาสเล่นสิ่งต่าง ๆ ช่วยให้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทำให้สมองได้รับการพัฒนามากขึ้น เด็กสามารถนำสิ่งที่ได้รับไปใช้ในการแก้ปัญหา หาคำตอบและทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองในเวลาต่อมา

การเล่นที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์นี้แตกต่างจากการเล่นสิ่งที่ใช้ลานหรือไฟฟ้าและของเล่นเหล่านั้นโดยไม่ต้องใช้ความคิดมากนัก

การที่พระโอรสแล่ะพระธิดาโปรดปรานเล่นของเล่นธรรมชาติ ซึ่งเป็นของพื้น ๆ จึงนับว่ามีคุณค่าต่อการพัฒนาสติปัญญาอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่าการเล่นของพระองค์เป็นการเปิดโอกาสให้พลิกแพลงคิดค้นวิธีเล่นที่แปลกออกไป และสามารถนำสิ่งต่าง ๆ มาเชื่อมโยงเล่นด้วยกัน จึงสนุกกว่าการเล่นของเล่นสำเร็จรูปราคาแพง ขณะนั้นไม่มีใครคาดคิดว่าสิ่งที่พระองค์ทรงเล่นจะกลายเป็นคุณอนันต์ต่อประเทศชาติในเวลาต่อมา

นอกจากนั้นสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ยังเป็นแบบอย่างของอบรมเลี้ยงดูพระโอรสและพระธิดา โดยทรงศึกษาทุกเรื่องอย่างลึกซึ้งถึงแก่น โดยเฉพาะธรรมชาติและจิตวิทยาของเด็กเพื่อพัฒนาพระโอรสและพระธิดาให้เพียบพร้อมทั้งความเก่งและความดี อันส่งผลให้ประชาชนชาวไทยได้รับประโยชน์สูงสุด นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวง ดังนี้

1. ทรงหยิบยกปัญหาที่เกิดขึ้นมากล่อมเกลาพระโอรสและพระธิดา โดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลเสมอ
2. ทรงให้เล่นโดยเสรี เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ทรงเสริมสร้างวินัย ควบคู่กับความเชื่อมั่นในตนเอง และความสร้างสรรค์แก่พระโอรสและพระธิดาอยู่เสมอ
4. ทรงเป็นต้นแบบของผู้ที่ "สร้างสรรค์ พากเพียรและใฝ่เรียนใฝ่รู้" ยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน ทรงสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ เช่น ปักผ้า ปั้น งานประดิษฐ์จากดอกไม้แห้ง เป็นต้น
5. ทรงให้ความสำคัญกับการสร้างเสริมประสบการณ์ทางสังคม และการเรียนรู้แก่พระโอรสและพระธิดาอย่างดียิ่ง
6. ทรงส่งเสริมพระโอรสและพระธิดาให้ทรงเล่นอย่างอิสระตั้งแต่ทรงพระเยาว์

ดังนั้นสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงส่งเสริมให้บ้านเป็นสิ่งแวดล้อมหลัก ปรากฏออกมาในรูปทั้งกายภาพ และจิตภาพ โดยพื้นฐานของความรัก ความเมตตา ความหวังดี มีการรับฟังความเห็นกันและกันด้วยเหตุผล และเคารพในสิทธิของผู้อื่นอยู่เสมอ สิ่งแวดล้อมทางบ้านที่พระองค์สรรค์สรรค์ ให้กับองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึง ปรากฏให้สะท้อนเห็นถึงความกลมกลืน ของการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงงาน และพัฒนาประเทศไทยทุกขณะ สิ่งแวดล้อมทางบ้านจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานหลักแรกสุดที่ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการและการเรียนรู้อย่างมีศักยภาพ

สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน

1. ความหมายของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่ภายในโรงเรียน ทั้งห้องเรียนและนอกห้องเรียน การรู้จักหาให้ได้มา การรู้จักใช้อาคารสถานที่ให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งการควบคุมดูแลรักษา การให้บริการแก่ชุมชน การรู้จักส่งเสริมทำนุบำรุงอาคารที่มีอยู่ให้คงสภาพที่ดี และสนองความต้องการอย่างเพียงพอ รวมถึงการจัดบริเวณและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้สวยงาม และส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักเรียน หลักในการบริหารอาคารสถานที่คือ บำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอ การใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ตลอดทั้งรู้จักตกแต่งบริเวณให้สวยงามกลมกลืนกัน (พนัส หันนาคินทร์. 2524 : 246 - 248)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539ข : 6) ได้ให้ความหมายของคำว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพการจัดพื้นที่ สื่อ วัสดุ ครุภัณฑ์ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เหมาะสม มีคุณภาพ เอื้อให้เด็กเกิดพฤติกรรมทางบวก เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา

2. หลักการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์ (2538 : 119) กล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่ดีในสถานศึกษาปฐมวัยว่า ในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาเด็กให้เรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นการจัดประสบการณ์ภายในโรงเรียนโดยใช้สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมช่วยให้เด็กมีโอกาสพัฒนาความสามารถในการปรับตัว ดังนั้น อาคารเรียนหรือห้องเรียน มีผลต่อการจัดสิ่งแวดล้อม ถ้าตัวอาคารที่สอนเด็กมีเนื้อที่น้อย เวลาเล่นต้องรวมเอาเด็กเล่นด้วยกัน ก็จะทำให้การเล่นนั้นๆ สนองตอบความต้องการของเด็กได้น้อยลง เพราะสถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเล่นหรือการพัฒนาเด็ก ในการจัดอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน จำแนกออกเป็น

4 ด้าน ดังนี้ คือ อาคารเรียน ห้องเรียน อาคารประกอบและอาคารพิเศษต่าง ๆ และบริเวณโรงเรียน

จากระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย การกำหนดมาตรฐานโรงเรียนอนุบาลเอกชน พ.ศ. 2531 หมวดที่ 4 โรงเรียน สถานที่ และอาคาร และสิ่งแวดล้อม(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2537 : 92 - 94) มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนอนุบาลที่จะจัดตั้งใหม่ จะต้องอยู่ห่างจากโรงเรียนอนุบาลที่ตั้งอยู่เดิม ไม่น้อยกว่า 300 เมตร บนเส้นทางคมนาคมทางบก

2. บริเวณโรงเรียนต้องมีลักษณะดังนี้คือ มีที่ดินติดต่อกันผืนเดียวไม่น้อยกว่า 90 ตารางวา ผู้รับใบอนุญาตมีกรรมสิทธิในที่ดินหรือสัญญาเช่าไม่น้อยกว่า 3 ปี พื้นที่ต้องไม่เป็นที่ลุ่ม มีรั้วแสดงบริเวณที่เป็นสัดส่วน สถานที่ตั้งของโรงเรียนต้องตั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่นักเรียน ต้องมีพื้นที่สำหรับเด็กเล่นไม่น้อยกว่า 1.2 ตารางเมตรต่อนักเรียน 1 คน ห้ามใช้บริเวณโรงเรียนและอาคารเรียนเป็นสถานรับเลี้ยงเด็ก หรือเป็นที่อยู่อาศัยของบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับกิจการของโรงเรียน

3. อาคารเรียนและห้องเรียน ต้องมีลักษณะตามที่กฎกระทรวงกำหนดไว้ อารมณ์ สุวรรณปาล (2537 : 112 - 113) กล่าวถึงการจัดอาคารเรียนสำหรับเด็กปฐมวัยว่า ควรเป็นอาคารชั้นเดียว ขนาดเหมาะสมกับจำนวนเด็ก มีระเบียงกว้างขวางสำหรับเดินได้สะดวก สีของอาคารทั้งภายนอกและภายในควรเป็นสีที่เย็นตา เป็นอาคารที่ระบายความชื้นได้ดี และมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ส่วนพื้นที่อาคารเป็นซีเมนต์หรือไม้ก็ได้ แล้วแต่แบบ แต่พื้นห้องไม่ควรขัดจนมันลื่น เพราะจะเป็นอันตราย

4. นอกจากห้องเรียนแล้ว โรงเรียนจะต้องจัดให้มีห้องบริหาร สถานสำหรับที่รับประทานอาหาร ห้องเตรียมอาหาร ห้องพยาบาล ห้องนอนสำหรับนักเรียน ห้องน้ำหรือที่อาบน้ำ และห้องส้วม

คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539ข : 11 - 12) กล่าวถึงหลักในการจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียน ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนต้องปลอดภัย สะอาด กว้างสำหรับให้โอกาสเด็กได้สำรวจเรียนรู้ สภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียน เช่น สนามเด็กเล่น บริเวณรอบ ๆ อาคารเรียน สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน ควรมีการจัดสิ่งแวดล้อมสำหรับการเรียนรู้ รวมถึงบรรยากาศที่ดี และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กต้องเป็นไปในทางบวก สนับสนุนพัฒนาการทุกด้านของเด็ก

2. การจัดสิ่งแวดล้อมภายในห้องเรียน ทำได้ด้วยการจัดมุมประสบการณ์ หรือจัดมุมเล่นตามบริเวณต่าง ๆ ของห้อง

3. การจัดพื้นที่ต้องกำหนดให้ชัดเจน ควรมีพื้นที่ที่เด็กสามารถจะทำงานได้ด้วยตนเอง และทำกิจกรรมด้วยกันในกลุ่มเล็ก หรือกลุ่มใหญ่ เด็กสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระโดยไม่รบกวนคนอื่น จัดแยกส่วนที่ใช้เสียงดัง และเงียบออกจากกันมีที่แบ่งอาณาเขตของมุมเล่นต่าง ๆ

4. ต้องสร้างบรรยากาศที่น่าอยู่ มีแสงสว่างเพียงพอในห้อง

5. มีสื่อเพียงพอ หลากหลายเหมาะสมกับวัยเด็ก และต้องมีความทนทานจัดวางไว้บนชั้นเตี้ย ๆ แสดงให้เห็นชัดเจน เด็กสามารถหยิบใช้ได้เอง เด็กวัยนี้ต้องเลือกสื่ออุปกรณ์ที่สามารถลงมือทำด้วยตนเองได้ เป็นการช่วยกระตุ้นประสาทสัมผัสส่วนต่าง ๆ ควรหมุนเวียนเปลี่ยนสื่อเป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย และเด็กได้ทำกิจกรรมตามความสนใจแต่ละคน

6. มีที่จัดเก็บของใช้ส่วนตัวของเด็กเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน ซึ่งอาจจัดได้หลายส่วนในห้อง

7. สิ่งแวดล้อมที่จัดให้กับเด็กควรมีสภาพอ่อนนุ่มบ้าง เช่น เบาะ พรม เก้าอี้โยก วัสดุนุ่มๆ เช่น ทราย แป้ง น้ำ เป็นต้น

8. สิ่งแวดล้อมภายนอกห้อง เช่น สนามเด็กเล่น ควรมีพื้นผิวหลายประเภท เช่น มีดิน ทราย หญ้า พื้นที่สำหรับเล่นของเล่นที่มีล้อ รวมทั้งที่ร่ม ที่โล่งแจ้ง ที่เล่นน้ำ บ่อทราย พร้อมอุปกรณ์ประกอบการเล่น เช่น เครื่องเล่นสนาม สำหรับปีนป่ายทรงตัว ฯลฯ ต้องไม่ติดกับบริเวณที่เป็นอันตราย

ดังนั้น การจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณโรงเรียน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับสถานศึกษามาก เนื่องจากสถานศึกษาหรือโรงเรียน เป็นสถานที่แห่งแรกที่เด็กไปเรียน เพื่อเรียนรู้โลกภายนอก ซึ่งอาจเปรียบเหมือนบ้านที่ 2 ของเด็ก เพราะในแต่ละวันเด็กจะใช้ระยะเวลาอยู่ที่โรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งเรียน เล่น และทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการพักผ่อนนอนหลับ ดังนั้นอาคารเรียน สถานที่และสิ่งแวดล้อม จะต้องมีความเหมาะและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาสำหรับเด็กวัยนี้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะเป็นช่วงแรกของเด็กที่ออกสู่สังคมนอกบ้าน สภาพแวดล้อมที่ดี บรรยากาศที่ดี ซึ่งรวมทั้งสื่อวัสดุอุปกรณ์สำหรับให้เด็กเล่น และบุคคลรอบข้างมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ และปรับตัวอยู่ในโรงเรียนได้อย่างเป็นสุข

สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียนด้านพฤติกรรมของครู

พฤติกรรมของครูในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย คุณลักษณะและพฤติกรรมของครูที่ดีมีดังนี้

1. การแต่งกาย ครูควรแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย สวยงาม สุภาพ กระโปรงไม่ควรสั้นหรือยาวจนเกินไป เสื้อไม่ควรใส่เสื้อคอลึกกว้าง เพราะจะไม่สวยงามเมื่อก้มมอง เสื้อและกระโปรงควรให้สะดวกต่อการเคลื่อนไหว เพราะครูต้องทำกิจกรรมร่วมกับเด็กต้องวิ่งกระโดด ต้องลุกนั่งให้ว่องไวทันเด็ก นอกจากเสื้อผ้าแล้วครูควรทำตัวให้สะอาด ผม เล็บ มือ ถ้าผมรุงรังก็จะทำให้ไม่น่าดู เป็นต้น

2. บุคลิกภาพเด็กระดับปฐมวัยเป็นวัยที่กำลังเลียนแบบ เด็กจะจดจำลักษณะนิสัย ท่าทางต่าง ๆ จากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด โดยเฉพาะกับครู ดังนั้นถ้าครูเป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะที่ดี เด็กย่อมจะเป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะที่ดีไปด้วย ดังนี้ 1) กิริยาท่าทางสง่า ผ่าเผย สุภาพเรียบร้อย รู้จักกาละเทศะ รู้จักมารยาทต่าง ๆ ตามแบบที่ดีในสังคมไทย ไม่ว่าจะเดิน ยืน นั่ง การรับประทานอาหาร การกราบ การไหว้ เป็นต้น รู้จักใช้คำว่า "สวัสดี" "ขอบคุณ" "ขอโทษ" ตามโอกาส ซึ่งนอกจากครูจะต้องปฏิบัติเป็นนิสัยให้เป็นแบบตัวอย่างแก่เด็กแล้ว ครูต้องคอยเตือนเด็กให้ปฏิบัติจนเป็นนิสัยด้วย 2) ให้พูดจาสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน อ่อนโยน ชัดเจน รู้จักพูด "ค่ะ" "ครับ" และใช้ภาษาเข้าในง่าย 3) การควบคุมอารมณ์ ครูต้องมีความอดกลั้น ไม่แสดงอารมณ์โกรธ หรือเกลียดให้เด็กเห็นง่าย ๆ หรือทำให้เด็กสะเทือนใจ เช่น เวลาเด็กร้องไห้ โยเย ครูจะต้องไม่แสดงอาการโกรธหรือรำคาญ เป็นต้น

3. การปฏิบัติตนของครู เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก เตรียมกิจกรรมการเรียนการ สอนให้น่าสนใจ และพัฒนาเด็กครบทุกด้าน ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เข้าในธรรมชาติและรู้พัฒนาการความต้องการของเด็ก ให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็กทุกคน มีความขยัน

4. การใช้คำพูด ครูต้องพูดจาให้ถูกต้อง ชัดเจนกับเด็ก และคอยตักเตือนให้เด็กพูดจาถูกต้อง โดยละมุนละม่อมให้เด็กพูดให้ไพเราะ จนเป็นนิสัย

5. มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับเด็ก โดยครูมอบความรักความอบอุ่นกับเด็ก ใน 3 ลักษณะคือ การใช้สายตา ตาประสานตา การใช้คำพูด ใช้คำพูดที่ไพเราะสร้างสรรค์ ให้คำยกย่อง ชมเชย ให้กำลังใจใน การส่งเสริมแรงแก่เด็ก การใช้การสัมผัส โอบกอด สัมผัสเด็กด้วยความรัก เด็กจะเกิดความอบอุ่น

6. ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครู ผู้ปกครอง วัดและชุมชน ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทาย

ผู้ปกครอง ถามทุกข์สุข และรับฟังความคิดเห็นจากผู้ปกครอง ฯลฯ เชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และอาจเชิญผู้ปกครองมาร่วมพัฒนา ให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างบ้าน โรงเรียน ชุมชน เป็นต้น

สิ่งแวดล้อมทางชุมชน

ชุมชนที่เด็กอยู่อาศัย มีส่วนเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก เด็กได้พบเห็นอยู่เสมอ เด็กย่อมเผลอกระทำสิ่งนั้น และมีความเอนเอียงกระทำสิ่งนั้น ในชุมชนแออัดที่ผู้ใหญ่ชอบวิวาทด่าทอกัน เด็ก ๆ จะมีวาจาหยาบคายไปด้วย ดังนั้น ถ้าเด็กมีชุมชนเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดี ช่วยสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียนในที่นี้กล่าวเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ของบ้าน โรงเรียน และชุมชน

1. **การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน**

ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำเนินงานระดับปฐมวัย สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 19 - 22) ได้กล่าวถึงหลักในการประสานสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน ไว้ดังนี้

1. การประชาสัมพันธ์ ต้องดำเนินอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดเป้าหมายครอบคลุมทั้งปริมาณและคุณภาพที่ชัดเจน ไม่ว่าจะใช้สื่อประเภทใดก็ตาม เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อกิจกรรม สื่ออิเลคโทรนิค หรือสื่อบุคคล ต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ

2. โรงเรียน ควรเป็นผู้นำและผู้ริเริ่มการประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครอง หรือชุมชนไม่ควรรอให้ผู้ปกครองหรือชุมชนเป็นฝ่ายริเริ่ม

3. การประสานสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน ต้องดำเนินการสื่อสารสองทาง และมีการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

4. การนิเทศ ติดตาม กำกับ และประเมินผล ควรเน้นให้ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการการศึกษา สมาคมผู้ปกครองและครูหรืออาสาสมัครดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน

สำหรับรูปแบบของการจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ (วิชิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ. 2541 : 50 - 51)

1. การเชื่อมประสานระหว่างชุมชนเข้าสู่โรงเรียน เกิดจากการขยายผลการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องของชุมชนเข้าสู่การเรียนรู้ของเด็กในโรงเรียน

2. การเชื่อมประสานจากโรงเรียนเข้าสู่ชุมชน เกิดจากการขยายผลการเรียนรู้ ที่

โรงเรียนได้จัดให้แก่นักเรียนออกไปสู่ชาวบ้านในชุมชน

ดังนั้นการเชื่อมประสานการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนทั้งสองรูปแบบตามที่ได้กล่าวมานี้ ได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ 2 แบบ ภายใต้กระบวนการเดียวกันคือ การเรียนรู้ในชุมชนที่เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้จากวิถีชีวิตของพ่อแม่และชาวบ้านในชุมชน และการเรียนรู้ในโรงเรียนที่เน้นให้เด็กนำประสบการณ์จากชุมชนกลับมาแลกเปลี่ยนในห้องเรียน ซึ่งดำเนินการภายใต้การดูแลและชี้แนะของครู

2. ประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมทางชุมชน

สำหรับสถานศึกษาหรือโรงเรียนอนุบาลมีความสัมพันธ์กับชุมชน ความสัมพันธ์นั้นช่วยสนับสนุนเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. ช่วยสร้างความเข้าใจอันดี ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยเฉพาะกับสถาบันครอบครัว เพราะความศรัทธาและความเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานของผู้ปกครองที่มีต่อสถานศึกษาระดับปฐมวัยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งบุตรหลานเข้ารับบริการ

2. ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ให้เกิดแก่สถานศึกษาระดับปฐมวัย ทำให้ครอบครัวและชุมชนมีความศรัทธาต่อองค์กร อันจะนำไปสู่ประสิทธิผลของการบริการโดยภาพรวมดีที่สุด

3. ช่วยให้สถาบันครอบครัว และชุมชน ได้รับบริการทางวิชาการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต นำความเจริญไปสู่สังคมและประเทศชาติต่อไป

4. เด็กมีความผูกพัน และเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว พวกเขาต้องการความรักและความอบอุ่นจากครอบครัวเป็นอันดับแรก ดังนั้นผู้ปกครองจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตของเด็กในระดับปฐมวัยเป็นอย่างมาก ซึ่งความร่วมมือระหว่างบ้านกับโรงเรียน ในการประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กนั้น จะต้องดำเนินการบนรากฐานของความเข้าใจที่ดีต่อกันบ้าน โรงเรียน และชุมชน

การไปโรงเรียนของเด็กระดับปฐมวัย เป็นเรื่องที่ละเอียดและสำคัญ ถือเป็นการปูพื้นฐานเบื้องต้นแก่ชีวิต ทั้งยังเป็นสภาวะที่เด็กต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางบ้าน และคนใกล้ชิด ไปสู่สถานที่แปลกใหม่ และกิจวัตรประจำวันที่ไม่เหมือนเดิม โรงเรียนต้องหาวิธีการทำงานร่วมกับผู้ปกครองให้มีประสิทธิภาพสร้างโรงเรียนเป็นชุมชนสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาที่สนองตอบความต้องการของเด็ก ให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัยทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ตลอดจนสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กให้มีประสิทธิภาพ

บทสรุป

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม ที่เด็กสามารถใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า สัมผัสได้ ดังนั้นสิ่งแวดล้อมที่เป็นสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ของเล่นต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมทางบ้าน สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน สิ่งแวดล้อมทางชุมชนเหล่านี้ ถ้าพ่อแม่ ครู ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กตระหนักและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ ให้อยู่รอบตัวเด็กจะเป็นการสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

บทที่ 6

สิ่งแวดล้อมทางจิตภาพที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

ความนำ

สำหรับสิ่งแวดล้อมทางจิตภาพในบทนี้ จะกล่าวถึง สิ่งแวดล้อมจิตภาพทางครอบครัว และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

สิ่งแวดล้อมจิตภาพของครอบครัว

สิ่งแวดล้อมทางจิตภาพของครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏออกมาในรูปของการกระทำ ลักษณะท่าทาง คำพูด ความรู้สึกนึกคิด และบรรยากาศที่พ่อแม่ปฏิบัติตอตัวเด็กเพื่อให้เด็กสบายใจ และพร้อมที่จะรับการสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดี การปฏิบัติต่อตนเองของผู้ใหญ่ มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ผู้ใหญ่ไม่ควรให้ความรู้สึกด้านลบของจิตใจ เช่น ความเบื่อหน่าย ความท้อแท้ ความกังวลใจ ความเศร้าโศก เพราะจะเป็นการทำลายบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ของเด็ก สิ่งแวดล้อมทางจิตภาพมีผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยอย่างมาก ดังนั้นพ่อ แม่ ครู ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในเรื่องต่อไปนี้

1. รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดู

สำหรับรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดู สมพร สุทัศนีย์. ม.ร.ว. (2530 : 53) แบ่งลักษณะการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 7 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่าตนได้รับการควยคุมพฤติกรรม ความคิด ทัศนคติ และความรู้สึกโดยตรง และเปิดเผยจากพ่อ แม่และคอยออกคำสั่งให้ปฏิบัติตามเสมอ ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษ (มิติควบคุมและเจตนาร้าย)

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (Firm Discipline) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่า พ่อ แม่ คอยกวดขันดูแลแนะนำให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบมาตรฐานของสังคม วัฒนธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์

หรือห้ามมิให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่นอกรีดนอกรอย ถ้าเด็กไม่ทำตามกฎ ระเบียบ มาตรฐาน ดังกล่าวก็จะถูกลงโทษ (มิติควบคุมและเจตนาร้าย)

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกาย (Physical Punishment) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่า พ่อแม่ลงโทษให้เจ็บกาย เช่น เฆี่ยนตี หยิก เมื่อเด็กทำผิดหรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (มิติเจตนาร้ายและควบคุม)

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุมครอง (Overprotection) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่า พ่อ แม่ แสดงความรักและห่วงใยเด็กจนเกินไป ให้ความช่วยเหลือจนเกินความจำเป็น มักจะเข้ายุ่งเกี่ยวกับเด็กในทุกเรื่อง ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนไม่มีอิสระที่จะทำด้วยตนเอง (มิติรักและควบคุม)

5. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่า พ่อ แม่ แสดงความรัก และส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการคิด ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ เด็กจะได้รับความเสอมภาคในการกระทำสิ่งต่าง ๆ (มิติรักและเสรีภาพ)

6. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissiveness) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่าพ่อ แม่ ยินยอมให้เด็กแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ตามปรารถนา โดยไม่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ แม้กระทำผิดก็ไม่ได้รับการลงโทษ เด็กรู้สึกว่าพ่อแม่ปล่อยปละละเลยตามใจ โดยไม่มีการให้คำแนะนำที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา (มิติรักและควบคุม)

7. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยหรือทอดทิ้ง (Rejection) หมายถึง การที่เด็กรายงานว่า พ่อแม่ไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือเมื่อจำเป็น วิจารณ์ตำหนิ และลงโทษอย่างรุนแรงเมื่อเด็กทำผิด (มิติเจตนาร้ายต่อเสรีภาพ)

พอล มัสเซน (Paul Mussen) ได้ศึกษาอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยแบ่งครอบครัวออกเป็นลักษณะต่าง ๆ 5 แบบได้แก่

1. ครอบครัวประชาธิปไตย คือ ครอบครัวที่เลี้ยงดูเด็กบนพื้นฐานที่พ่อแม่แนะนำและส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น กล้าแสดงออก ให้คำปรึกษาและร่วมมือในการตัดสินใจต่าง ๆ ของเด็ก ให้ความรัก ความอบอุ่นอย่างสูง มีผลทำให้เด็กมีความกระตือรือร้น ชอบแสดงออก มีลักษณะความเป็นผู้นำ เปิดเผย มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบการค้นคว้า และสนใจต่อปัญหาต่าง ๆ

2. ครอบครัวเข้มงวด คือ ครอบครัวที่พ่อแม่เลี้ยงดูเด็กบนพื้นฐานกฎระเบียบของสังคมอย่างเข้มงวด ควบคุมการกระทำของเด็กอย่างใกล้ชิดและห้ามปราม มีผลทำให้เด็กมีลักษณะเงียบขรึม เก็บตัว ขี้อาย ไม่ชอบคบเพื่อน ขาดความกระตือรือร้น และไม่มีความคิด

3. ครอบครัวเผด็จการ คือ ครอบครัวที่พ่อแม่ ต้องการสร้างพฤติกรรมและปลูกฝังทัศนคติทุกอย่างของเด็ก ตามความคิดความต้องการของตน เด็กต้องเชื่อฟังคำสั่งของพ่อแม่อย่างเคร่งครัด บังคับให้เด็กอยู่ในระเบียบวินัย ลงโทษเมื่อทำผิด ไม่มีการปลอบ ให้กำลังใจ มีผลทำให้เด็กมีความรู้ความสามารถในระดับต่ำ เก็บตัว แยกตัวจากกลุ่ม มักไม่วางใจผู้อื่น ขาดความกระตือรือร้น และความใฝ่รู้

4. ครอบครัวเหตุผล คือ ครอบครัวที่พ่อแม่ตั้งความหวังในความสำเร็จของลูกไว้สูง แต่ เลี้ยงดูด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ควบคุมพฤติกรรมของเด็กบนรากฐานของการให้เหตุผล ให้กำลังใจ และชมเชยด้วยคำพูด เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ดี ให้คุณค่าต่อการแสดงออก การเป็นตัวของตัวเองมีผลทำให้เด็กมีความกระตือรือร้น มีความสนใจใฝ่รู้ มีความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความคล่องตัวและเป็นคนง่าย

5. ครอบครัวตามใจ คือ ครอบครัวที่พ่อแม่เลี้ยงดูเด็กโดยตามใจเด็กทุกอย่าง ต้องการอะไรก็จัดหาให้ ไม่ควบคุมพฤติกรรม ไม่ให้เหตุผล และไม่ร่วมในการเล่น และการตัดสินใจของเด็ก มีผลทำให้เด็กขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความกระตือรือร้น และความสนใจใฝ่รู้ ควบคุมตนเองไม่ได้ และปรับตัวเข้ากับสถานการณ์แวดล้อมได้ยาก

รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูมีหลายรูปแบบด้วยกัน การที่พ่อแม่จะอบรมเลี้ยงดูลูกโดยตระหนักถึงภาระหน้าที่ของตนต่อลูกอย่างจริงจัง พ่อแม่ต้องมีความเชื่อว่าตนสามารถที่จะก่อให้เกิดผลดีหรือผลเสียต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้นพ่อแม่ควรตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเพื่อให้เด็กได้เติมโตเป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไปในอนาคต

2. **ลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ดี**

การให้ความรัก ให้การดูแลอย่างดีกับทารกในครรภ์จะส่งผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ไปตลอดชีวิตของมนุษย์ จึงควรให้ความสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูลูก บุคคลแรกที่จะทำบทบาทหน้าที่ส่วนนี้คือ "แม่" การสร้างความผูกพันระหว่างแม่กับลูก (Mother - Child Bonding) จากใจแม่ถึงลูกเป็นสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้ทารกในครรภ์ได้มีการรับรู้ มีการตื่นตัว มีการเรียนรู้ ทารกสามารถรับรู้ได้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความเครียดของแม่ การขาดความรัก ความผูกพันกับลูก การใช้ยา บุหรี่ แอลกอฮอล์ของแม่ล้วนส่งผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กทั้งสิ้น ถ้าเด็กแรกเกิดได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างดี การได้ดูดนมจากเต้านมข้างซ้ายของแม่ ได้ฟังเสียงหัวใจเต้นของแม่ ได้ฟังเสียงพูดของแม่ ได้รับสัมผัส

ของแม่ ก่อให้เกิดความผูกพัน ความรักระหว่างแม่กับลูก จะเป็นตัวกระตุ้นการเต้นของหัวใจ ของทารก กระตุ้นการทำงานของสมอง หัวใจ และจิต กระตุ้นให้ทารกเกิดการรับรู้และเรียนรู้ เกี่ยวกับพฤติกรรมและอารมณ์ ตลอดจนกระตุ้นสติปัญญาซึ่งไม่ใช่จากเรียนหรือการถูกสอน แต่เป็นความผูกพันของแม่กับลูก และความสมบูรณ์ของความฉลาดที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ

แม่เป็นครูคนแรกของพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก แม่ต้องตื่นตัวและเป็นรูปแบบที่ดีให้กับเด็ก ให้ความอบอุ่นกับเด็ก ถ้ามีการสูญเสียความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จะทำให้สูญเสียโอกาสพัฒนาการ เป็นการตัดโอกาสเด็กที่จะได้มีพัฒนาการที่ดี ข้อพึงปฏิบัติสำหรับพ่อแม่ในการสร้างสิ่งแวดล้อมทางบ้านด้านจิตภาพ ครอบคลุมสิ่งดังต่อไปนี้

1. กระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้เด็กกระทำด้วยตนเอง พ่อแม่เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะในช่วงต้นของชีวิต และในช่วงอายุ 4 - 7 ปี วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ไม่เหมาะสม ย่อมทำให้เด็กเกิดปัญหาและมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูโดยไม่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถและความคิดเห็นของตนเอง ทำให้เด็กเกิดความไม่มั่นใจ ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ เคทส์ (Katz. 1987 อ้างในสิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2538) กล่าวว่า พื้นฐานความต้องการของเด็กนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ใหญ่ต้องรู้ว่ามีอะไรบ้าง และจะตอบสนองอย่างไร จึงพัฒนาเด็กได้อย่างได้ผล โดยการให้ประสบการณ์ต่าง ๆ แก่เด็ก ความแปลกใหม่ และการมีสิทธิเลือกทำกิจกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ควรให้จำนวนตอบสนองแก่เด็กที่เพียงพอ และมีความถี่ในการทำ

2. การส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ครอบครัวเป็นสภาพแวดล้อมอันดับแรกที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะพ่อแม่และความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยเฉพาะการปฏิบัติของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างมาก พ่อแม่ควรมีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับเด็กพูดคุยและสั่งสอน หรือจัดกิจกรรมที่น่าสนใจแก่เด็กเป็นครั้งคราว อาทิ มีเวลาดูโทรทัศน์กับลูก พาลูกไปเที่ยวสถานที่ต่าง ๆ สอนลูกให้รู้จักระเบียบของสังคม การปฏิบัติตนที่ดี นอกจากนี้การตอบสนองของพ่อแม่ต่อเด็ก พ่อแม่แสดงบทบาทเข้าใจ ให้ความรัก ความอบอุ่น เด็กเกิดความมั่นคงทางจิตใจ และสามารถพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเต็มที่ แต่ถ้าเด็กรู้สึกกระทบกระเทือนจิตใจ ขาดความอบอุ่น และไม่แน่ใจในบทบาทของตนเอง ทำให้พัฒนาการหยุดชะงักไป ดังนั้นพ่อแม่ ควรให้ความสำคัญกับลูก พูดคุย ตอบคำถาม เมื่อเด็กสงสัย ใช้ภาษาพูดคุย สนทนาที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ เป็นต้น

3. การจัดสภาพบ้านให้น่าอยู่และปลอดภัย สถานที่ที่สร้างให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ควร

เป็นสถานที่เด็กอยู่แล้วเกิดความสบายใจ ปลอดภัย อบอุ่น พ่อแม่ควรจัดสภาพบ้านที่เต็มไปด้วยบรรยากาศอบอุ่น ปลอดภัย สะอาด มีระเบียบ ไม่รกรุงรัง และมีแสงสว่างเพียงพอ

3. **พฤติกรรมของพ่อแม่ที่ดีในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย**

เดวิด หลุยส์ ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเด็กเก่ง โดยสอบถามพ่อแม่ที่มีลูกเป็นคนเก่งหลายพันคน พบว่าพฤติกรรมของพ่อแม่ที่ดี มีดังนี้

1. ตอบคำถามลูกด้วยความอดทน และจริงใจที่สุดเท่าที่จะทำได้
2. เอาใจใส่คำถามหรือคำพูดที่จริงจังของลูกเป็นพิเศษ
3. จัดเตรียมกระดาน หรือป้ายนิเทศเพื่อให้ลูกได้เขียนแสดงผลงานความสามารถ
4. พร้อมที่จะทนต่อสภาพรกรุงรัง ในบริเวณที่ลูกทำงานด้านสร้างสรรค์ยังไม่แล้วเสร็จ (เช่น งานวาด และงานปั้น เป็นต้น)
5. จัดห้องหรือส่วนหนึ่งของห้องไว้ให้ลูกใช้เป็นสัดส่วนต่างหาก
6. แสดงให้ลูกทราบว่าลูกได้รับความรักในฐานะที่เป็นลูก ไม่ใช่เมื่อทำสำเร็จแล้วเท่านั้น
7. ให้ลูกมีความรับผิดชอบเหมาะสมตามอายุ
8. ช่วยให้ลูกรู้จักวางแผนและตัดสินใจด้วยตนเอง
9. พาลูกไปเที่ยวสถานที่สำคัญ ๆ
10. สอนลูกให้รู้จักทำหน้าที่ของตนให้ดีขึ้นกว่าเดิม
11. ส่งเสริมให้ลูกสามารถเข้ากับเด็กอื่นได้ทุกชนชั้น
12. กำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมไว้อย่างมีเหตุผลและให้ลูกปฏิบัติตาม
13. ไม่เปรียบเทียบลูกในทางไม่ดีกับเด็กอื่น
14. ไม่เฉยเมยกับลูกโดยถือว่านั่นคือการลงโทษอย่างหนึ่ง
15. จัดหาเครื่องเล่นหรือหนังสือไว้ให้ลูก
16. ส่งเสริมให้ลูกรู้จักคิดด้วยตนเอง
17. อ่านหนังสือให้ลูกฟังเป็นประจำ
18. สอนลูกให้มีนิสัยรักการอ่านตั้งแต่ยังเด็ก
19. ส่งเสริมให้ลูกแต่งเรื่องและคิดฝันไปตามแนวคิดของตนเอง
20. พิจารณาความต้องการส่วนบุคคลของลูกอย่างรอบครบ

21. ให้เวลาลูกอยู่กับตนตามลำพัง
22. ให้ลูกมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเมื่อวางแผนไปเที่ยวพร้อมกัน
23. ไม่เยาะเย้ยซ้ำเติมลูกเมื่อทำผิด
24. ส่งเสริมให้ลูกจดจำเรื่องราว คำประพันธ์ และเพลงต่าง ๆ
25. ส่งเสริมให้ลูกเข้ากับผู้ใหญ่ได้ทุกกลุ่มอายุ
26. ให้ลูกทดลองปฏิบัติเพื่อให้ค้นพบสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง
27. ให้ลูกได้เล่นกับเศษวัสดุทุกชนิดที่สนใจ
28. ส่งเสริมให้ลูกได้เผชิญกับปัญหาและแก้ปัญหาด้วยตนเอง
29. พยายามหาสิ่งที่จะชมเชยลูกในกิจกรรมที่ลูกปฏิบัติ
30. ไม่ชมลูกในสิ่งที่ไม่ตั้งใจจะหมายความให้เป็นเช่นนั้น
31. มีความจริงใจเกี่ยวกับอารมณ์ที่มีต่อลูก
32. ไม่มีเรื่องใดที่จะคุยกับลูกไม่ได้
33. ให้โอกาสลูกได้ตัดสินใจด้วยตนเอง
34. ส่งเสริมให้ลูกได้เป็นตัวของตัวเอง
35. ช่วยลูกหารายการโทรทัศน์ที่เป็นประโยชน์สำหรับลูก
36. ส่งเสริมให้ลูกคิดในแง่ที่ดีเกี่ยวกับความสามารถของตน
37. ไม่บอกปัดความล้มเหลวของลูกโดยพูดว่า "พ่อแม่ทำไม่ได้เหมือนกัน"
38. ส่งเสริมไม่ให้ลูกพึ่งผู้ใหญ่มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
39. มีความเชื่อและศรัทธาว่าลูกมีความรู้สึกที่ดีและไว้ใจลูก
40. ยอมให้ลูกทำผิดพลาดด้วยตนเอง ดีกว่าให้พ่อแม่ทำแทนเป็นส่วนใหญ่

สิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อเด็ก คือ การแสดงพฤติกรรมที่ดี และเหมาะสมของพ่อแม่ ที่มีต่อลูกก็คือ การให้ "ความรัก" และ "ความเข้าใจ" กับลูก เพราะความรักและความเข้าใจของพ่อแม่จะหล่อหลอมให้ลูกเป็นคนที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง และเป็นสิ่งแวดล้อมที่หาซื้อไม่ได้ นอกจากตัวพ่อแม่จะสรรค์สร้างให้กับเด็กด้วยตนเอง

4. แนวทางสำหรับพ่อแม่ในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

แนวทางสำหรับพ่อแม่และครูในการส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย มีดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมพัฒนาการเคลื่อนไหว และการช่วยเหลือตนเอง ในช่วงแรกเกิดถึง 1 ปี เป็นช่วงที่เริ่มมีการประสานงานการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ได้ดีกว่ามัดเล็ก และเริ่มการทำงานของกล้ามเนื้อมือประสานกัน ทารกมีโอกาสได้เรียนรู้โดยการจับต้องวัตถุ หรือร่างกายของพ่อแม่ผู้เลี้ยงดู ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ได้ดีขึ้น ดังนั้นทารก ที่แม่ประคับประคองเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดจึงมีโอกาสได้เรียนรู้ได้มากกว่า

2. การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษา เด็กเริ่มรู้จักการพูดและรู้จักคำศัพท์ตั้งแต่อายุ 1 ถึง 3 ปี ประมาณ 900 คำ การพัฒนาการด้านภาษาของเด็ก พ่อแม่ผู้เลี้ยงดูต้องปฏิบัติดังนี้

2.1 พูดให้ชัดเจน จะต้องพูดช้าพอประมาณ และพูดให้ถูกต้องเพื่อให้เด็กได้เลียนแบบ ไม่ควรแกล้งพูดให้ชัด หรือใช้ภาษาของเด็กถึงแม้จะเป็นการล้อเลียน ควรให้เด็กเรียนรู้ภาษาที่ถูกต้อง การพูดกับเด็กควรพูดบ่อย ๆ ถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในสายตาและความสนใจของเด็ก พูดให้ถูกไวยากรณ์

2.2 ในการฟัง ต้องฟังเด็กเสมอเพื่อเป็นการให้โอกาสแก่เด็ก และการฝึกคำพูด ทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในการใช้ภาษามากขึ้น เด็กต้องการประสบการณ์ในการฟังด้วย ดังนั้นพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูและครูควรให้เวลาเด็กในการเล่านิทานสนุก ๆ หรืออ่านหนังสือให้ฟัง หาหนังสือที่มีภาพประกอบให้ดู สอนเด็กร้องเพลง และทำท่าประกอบง่าย ๆ เปิดวิทยุรายการเพลงเด็กหรือรายการเด็กให้ฟัง หรือจัดหาเครื่องดนตรีง่าย ๆ เช่น กลอง ฉิ่ง ฉาบ ฯลฯ หรือหาบล็อกประกอบตัวอักษรให้เด็กเล่น สิ่งเหล่านี้ควรเริ่มกระทำตั้งแต่เด็กอายุ 1 ปี ขึ้นไปเพราะวัยนี้เริ่มสนใจหนังสือ

2.3 กระตุ้นให้เด็กสนใจใช้ภาษาพูด โดยการฝึกหัดให้เรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว เป็นการช่วยเพิ่มคำศัพท์และได้มีความคิดใหม่ในการสร้างภาษา

2.4 การให้รางวัล ควรให้รางวัลเมื่อเด็กใช้ภาษาแทนพฤติกรรม เช่น เวลาโกรธให้เด็กใช้การพูดแทนการชกต่อย หรือใช้แรงเสริมมาก ๆ ด้วยการให้รางวัล หรือคำชมเชยเมื่อเด็กพูดได้ถูกต้อง หลังจากการแก้ไขคำพูดและการออกเสียง

3. การส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิดทางสติปัญญา พัฒนาการด้านความคิดทางสติปัญญา ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้และวุฒิภาวะของสมอง โดยจะมีการพัฒนาที่มุ่งไปข้างหน้า การฝึกให้เด็กเรียนรู้ที่เกิดก่อระดับการเจริญเติบโตของสมองไม่อาจทำได้ หรือเมื่อถึงระดับการเจริญของสมองแล้ว เด็กควรได้รับการฝึกการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่สมวัย

บรากา (Braga. 1976 : 2) ได้กล่าวถึง บทบาทหน้าที่สำคัญของพ่อแม่ผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กด้วยความรักทนุถนอม ซึ่งจะช่วยให้เด็กเจริญเติบโตเป็นผู้มีสุขภาพดีและมีความ

สุข โดยให้โอกาสเด็กเรียนรู้ร่วมกับพ่อแม่ ซึ่งต่างช่วยสนองความต้องการของกันและกัน ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมของพ่อแม่ ควรมีลักษณะดังนี้

1. ให้โอกาสเด็กได้ฝึกฝนทักษะอย่างเต็มที่
2. เป็นต้นแบบของพฤติกรรมทั้งการแสดงความคิด แสดงพฤติกรรมและทักษะ
3. สนองพฤติกรรมของเด็ก โดยการให้ความสนใจในตัวเด็ก และหลีกเลี่ยงการตอบสนองในทางลบ
4. มีความสนุกสนานร่วมกัน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก

สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

1. ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ลึกซึ้ง มีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนไทย ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังนี้

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2537) มีพระราชดำรัสเนื่องในพิธีเปิดวันรณรงค์วัฒนธรรมไทย เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2537 ถึงความสำคัญของวัฒนธรรมว่า

"ชาติไทยเรามีความเจริญด้วยศิลปกรรม จรรยา และศิลปวัฒนธรรมอันครบถ้วนทุกสาขา ที่สืบทอดต่อเนื่องมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่า เป็นนิมิตรหมายสำคัญอย่างเอก ที่แสดงให้เห็นความเป็นชาติไทย คนไทย ซึ่งแตกต่างจากชาติอื่น คนอื่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยพึงศึกษาให้เห็นแจ้งถึงคุณค่า และพยายามถนอมรักษาไว้ด้วยความรู้ ความสามารถและความฉลาดรอบคอบ เพื่อมิให้ต้องสูญหายและแปรสภาพไปในทางเสื่อม ในการนี้ทุกคนจะต้องหมายแก่ใจและตระหนักว่า การศึกษาและรักษาวัฒนธรรมไทยแท้จริง คือการจรรโลงรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยและคนไทยแต่ละคนไว้นั่นเอง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรมไว้เป็น 4 นัย ดังนี้ 1) สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ 2) วิถีชีวิตของหมู่คณะ 3) ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน 4) พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะผลิตสร้างขึ้น ต้องการเรียนรู้จากกันและร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน

สาโรช บัวศรี ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ ความดี ความงาม และความเจริญ ในชีวิตมนุษย์ ซึ่งปรากฏในรูปธรรมต่าง ๆ และได้ตกทอดมาถึงเราในปัจจุบัน หรือว่าที่เราได้ปรับปรุงและสร้างสรรค์ขึ้นมาในสมัยของเราเอง

Barnouw (Barnouw 1964 : อ้างอิงจาก กระทรวงศึกษาธิการ. 2539) ให้ความหมายวัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตของบุคคลกลุ่มหนึ่งเป็นลักษณะรวมของพฤติกรรม พฤติกรรมเหล่านั้นเกิดจากการเรียนรู้ และมีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

ปราชญ์ทางสังคมวิทยาส่วนใหญ่ อาทิ Alvin L. Bertrand (1967 : 88) และ Marvin R. Koller (1965 : 31) ให้คำจำกัดความของวัฒนธรรมไปในทำนองเป็นขบวนการอบรม ปลูกฝัง สั่งสอน เรียนรู้ในการดำรงชีวิตให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน แล้วเก็บไว้เป็นมรดกตกทอด ส่งให้สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ ของสังคมต่อไป

ไวท์ (Leslie White อ้างอิงจาก จำรัส นวลนิ่ม. 2540 : 60) นิยามวัฒนธรรมว่าหมายถึง " การรวมอย่างมีระเบียบของปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น การกระทำ (แบบแผนพฤติกรรม) วัตถุ (เครื่องมือ และสิ่งที่ทำขึ้นโดยใช้เครื่องมือ) ความคิดและความรู้สึก (ความรู้ ทัศนคติ และค่านิยม) และสิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยการใช้สัญลักษณ์

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมใน 2 ลักษณะ คือ

1. ความหมายทั่วไป (General Definition) วัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจ ซาบซึ้ง ยอมรับ และใช้ปฏิบัติร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ

2. ความหมายเชิงปฏิบัติการ (Operation) วัฒนธรรม หมายถึง "ความเจริญงอกงามเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสม และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข และอิสระภาพอันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษย์ชาติ

2. ลักษณะวัฒนธรรมไทย

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้แบ่งลักษณะวัฒนธรรมไทยออกเป็น 4 ประการ คือ

1. ลักษณะแสดงถึงความเจริญงอกงามในทางวัตถุและจิตใจ ได้แก่
   - ความเจริญงอกงามทางวัตถุ หมายถึง การกินดี มีที่อยู่อาศัยที่ดี มีเครื่องมือเครื่องใช้ในการคมนาคมไปมาสะดวกปลอดภัย มีสถานที่ศึกษา สถานที่

รักษาพยาบาลดี เป็นต้น

- ความเจริญทางจิตใจ หมายถึง มีคุณธรรมทางจิตใจ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต มีเมตตากรุณา มีการเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว มีนิสัยประหยัดอดออม เป็นต้น

2. ลักษณะแสดงถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย ได้แก่
   - การแต่งกาย คือ แต่งกายให้เหมาะกับกาละเทศะ ถูกต้องตามประเพณี ค่านิยมของสังคม สะอาด เรียบร้อย มีระเบียบสวยงาม เป็นต้น
   - การปฏิบัติตน คือ แสดงเป็นคนมีระเบียบทั้งกาย วาจา และจิตใจ แต่งกายให้ถูกต้องเหมาะสม สะอาดสวยงาม รู้จักการต้อนรับให้เกียรติ การเคารพกราบไหว้ จะต้องปฏิบัติไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม พูดจาไพเราะ สุภาพอ่อนหวาน ถูกต้องตามกาละเทศะ มีสัมมาคารวะ มีจิตใจซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม จัดที่อยู่อาศัย บ้านเรือน บริเวณบ้านให้เป็นระเบียบ สวยงาม สะอาด ร่มรื่น มีสัดส่วน มีระเบียบน่าอยู่
   - ปฏิบัติตน ให้เป็นที่นำมาซึ่งเกียรติยศ ชื่อเสียงของประเทศไทย พระพุทธศาสนา เช่น การแต่งกายให้ถูกต้องตามประเพณีไทย รักษาวัฒนธรรมไทยไว้ แสดงมารยาทอันดีงาม เคารพธงชาติ เพลงชาติ มีความจงรักภักดีต่อองค์พระประมุขของชาติตลอดสัญลักษณ์ของชาติ เป็นต้น
3. ลักษณะแสดงถึงความกลมเกลียว ความก้าวหน้าของชาติ ได้แก่
   - ความสมัครสมานสามัคคีของหมู่คณะของคนในชาติ มีความรักความสนิทสนมกลมเกลียว มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันในทางดี
   - ความเจริญก้าวหน้าทางวรรณกรรม ศิลปกรรม คือ รู้จักทนุถนอมรักษาไว้ให้คงอยู่ หาวิธีการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้า ให้มองเห็นคุณค่าของศิลปกรรมของชาติ ไม่ควรดูถูกเหยียดหยาม มุ่งร้าย หมายทำลายด้วยวิธีต่าง ๆ
   - ความนิยมไทย ชอบในความเป็นไทย ชาติไทย วัฒนธรรมไทย ใช้ของที่ผลิตขึ้นในไทย สนับสนุนคนไทยผู้มีความสามารถในเรื่องต่าง ๆ ที่จะนำเกียรติยศชื่อเสียง หรือนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและประเทศชาติและสังคมส่วนรวมไม่เห็นชาติอื่น สังคมอื่น วัฒนธรรมอื่นดีกว่าวัฒนธรรมของตน ช่วยกัน

ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย รักษาเสถียรภาพเอกลักษณ์ไทย ตลอดจนความมั่นคง และความปลอดภัยของประเทศชาติ

4. ลักษณะแสดงถึงศีลธรรมอันดีของประชาชน ได้แก่
   - การปฏิบัติตนให้เป็นคนมีศาสนา คือ เป็นคนมีจิตใจยึดเหนี่ยวในหลักธรรมของศาสนา เพราะทุกศาสนามุ่งสอนให้คนละชั่ว สร้างความสงบสุขให้แก่ตนเองและสังคม ศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ทำให้จิตใจไม่เลื่อนลอยหรือเป็นไปในทางที่ไม่ดี
   - การปฏิบัติหลักธรรมของพระพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งพระองค์ทรงบัญญัติไว้ให้เป็นแนวดำเนินชีวิต หลักธรรมที่ถือว่าเป็นหัวใจของศาสนาคือ การละชั่ว กระทำดี มีจิตใจผ่องใส
   - การรักษาระเบียบประเพณีทางศาสนา คือ การร่วมพิธีกรรมทางศาสนา เมื่อเวลาและโอกาสอำนวยให้ ไม่ละเลยทอดทิ้งหรือหาวิธีการทำลายพิธีต่าง ๆ ที่เคยปฏิบัติตามฤดูกาล เช่น การทำบุญตักบาตร การฟังธรรมเทศนา พิธีบวชนาค ทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา

3. วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมต่อการดำรงชีวิต

วัฒนธรรมเป็นสิ่งแวดล้อมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของบุคคลเกี่ยวกับการบริโภค การจัดที่อยู่อาศัย การแต่งกาย การพักผ่อน การแสดงอารมณ์ การสื่อความหมาย การจราจรและขนส่ง เป็นต้น ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมการบริโภค หรือวัฒนธรรมเกี่ยวกับกิจกรรมในการกินอาหาร วิธีการแสวงหาอาหาร สิ่งของที่จะนำมาประกอบอาหาร การใช้ภาชนะดินหรือทองเหลืองให้ความร้อนจากฟืน จากถ่าน จากแก๊ส หรือแสงอาทิตย์ เป็นต้น
2. วัฒนธรรมเกี่ยวกับวิธีการจัดทำที่อยู่อาศัย อาจเป็นถ้ำ ชะง่อนผา ที่อยู่อาศัยทำด้วยดิน ไม้ อิฐ หิน ซีเมนต์ เหล็ก มีที่ระบายอากาศโดยธรรมชาติ เครื่องปรับอากาศ ใช้แสงสว่างจากแสงแดด ดวงอาทิตย์ คบเพลิง ตะเกียง เทียน ไฟฟ้า หรืออื่น ๆ เป็นต้น
3. วัฒนธรรมการแต่งกาย เกี่ยวกับวิธีคลุมร่างกาย เพื่อป้องกันความหนาวร้อน หนาวเย็น และเพื่อปกปิดความอาย ใช้เปลือกไม้ หนังสัตว์ ผ้าฝ้าย ผ้าใยสังเคราะห์

ตัดเย็บให้มีรูปทรงตามค่านิยมวัฒนธรรม และกำหนดวิธีการแต่งกายตามโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

4. วัฒนธรรมการพักผ่อน เกี่ยวกับวิธีการจัดเวลาพักผ่อน อาจพักผ่อนไปด้วยทำงานไปด้วย หรือแยกเวลาพักผ่อน หรือเล่นเกมกีฬา หรือท่องเที่ยว ปลูกต้นไม้ ทำงานอดิเรก เป็นการพักผ่อน เป็นต้น
5. วัฒนธรรมแสดงอารมณ์ เกี่ยวกับการแสดงอารมณ์รัก ชอบ โกรธ เกลียด หรือวิธีการแสดงอารมณ์เพศ ซึ่งมีวัฒนธรรมมีแบบปฏิบัติแตกต่างกัน อาจเก็บกดอารมณ์ แสดงอย่างโจ่งแจ้งหรือรุนแรง หรือแสดงออกด้วยกิริยาอาการและโอกาสเช่นไร เป็นต้น การแสดงนั้นจะต้องอยู่ในขอบเขตของค่านิยมและวัฒนธรรม
6. วัฒนธรรมการสื่อความหมาย เกี่ยวกับวิธีการส่งและวิธีการรับสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความคิด ความรู้สึกของกันและกัน ชนิดภาษาพูด ท่าทางที่แสดงออกควบคู่กับภาษาพูด ถ้อยคำ สำเนียงที่ใช้ เครื่องมือที่ใช้ เครื่องเป่าส่งสัญญาณ โทรเลข วิทยุ โทรศัพท์ เครื่องสื่อสารอื่น ๆ ระบบสื่อสารดาวเทียม เป็นต้น
7. วัฒนธรรมการจราจรขนส่ง เกี่ยวกับวิธีการเดินทางของผู้คน การขนส่งสิ่งของสัมภาระจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง อาจใช้แรงงานคน แรงสัตว์ เกวียน รถยนต์ รถไฟ เครื่องบิน เรือ รถอาจวิ่งจากทางซ้ายของถนนหรือทางขวาของถนน เป็นต้น
8. วัฒนธรรมการอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ จะต้องมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน มีการจัดระบบการปกครอง การควบคุมสังคมหรือวิธีการสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีต่อกัน การบริหารองค์การ การจัดตั้งรัฐ ควบคุมความประพฤติของบุคคล ตลอดถึงวิธีการจัดกำลังทหาร จัดกองทัพเพื่อรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

วัฒนธรรมมีความสำคัญเป็นสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม เพราะมนุษย์จำเป็นต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ความปลอดภัย ต้องการความรัก เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญต่อการหล่อหลอมสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ในการดำรงชีวิตประจำวันของเด็ก

4. วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมการศึกษาและการเรียนรู้

การศึกษา (Education) คือกระบวนการที่สังคมจัดขึ้นเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้รับการเรียนรู้ การฝึกอบรม เน้นการเตรียมสมาชิกให้มีความพร้อม มีอุดมการณ์ มีประสิทธิภาพ มีคุณธรรม ในสังคมแต่ละสังคมจะจัดการศึกษาอย่างไร เป็นไปในระบบไหนจะต้องคำนึงถึง "

วัฒนธรรม" ดังนั้นวัฒนธรรม จึงเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการกำหนดการศึกษาโดยเฉพาะการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การศึกษาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรม (บุญเลิศ ราโชติ. 2534 : 67) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. การศึกษาเป็นเครื่องมือให้ทราบถึงวิวัฒนาการสังคม และวัฒนธรรมซึ่งรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

2. การศึกษาเป็นเครื่องมือแพร่กระจายลักษณะทางวัฒนธรรม จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งเรื่อย ๆ ไป

3. การศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมและบุคลิกภาพของบุคคล

4. การศึกษาเป็นกระบวนการถ่ายทอดสัญลักษณ์ ระบบสัญลักษณ์ และระบบสื่อความหมาย ที่คนในชุมชนใช้กันอยู่ในหมู่ของตนเอง

การศึกษาทำหน้าที่ถ่ายทอดมรดกทางสังคม หมายถึง การถ่ายทอดแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติ เทคโนโลยี วิชาการ และแนวคิดต่าง ๆ เป็นต้น จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการศึกษามุ่งที่จะให้ผู้รับการศึกษาได้รับความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติวัฒนธรรมของสังคม พัฒนาเด็กให้เติบโตมีคุณภาพ คุณธรรม และการศึกษาวิชาชีพ เพื่อนำไปประกอบอาชีพในอนาคต เป็นต้น นอกจากนั้นวัฒนธรรมยังเป็นพฤติกรรม หรือผลิตผลจากพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ การขัดเกลา การจัดระบบระเบียบให้ดีงามขึ้นจากพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติและสิ่งของที่เป็นวัฒนธรรมเป็นของที่มนุษย์ทำขึ้น สร้างขึ้น ปรุงแต่งขึ้นนั่นเอง วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งแวดล้อมทางการศึกษาและการเรียนรู้ที่สำคัญของเด็กปฐมวัย

5. วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย

ในการปลูกฝังวัฒนธรรมสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น ควรเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูให้ระยะต้นของชีวิตมีพื้นฐานของความรัก และอบอุ่นเป็นสำคัญ และเมื่อเด็กโตขึ้นเขาจำเป็นที่จะต้องได้รับสิ่งแวดล้อมที่จะสร้างเสริมพัฒนาการของเขาให้กว้างออกไป สภาพแวดล้อมเด็ก และทัศนคติของพ่อแม่อิทธิพลต่อเด็กมาก โดยเฉพาะแบบแผนของครอบครัว และวิธีการอบรมเลี้ยงดู รวมทั้งพฤติกรรมที่พ่อแม่ปฏิบัติ ต่อเด็กมีส่วนเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็กโดยตรงทั้งสิ้น ดังนั้นในการอบรมเลี้ยงดูเด็กถือเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง ที่มีส่วนพัฒนาและส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจวัฒนธรรมพื้นฐานของการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย สรุปสาระสำคัญได้ 8 ประการดังนี้

1. สำนึกความเป็นไทย ชาวไทยเป็นชาติเอกราชมายาวนาน ไม่เคยเป็นเมืองขึ้น

ของใคร คนไทยทุกคนควรสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ด้วยการแสดงออกด้วยความรักชาติ ปฏิบัติตนตามคำสอนของศาสนาและมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ชาวไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ การที่ชาติไทยสามารถดำรงความเป็นชาติมาได้ถึงปัจจุบันเพราะบรรพบุรุษได้เสียสละเลือดเนื้อและชีวิต เพื่อป้องกันแผ่นดินไทยไว้ให้ลูกหลาน ได้อยู่เย็นเป็นสุขถึงในปัจจุบัน ดังนั้นเด็กไทยจึงควรได้รับการปลูกฝังความรักชาติ รักประเทศ ประชาชนส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนาพุทธ วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่จึงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การบวช การแต่งงาน งานเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานสงกรานต์ งานทอดกฐิน ทอดผ้าป่า หรืองานบุญในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา ขนบธรรมเนียมประเพณี อันเนื่องมาจากพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้ช่วยหล่อหลอมจิตใจไทยให้เป็นหนึ่งเดียว ดังนั้นเด็กไทยจึงควรได้รับการจูงใจให้ปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาและร่วมปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ โดยเฉพาะพระมหากษัตริย์ไทย คือ ศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ เด็กไทยจึงควรได้รับการปลูกฝัง ให้มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย

2. ความประพฤติของเด็กไทย วัฒนธรรมไทยถือเอาความสงบ ความเรียบร้อยและความสำรวมในการแสดงกิริยา วาจา เป็นหลักใหญ่ ตามแนวทางของพุทธศาสนาผู้ประพฤติดีต้องกาย วาจา ใจ อันได้แก่ กิริยาวาจาที่นุ่มนวลอ่อนหวาน ความสุภาพเรียบร้อย ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ดังนั้นจึงควรอบรมและฝึกฝนเด็กไทยให้มีคุณสมบัติของความเป็นคนดีประพฤติดี

3. ค่านิยมและคุณธรรมในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน เด็กได้เรียนรู้และรับรู้ค่านิยมจากแบบอย่างการดำเนินชีวิตของผู้ใหญ่ เช่น การอยู่รวมกลุ่มเป็นหมู่พวก การช่วยเหลือเกื้อกูลและเอื้อเฟื้อแบ่งปัน การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญด้วยหวังผลให้ร่มเย็นเป็นสุข ความผูกพันต่อบรรพบุรุษ การกินอยู่ที่เรียบร้อย เป็นต้น ค่านิยมที่กล่าวมานี้มีความสำคัญต่อสังคมไทยในอนาคต

4. การอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยความรักและความถนอม ในวิถีการดำเนินชีวิตแบบไทย พ่อแม่เลี้ยงดูเด็กด้วยวิธีธรรมดา เด็กอ่อนได้กินนมแม่ มีการสัมผัสทางกาย เช่น การอุ้มโอบการจูบ ลูบหลัง ให้นอนหนุนตักเห่กล่อม ผู้ใหญ่อาบน้ำแต่งตัวให้เด็ก ป้อนข้าว เวลานอนก็นอนด้วยกับพ่อแม่ นอกจากนี้ยังมีสัมผัสทางกาย เช่น การหัวเราะ หยอกล้อ การเล่านิทาน ร้องเพลง การตักเตือนสั่งสอน เป็นต้น

5. วัฒนธรรมท้องถิ่น

5.1 วัฒนธรรมการแต่งกาย ถึงแม้การดำรงชีวิตประจำวันในสังคมไทยปัจจุบันจะแต่งกายแบบสากล แต่เป็นที่ยอมรับกันว่าการแต่งกายแบบไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย จึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้เด็กไทยเห็นความงามของการแต่งกายแบบท้องถิ่น และแต่งกายแบบท้องถิ่นบ้างตามโอกาสที่เหมาะสม

5.2 วัฒนธรรมทางศิลปะ ศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความงาม และเพื่อประโยชน์ใช้สอยควบคู่ไปกับความงาม เช่น ภาพวาด รูปปั้น งานออกแบบสิ่งก่อสร้าง การสร้างที่อยู่สาธารณสถาน หรือวัตถุทางสถานศาสนา ตลอดจนการออกแบบตกแต่งต่าง ๆ รวมทั้งศิลปะที่ทำด้วยมือ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้เห็นอยู่รอบตัว เด็กควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ที่มีต่อจิตใจและคุณค่าจากประโยชน์ใช้สอย

5.3 วัฒนธรรมทางดนตรีและนาฏศิลป์ แต่ละท้องถิ่นจะไม่เหมือนกัน เช่น ภาคอีสานมีเซิ้ง หมอลำ ภาคใต้มี มโนราห์ หนังใหญ่ ภาคเหนือมี ฟ้อนเล็บ สะล้อ ซอซึง ภาคกลางมีเพลงฉ่อย เพลงพวงมาลัย เพลงอีแซว เป็นต้น ดนตรีแบะนาฏศิลป์เป็นสิ่งจรรโลงใจช่วยให้จิตใจมีความละเอียดอ่อน ดนตรีจึงเป็นสื่อในการสร้างเสริมลักษณะที่ดีให้แก่เด็กได้

5.4 วัฒนธรรมทางเครื่องเล่น และการเล่น ารเล่นเป็นกิจกรรมที่เด็กชอบและได้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันเป็นเนืองนิจ การเล่นก่อให้เกิดการเรียนรู้พัฒนาการ และคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกาย ภาษา พฤติกรรม ความคิด อารมณ์ และความสัมพันธ์ของเด็กกับผู้อื่น เครื่องเล่นของเด็กไทยสร้างขึ้นมาจากวัสดุธรรมชาติเช่น ลำไม้ไผ่ กะลามะพร้าว เมล็ดพืช เครื่องเล่นบางอย่างทำจากของใช้ในบ้านที่หมดสภาพแล้ว การเล่นของเด็กเลียนแบบชีวิตจริง พ่อแม่มีส่วนช่วยทำเครื่องเล่นให้ลูก และบางครั้งอาจร่วมเล่นกับลูกด้วย ตัวอย่างการเล่นสำหรับเด็กได้แก่ ม้าก้านกล้วย ปืนก้านกล้วย ตุ๊กตาข้าวลูกตาล เป็นต้น

6. ภาษาไทย

คนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน จึงมีการสอดแทรกภาษาไว้ในการละเล่นต่างๆ เช่น บทร้องสนทนาโต้ตอบ คำคล้องจอง ปริศนาคำทาย ตัวอย่างเช่น

เล่นงูกินหาง	มีบทสนทนาโต้ตอบ
เล่นรีรีข้าวสาร	มีบทคล้องจอง
เล่นมอญซ่อนผ้า	มีบทร้อง

ตัวอย่างปริศนาคำทายเช่น อะไรเอ่ย สี่ตีนเดินมา หลังคามุงกระเบื้อง (เต่า) อะไรเอ่ย นกมีหู หนูมีปีก (ค้างคาว) อะไรเอ่ยยิ่งตัดยิ่งยาว (ถนน)

นอกจากนี้ คนไทยยังเป็นคนช่างเล่า จึงมีนิทานสำหรับเด็ก โดยเฉพาะนิทานพื้นบ้าน ซึ่งสะท้อนความเชื่อความคิด และวิธีการดำเนินชีวิตของคนไทยในอดีตภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย ซึ่งคนไทยมีความภูมิใจที่เรามีภาษาของเราเอง ไม่ต้องพึงพาภาษาอื่น เหมือนหลาย ๆ ประเทศ ภาษาไทยนอกจากจะมีภาษาพูดและภาษาเขียนแล้วยังมีตัวเลขเป็นระบบฐานสิบ ดังนั้นเด็กไทยจึงควรได้รับการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของภาษาไทยและตัวเลขไทย รวมทั้งการใช้นิทาน ปริศนาคำทาย การเล่น และการละเล่นต่าง ๆ ที่มีคุณค่าทางภาษาเพื่อส่งเสริมภาษาไทยอันเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญมาก

7. สิ่งแวดล้อมาทางธรรมชาติและทางจิตภาพ วิถีวัฒนธรรมไทย มีความผูกพันธ์กับธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี มีกฎเกณฑ์ทางสังคม ภายในครอบครัว ซึ่งมีผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ทางสังคมของเด็ก อยู่มาก จะเห็นได้ว่าการได้ใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางจิตภาพที่ผู้ใหญ่จัดไว้ในวิถีชีวิตไทย ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เรียนรู้การปรับตัว และค่านิยมต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ

8. วงศาคณาญาติ นอกจากพ่อแม่มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กแล้ว ญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่ ยังมีส่วนในการอบรมเลี้ยงดู โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยายเป็นผู้ที่เลี้ยงดูเด็กอย่างใกล้ชิด เมื่อมีความจำเป็นต้องไปทำงานนอกบ้าน พี่ทั้งชายและหญิงมักจะได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลน้อง เด็กได้กิน นอน เล่น และออกกำลังกาย ช่วยทำงานบ้านร่วมกับผู้ใหญ่เสมอ เพื่อนบ้านมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันหลายครอบครัวในหมู่บ้าน ทำให้เด็กได้เรียนรู้วิถีชีวิตในสังคมด้วยการติดตามพ่อแม่ไปพบปะเพื่อนบ้านที่วางตัวเป็นญาติด้วย เด็กไทยจึงเติบโตในภาวะที่อบอุ่น ปลอดภัย และมีพัฒนาการและการเรียนรู้ทางสังคมที่ต่อเนื่อง

การเรียนรู้ทางสังคมครั้งแรกของเด็กเกิดขึ้นที่บ้าน จากการมีความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นแม่ ดังนั้นวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กของแม่ จึงมีผลต่อพฤติกรรมและความรู้สึกนึกคิด ทางจิตใจของเด็กทั้งในปัจจุบันและอนาคต (Mussen. 1956 : 193) ดังนั้นพ่อแม่ผู้ปกครองจึงมีหน้าที่ต้องถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคม เพื่อเห็นคุณค่าและยกย่องมรดกทางวัฒนธรรมไทยเพื่อรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาติสืบไป

งานวิจัยหลายเรื่องของไทยที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร และถ่ายทอดวัฒนธรรมให้ผลสอดคล้องกัน กล่าวคือ พ่อแม่ของไทยระดับจำเป็นเรื่อง

1. การควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าวทางกายและวาจา
2. ความกตัญญูและความจงรักภักดี

3. ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ
4. ความเชื่อฟังและการเคารพผู้อาวุโส
5. การมีมารยาทงาม

วัฒนธรรมไทยเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยศึกษาได้จากวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ศาสนา ศิลปะ และภาษาไทย คนไทยเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมเพื่อใช้จัดการกับชีวิตและสังคมไทย เช่น สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมด้วยกัน กับสิ่งแวดล้อมและวิธีจัดการกับระบบชีวิต และสังคม เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความรู้ตลอดจนวิธีการอันเป็นประโยชน์ที่บรรพบุรุษได้นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตซึ่งต่อมาก็พัฒนาเป็นความคิด ความเชื่อ แบบอย่าง ประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศิลปะ นันทนาการ และสิ่งเหล่านี้คือรากฐานที่ประเทศต้องใช้เป็นจุดตั้งต้นในการปรับเปลี่ยนประเทศในอนาคต เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป คนไทยจึงควรใช้สติปัญญาของตนในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เข้ากับสังคมไทยยุคใหม่ แต่การปรับเปลี่ยนควรกระทำโดยการรู้เท่าทัน โดยมีสติกำกับให้การเปลี่ยนแปลงมีรากฐานอยู่บนรากเหง้าของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งแวดล้อมสำคัญ ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญของมนุษย์ ชาติใดมีวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างของตนเอง มีพื้นฐานของวัฒนธรรมที่สามารถสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานหลายชั่วอายุคน นอกจากจะแสดงถึงความเจริญทางจิตใจของชนในชาติแล้ว ยังเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งและความสามัคคีของชนในชาติและเป็นสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก

บทสรุป

สิ่งแวดล้อมทางจิตภาพ เป็นสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏออกมา ในรูปลักษณะที่ใช้ใจสัมผัส ได้แก่ สิ่งแวดล้อมจิตภาพของครอบครัว และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เหล่านี้เป็นสิ่งแวดล้อมที่เด็กสามารถสัมผัสได้ด้วยจิตใจ ดังนั้นพ่อแม่ ครู ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กตระหนักและให้ความสำคญเกี่ยวกับการจัดสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ ให้อยู่รอบตัวเด็กจะเป็นการสนับสนุนพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

บทเจ็ด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับการสนับสนุนสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

ความนำ

เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 อันเป็นวันพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเปล่งพระปฐมบรมราชโองการ ตั้งพระราชโองการ ตั้งพระราชสัตยาธิฐานต่อพระองค์และต่อมหาสมาคม ณ ที่นั้นว่า

"...เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม..."

ประโยคเพียงประโยคเดียวนี้ มีจุดมุ่งหมายสุดท้าย คือ "ประโยชน์" และ "สุข" ของประชาชน ซึ่งทรงยึดมั่นในพระราชจรรยามาตั้งแต่บัดนั้นจนบัดนี้

พระราชจรรยาที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช องค์พระประมุขของปวงชนชาวไทยทั้งประเทศ ที่ทรงปฏิบัติตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันนับเป็นระยะปียาวนาน โดยทรงมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนของพระองค์ ตั้งแต่เด็กเล็ก เยาวชน และประชาชนมีความสุขในแผ่นดิน ลำดับต่อไปนี้ ขออัญเชิญแนวพระราชดำริ และพระบรมราโชวาท ตลอดจนโครงการที่พระองค์ทรงทุ่มเทเพื่อประชาชน มาเป็นแนวคิดหลักการและทฤษฎีในการจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการและการเรียนรู้ เป็นไปในทิศทางให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : สิ่งแวดล้อมทางบ้าน

- **การอบรมเลี้ยงดู**
- **การจัดสภาพแวดล้อม**

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 21 มิถุนายน 2522

..... ผู้ฉลาดย่อมรู้ธรรมชาติของเด็กว่า เด็กวัยใด ลักษณะใด ชอบการฝึกหัดอบรมแบบใด เขาย่อมสังเกตทราบว่า เด็กวัยต้องหัดต้องประคับประคองให้ทำจึงจะได้ผล อีกวัยหนึ่งต้องเคี่ยวเข็ญ ต้องบังคับ ต้องกวดขันทำให้จึงจะได้ผล อีกวัยหนึ่งต้องแสดงเหตุผลผิดชอบชั่วดีให้เห็นก่อน เพื่อชักนำทำให้จึงจะได้ผล แต่ไม่ว่าสอนเด็กวัยใด ลักษณะใด ผู้สอนจะต้องลงมือปฏิบัติเป็นตัวอย่างด้วยตนเองให้เห็นอยู่ตลอดเวลา โดยไม่ละเลยความประพฤติปฏิบัติที่ต้องการจะให้เกิดมีในตัวเด็ก เป็นอันขาด ไม่ว่าจะเป็นข้อปฏิบัติเพียงเล็กน้อยปลีกย่อยเพียงใด.....

โครงการในพระราชดำริ : โครงการแก้มลิง

เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการเลี้ยงดูจากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในการที่ทรงเลี้ยงดูและเล่นกับลิงตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทรงงานใน "โครงการแก้มลิง" ซึ่งสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงสนับสนุนให้พระโอรสและพระธิดาทรงเรียนรู้จากสถานณการณ์จริงในชีวิตประจำวัน ทรงสนับสนุนความใฝ่เรียนใฝ่รู้ตามความสนพระทัยของแต่ละพระองค์ ทรงจัดสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทุกด้าน อันส่งผลให้ประชาชนชาวไทยได้รับพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวง

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่

พระบรมราโชวาท พระราชทานลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็ก ประจำปี ๒๕๒๒

.....เด็กเป็นผู้รับช่วงทุกสิ่งทุกอย่างจากต่อจากผู้ใหญ่ รวมทั้งภาระรับผิดชอบในการธำรงรักษาอิสรภาพและความสงบสุขของบ้านเมือง ดังนั้นเด็กทุกคนจึงสมควรและจำเป็นที่จะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม ให้มีความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ต่าง ๆ พร้อมทั้งการฝึกหัดขัดเกลาความคิด จิตใจให้ประณีต ให้มีศรัทธามั่งคงในคุณความดี มีความประพฤติเรียบร้อยสุจริต และมีปัญญาฉลาดแจ่มใสในเหตุผล หน้าที่นี้เป็นของทุกคนต้องร่วมมือกันกระทำโดยพร้อมเพรียงสม่ำเสมอ ผู้ที่เกิดก่อน ผ่านชีวิตมาก่อนจะต้องสงเคราะห์อนุเคราะห์ผู้เกิดตามมาทีหลัง ด้วยความเมตตาเอ็นดู และด้วยความบริสุทธิ์ใจให้เด็กได้ทราบ ได้เข้าใจ

โดยนัยนี้บิดามารดาจึงต้องสอนบุตรธิดา พี่จึงต้องสอนน้อง คนรุ่นใหญ่จึงต้องสอนคนรุ่นเล็ก และเมื่อคนรุ่นเล็กเป็นผู้ใหญ่ขึ้น จึงต้องสอนคนรุ่นต่อ ๆ ไป ไม่ให้ขาดสาย ความรู้ ความดี ความเจริญงอกงามทั้งมวลจึงจะแผ่ไพศาลไปได้ไม่มีประมาณเป็นพื้นฐานของความพัฒนาผาสุกอันยั่งยืนสืบไป.....

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

พระบรมราชชนนีทรงมีบทบาทสำคัญยิ่ง จะเห็นได้ว่าทรงจัดให้มีผู้ทำหน้าที่เสมือนพระพี่เลี้ยงคอยเอาใจใส่ คอยถวายคำแนะนำ และถวายความรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องทราบ และต้องมีพื้นฐานนอกเหนือไปจากวิชาการที่ทรงศึกษา และสมเด็จพระบรมราชชนนีทรงเป็นแบบอย่างที่ดีให้พระโอรสและพระธิดาเกี่ยวกับการใช้เวลาอย่างมีคุณค่า การเสียสละ ความอดทน และการดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรมได้อย่างสมบูรณ์

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : สิ่งแวดล้อมทางบ้าน

- ❀ การเลี้ยงสัตว์
- ❀ ความรักและเมตตา

พระราชดำรัสเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบัน อนาคต

พ.ศ. ๒๕๒๖

.....ความจริงอนาคตของเราก็อยู่ที่ปัจจุบันที่เราทำอยู่นี้ ถ้าเราทำปัจจุบันให้ดี อนาคตก็คงดี ถ้าเราละเลยไม่ทำอะไรเลยข้างหน้าก็คงไม่มีอะไรเลย..... ฉะนั้นถ้าต้องการให้มีอนาคตที่แจ่มใสก็ทำอะไรที่มีทางที่จะสร้างสรรค์อะไรขึ้นมา แน่นอนว่าเราก็จะแจ่มใส.....

สุนัขในวังหลวง

ตลอดเวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงบำเพ็ญพระราชภากิจใหญ่น้อยมากมายตลอดมาด้วยความเหนื่อยเหนื่อย และตรากตรำพระวรกายและพระราชหฤทัยอย่างหนักนั้น พระองค์ทรงมีวิธีพักผ่อนพระวรกาย และทรงผ่อนคลายความเครียดประการหนึ่ง คือ การเลี้ยงสัตว์ สำหรับสัตว์เลี้ยงที่โปรดมาที่สุดได้แก่ สุนัข เพราะสุนัขเป็นสัตว์ลี้ยงที่จงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ ถ้าเลี้ยงอย่างใกล้ชิดสุนัขจะแสดงออกทางดวงตา อากัปกิริยา และพฤติกรรมโดยตรง ทำให้เจ้าของเข้าใจความหมายความรู้สึก ความรัก ความห่วงใย ความหวงแหนจงรักภักดีที่มีต่อตน เช่น เมื่อเจ้าของไปทำงานจะนั่งเฝ้ารอและแสดงความยินดีเมื่อเจ้าของกลับ หรือแสดงความเศร้าหงอยเหงาไม่รื่นเริงเมื่อเจ้าของกลับผิดเวลา หรือไม่อยู่บ้านนานๆ บางตัวแสดงอาการหวงแหนและป้องกันเจ้าของไม่ให้คนหรือสุนัขอื่นเข้าใกล้เจ้าของ

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : สิ่งแวดล้อมทางบ้าน

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายชัยมงคล เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันจันทร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2543

"..... เดี๋ยวนี้ท่านทั้งหลาย ก็ทราบว่าเรา เราเลี้ยงสุนัข เขาอยากเรียกว่าสุนัขพอเพียงแต่ที่จริงไม่พอเพียงเป็นสุนัข เป็นสุนัขประหยัด แล้วท่านผู้ว่าพระนคร ก็รับรองว่าเลี้ยงสุนัขประหยัดดี ท่านเลี้ยงแมว เราเลี้ยงหมามีประโยชน์มาก สุนัขนี้มีลูกมา 6 เอ่อ 9 ตัว ชุดแรกเมื่อ 2-3 ปีก่อน 3ปีก่อน 2 ปี สุนัข สุนัขประหยัดตัวแรกออกลูกมา 9 ตัว แล้วก็เสร็จแล้ว เมื่อ 4 เดือน สุนัขอีกตัวหนึ่ง ออกลูกมา 9 ตัว เป็น 18 ตัว แล้วก็เมื่อ 2 เดือน สุนัขอีกตัว ออกลูกมาอีก 9 ตัว เป็นมงคลอย่างยิ่ง เป็น 27 แต่หลังนี่ที่ 2 เดือน เป็นครู ก่อนนี้ชุดแรก 9 ตัวได้แจกไปให้คนที่ต้องการไป 7 ตัวเหลือ 2 ตัว ชุดที่ 2 ตัวที่ 2 แจกไป 3 ตัว เหลือ 6 ชุดที่ 3 นี่ 9 ตัวไม่แจก เป็นครูเป็นครูเมื่อวานนี้เองไปที่คอก มีตัวนึงเป็นตัวที่ 8 ตัวที่ 8 ชื่อทองอัฐ เป็นขนมนะ ไม่ทราบว่าใคร ใครเคยกินขนมทองอัฐ 9 ตัวนี้เป็นขนมทั้งนั้น เป็นชื่อขนมเพราะว่าแม่หางม้วน แล้วก็บอกว่า ลูกจะต้องชื่อทองม้วน มีอีกตัวน้องของทองแดงเราจะให้ชื่อว่าทองม้วน มันไม่ได้ ทองแดงน้องของทองแดงคือ ทองเหลืองๆนี่ก็ให้คนอื่นเข้าไป ทองเหลืองก็ให้ลูกชื่อว่าทองเหลือง ปรากฏว่า ตัวแรกที่ออกมาเป็นตัวเมีย ตัวเมียให้ชื่อทองเหลืองไม่ได้แข็งเกินไป เลยชื่อว่าทองชมพูนุท เป็นขนมเหมือนกันขนมทองชมพูนุท ตัวที่สองเป็นผู้ชาย จะให้ชื่อว่าทองม้วนก็ไม่ได้ เพราะว่ามีขนม ชื่อทองเอก เอต้องมาก่อน ก็ตัวที่ 1 ชื่อชมพูนุท ทองชมพูนุท ตัวที่สอง ทองเอก ก็เป็นขนม.....

.....ต่อ

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : สิ่งแวดล้อมทางบ้าน

.....ตัวที่สามเป็นทองม้วน ตัวที่สี่เป็นทองทัต เดือดร้อนเหมือนกัน เพราะมีคนชื่อทองทัต แต่ว่า ก็ยังไงก็บางคนเข้าให้ชื่อ ชื่อคนเขานับถือใคร ก็ให้ชื่อ นี่ไม่ได้ตั้งใจดูหมิ่นว่าคนที่ชื่อทองทัตนะ เป็นทองม้วนก็มีวันก่อนนี้ วันก่อนก็มีคนชื่อทองม้วนมา ชมพูก็มีคน ที่ชื่อเอกก็มี ตัวต่อไป ชื่อทองพลุ คงไม่มีคนชื่อนี้ ชื่อพลุ ชื่อทองพลุ ต่อไปก็ชื่อทองหยิบ แล้วตัวที่เจ็ด ชื่อทองหยอด ทองหยอด ตัวที่แปดชื่อทองอัฐ อัฐ-ฐะตัวที่เก้าชื่อทองนพ แล้ววงเล็บว่า คุณ ก็ทองนพคุณ ก็เป็นขนมนะ แต่ทีนี้ก็เป็นชื่อคน ชื่อคนก็มีนพคุณเยอะแยะ แต่ว่าที่เป็นชื่อขนม ทองนพคุณ ขนมทั้งเก้าตัวนี้ที่เล่าให้ฟังก็เพราะว่าที่ชื่อทองอัฐ ท่านจะพาลมากไปดื้อ ไปชู่ตัวโน้นตัวนี้ แม่ แม่เห็นอย่างนั้นก็ดแบบสั่งสอน สั่งสอนทองอัฐ นั่นก็ร้องเอ๋ง เพราะตัวรู้ว่าตัวผิด ทองแดงก็สอน แหมยิงฟัน เขี้ยวใหญ่ลงท้ายทองอัฐก็เชื่อฟัง แล้วก็เป็นเด็กดี เป็นหมาดี ไม่ ไม่ไป ไม่ไปชู่คนอื่นเลย นั่ง นั่งอยู่อย่าง สงบเสงี่ยม แสดงให้เห็นว่าจะเป็นคน หรือเป็นหมา ก็ต้องสั่งสอน ถ้าสั่งสอน ถ้าฉลาดก็เชื่อฟัง ก็ต้องทำให้ดี ไม่อย่างนั้นจะยุ่งมาก 9 ตัว อยู่ในที่เดียวกัน กัดกันเรี่ยย กัดกัน ก็เลยทำให้ไม่มีความสงบสุขในที่นั้นเช่นเดียวกัน ในประเทศชาติ ถ้ากัดกันมากเกินไป เคย เคยบอก เคยพูดว่าคนกัดกัน คนบอกว่าทารุณ พูดอย่างนี้ พูดหนักเกินไป ความจริง หมามันกัดกันแต่คนก็กัดเหมือนกัน ก็เลยที่เคยบอก คนกัดกันนี่ คนที่มาฟังบอกว่า พูดหยาบคาย ที่จริงมันไม่ได้หยาบคาย ทะเลาะกันหยาบคายกว่ากันกัน พอกัดกันแล้ว ทะเลาะกันมันหยาบคาย กัดกันมันตรงไปตรงมา ก็กัดกันอย่างไม่รุนแรงเกินไป แต่ว่าในที่สุดก็เข้าใจกัน ก็มีความสุข มีความสงบไม่เห็นแก่ตัวนะ...."

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ของเล่นต่าง ๆ

พระบรมราโชวาท พระราชทานพิมพ์ในหนังสือ "วันเด็ก"
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๓

.....เด็กเป็นอันมากมีความรักดี มาแต่กำเนิด จะเรียน จะเล่น จะทำสิ่งใด ก็มุ่งมั่นทำให้ดี ไม่มีปัญหาอุปสรรคหรือความลำบากยากแค้นใด ๆ จะกีดกั้นไว้ได้ เด็กเหล่านี้ผู้ใหญ่ควรสนใจและแผ่เมตตาเกื้อกูลประคับประคองให้ได้มีโอกาสพัฒนาไปในทางที่ถูก ที่ดี ทั้งด้านการศึกษาและจิตใจ เขาจักได้เจริญเติบโตเป็นคนดีพร้อม และเป็นตัวอย่างแก่เยาวชนทั่วไป.....

องค์อัครศิลปินกับศิลปะการถ่ายภาพ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงสนพระราชหฤทัยในการถ่ายภาพมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์เมื่อมีพระชนมายุ 8 พรรษา เริ่มจากทรงถ่ายภาพเรือรบและเครื่องบินจำลอง ที่เป็นงานฝีพระหัตถ์ ต่อมาเมื่อทรงทดลองและฝึกฝนมากขึ้นก็ยิ่งทรงโปรดการถ่ายภาพ รวมทั้งการถ่ายภาพยนต์ ทรงทดลองให้กล้องถ่ายภาพมาหลายชนิด และทรงศึกษาจากตำราการถ่ายภาพที่ทรงสะสมไว้เป็นจำนวนมาก ทรงสนพระราชหฤทัยทั้งศิลปะการถ่ายภาพ และเทคโนโลยีการถ่ายภาพ ทรงค้นคว้าหาเทคนิคใหม่ ๆ อยู่เสอม พระองค์ทรงเป็นทั้งศิลปินภาพถ่าย ผู้เชี่ยวชาญเทคโนโลยีการถ่ายภาพ และผู้เชี่ยวชาญการใช้ภาพถ่ายในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ยังทรงใช้ภาพถ่ายเป็นเครื่องมือในการบันทึกเหตุการณ์ ทรงโปรดการถ่ายภาพและทรงถ่ายภาพมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลากว่า 60 ปี และทรงใช้ภาพถ่ายเป็นข้อมูลในการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นอยู่ของราษฎรอีกด้วย ผลงานภาพถ่ายฝีพระหัตถ์มีทั้งความงาม ความหมาย และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : สิ่งแวดล้อมทางโรงเรียน

❀ การศึกษาเล่าเรียน

พระบรมราโชวาท พระราชทานพิมพ์ในหนังสือ "วันเด็ก"
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๓๓

.....เด็กเป็นอันมากมีความรักดี มาแต่กำเนิด จะเรียน จะเล่น จะทำสิ่งใดก็มุ่งมั่นทำให้ดี ไม่มีปัญหาอุปสรรคหรือความลำบากยากแค้นใด ๆ จะกีดกั้นไว้ได้ เด็กเหล่านี้ผู้ใหญ่ควรสนใจและแผ่เมตตาเกื้อกูลประคับประคองให้ได้มีโอกาสพัฒนาไปในทางที่ถูก ที่ดี ทั้งด้านการศึกษาและจิตใจ เขาจักได้เจริญเติบโตเป็นคนดีพร้อม และเป็นตัวอย่างแก่เยาวชนทั่วไป.....

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เมื่อทรงพระเยาว์

เมื่อพระบรมราชชนกสิ้นพระชนม์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีพระชนมายุ 2 พรรษา การอภิบาลดูแลพระโอรสและพระธิดาโดยพระบรมราชชนนีพระองค์เดียวนั้นเป็นงานที่หนักอย่างยิ่งอยู่แล้ว ในการที่ทรงอภิบาลพระมหากษัตริย์ของไทยถึงสองพระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเจริญพระชันษามาโดยมีพระบรมราชชนนีทรงเป็นผู้อภิบาลดูแล และจัดการศึกษาอย่างใกล้ชิด มีพระเชษฐภคินี และพระเชษฐาเป็นเพื่อนเล่น ทรงศึกษาเบื้องต้นเป็นเวลาสั้น ๆ ที่โรงเรียนมาแตร์เดอี ที่กรุงเทพฯ และในปี พ.ศ. 2467 ทรงเข้าศึกษาวิชาขั้นต้นที่โรงเรียน Miremont เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ จากนั้นทรงศึกษาที่ Ecole Nouvelle de la Suisse Romande และ Gymnase Classique Cantonal ตามลำดับ ทรงศึกษาภาษาต่าง ๆ ศิลปะ ดนตรี กีฬา วิทยาศาสตร์ และงานช่างประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : การอบรมสั่งสอนของครู

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะครู นักเรียน
โรงเรียนไกลกังวล
วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๒

.....ขอให้นักเรียนทั้งหลายตั้งใจรับความรู้ ที่ครูสอน เพราะโอกาสเช่นนี้หายาก ถ้าไม่เอาใจใส่พยายามเรียนก็จะหาโอกาสไม่ได้อีก เพราะเวลาที่เป็นเด็กนั้นมีน้อย จึงต้องขอให้ใช้เวลาให้ถูกต้อง สะสมความรู้ในทางหลักวิชาและความรู้ทั่วไปให้มาก และดีที่สุดแล้วจะไม่ต้องเสียใจ เมื่อโตขึ้นก็จะสามารถทำหน้าที่ของตน คือ มาหากินเลี้ยงชีวิตตนและช่วยส่วนรวม ให้อยู่ได้ด้วยความก้าวหน้าและด้วยความร่มเย็น.....

ทรงศึกษาวิชาการในประเทศสวิตเซอร์แลนด์

จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาวิชาการในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งใช้ภาษาหลายภาษา และมีประชาชนที่มาจากหลายวัฒนธรรมเก่าแก่ของยุโรป เป็นสิ่งที่ช่วยให้ตระหนักถึงภาษา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมอื่น ๆ เป็นมรดกที่คนในชาติแต่ละชาตินั้นต้องให้ความสนใจ ช่วยกันอนุรักษ์และมีความภาคภูมิใจร่วมกัน พระองค์จึงมีพระวิริยะอุตสาหะในการศึกษาการใช้ภาษาไทย และทรงศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในเชิงวิเคราะห์ รวมทั้งทรงศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ดังจะเห็นได้จากพระราชพิธีตามโบราณราชประเพณี การพระราชทานพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสแก่คณะบุคคลในโอกาสต่าง ๆ ที่ทำให้พสกนิกรของพระองค์ลืมไปว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชันษา และทรงศึกษาวิชาการ อยู่ในต่างประเทศมาโดยตลอด เป็นเวลายาวนานถึง 17 ปี (พ.ศ. 2476 - 2493)

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : การอบรมสั่งสอนของครู

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะผู้แทนองค์การศาสนา
คณะครูและนักเรียน
วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๓

.....การที่เด็กสมัยนี้ที่เรียกว่าเด็ก ๆ มีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้นกว่าผู้ใหญ่บางคน ก็มาจากการที่มีโอกาสได้เล่าเรียนในวิชาการมากขึ้น ถ้าเรียนในทางวิชาการมาก คือทางวิทยาศาสตร์หรือทางวิทยาการต่าง ๆ ย่อมเกิดความคิดเกิดปัญญาขึ้นมา สามารถที่จะคิดในทางธรรมะมากขึ้น เมื่อคิดในทางธรรมะมากขึ้น คือมีความเข้มงวดมากขึ้นกว่าผู้ใหญ่ที่ผ่านชีวิตมาแต่ก่อนนี้ ย่อมเป็นผู้ใหญ่มาก.....

โครงการในพระราชดำริ : โครงการพระดาบส

เป็นโครงการการศึกษาอบรมที่สนองพระราชดำริ เพื่อช่วยบุคคลที่ประสบปัญหาไม่มีความรู้พื้นฐาน และไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาวิชาชีพระดับต่าง ๆ ได้ ในการช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสำนึกถึงวิธีการประสิทธิประสาทวิชาของครูบาอาจารย์ในสมัยโบราณ เช่น พระดาบส ว่ายุคสมัยนั้นผู้ที่ต้องการเป็นลูกศิษย์ของพระดาบสจะต้องเป็นผู้ที่มีความตั้งใจศรัทธาอย่างแท้จริง เพราะพระดาบสจำศีลภาวนาอยู่ในป่าดงพงไพร ผู้ที่จะไปหาต้องบุกป่าฝ่าดงด้วยความลำบาก เมื่อไปพบพระดาบสจึงเข้าไปฝากตัวเป็นลูกศิษย์ เมื่อพระดาบสได้ทดสอบความศรัทธาและความอดทน เป็นต้นแล้ว จึงรับไว้เป็นลูกศิษย์และสอนวิชาความรู้ให้โดยไม่คิดมูลค่า ตัวอย่างของเรื่องราวพระดาบสในวรรณคดีของไทย จึงเป็นที่มาของ "โครงการพระดาบส"

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : ศาสนา

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะกรรมการธนาคารกรุงเทพ
วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔

.....ถ้าเราสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการศึกษา และชีวิตของคนที่มีมากขึ้น ๆ ให้กลับมาเป็นอย่างเดิม เหมือนอย่างของเก่าโบราณของเรา คือให้รู้สึกว่าโรงเรียนก็คือวัด วัดคือโรงเรียน ก็จะทำให้บ้านเมืองมีอนุชนที่มีความสามารถในทางวิชาการและมีจิตใจสูง มีจิตใจเป็นพลเมืองดีต่อไปจะช่วยให้ส่วนรวมสามารถที่จะดำเนินต่อไปได้โดยสวัสดี.....

โครงการในพระราชดำริ : จัดตั้งโรงเรียนในวัด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้วัดและพระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยเหลือการศึกษาของประเทศเหมือนดังเช่นในสมัยโบราณ

ซึ่งนอกจากจะทรงสร้างโรงเรียนต่าง ๆ แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังมีพระราชดำริให้จัดสร้างโรงเรียนต่าง ๆ เช่น โรงเรียนจิตรดา โรงเรียนราชประชาสมาสัย โรงเรียนราชวินิต โรงเรียนไกกังวล โรงเรียนวังราชดำริ โรงเรียน ภ.ป.ร. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจน และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อก่อตั้งทุนการศึกษาขึ้นหลายทุน เช่น ทุนอานันทมหิดล ทุนเล่าเรียนหลวง ทุนน้อมเกล้า ทุนภูมิพล เป็นต้น

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : ศาสนา

❀ สัญลักษณ์ธรรม

พระมหาชนก
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

"พระมหาชนก" ฉบับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุยลเดชฯ พระมหาชนกเป็นวรรณคดีในพุทธศาสนา ปรากฏอยู่ในทศทิศชาดก เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระมหาชนกทรงกระทำความเพียรยิ่งยวด จนกระทั่งได้ครองราชสมบัติ นำความเจริญมั่งคั่งแก่กรุงมิถิลา ด้วยพระปรีชาสามารถ อยู่มาวันหนึ่งเสด็จประพาสอุทยาน ทอดพระเนตรเห็นต้นมะม่วง ต้นที่มีผลดี ถูกข้าราชบริพารดึงทึ้งจนโค่นลง ส่วนต้นไม่มีลูก กลับตั้งอยู่ตระหง่าน พระมหาชนกทรงบังเกิดธรรมเวชวังเวช ดำริออกผนวก

"...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า การที่พระมหาชนกจะเสด็จออกแสวงโมกธรรม ยังไม่ถึงวาระเวลาอันควร เพราะว่าได้ทรงนำความเจริญแก่มิถิลายังไม่ครบถ้วน กล่าวคือ ข้าราชบริพาร "นับแต่อุปราช จนถึงคนรักษาช้างคนรักษาม้า และนับแต่คนรักษาม้าจนถึงอุปราช และโดยเฉพาะเหล่าอมาตย์ ล้วนจารึกในโมหภูมิทั้งนั้น" ไม่มีความ รู้ทั้งทางวิทยากรทั้งทางปัญญา ยังไม่เห็นความสำคัญของผลประโยชน์แท้แม้ของตนเอง จึงต้องตั้งสถานอบรมสั่งสอนให้เบ็ดเสร็จ อนึ่ง พระมหาชนกยังต้องทรงปรารภเรื่องการอนุบาลต้นมะม่วงตามวิธีสมัยใหม่เก้าวิธีอีกด้วย ด้วยประการเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงดัดแปลงเนื้อเรื่องในมหาชนก ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันโดยที่พระราชดำริว่า พระมหาชนกจะบรรลุโมกธรรมได้ง่ายกว่า หากได้ประกอบพระราชกรณียกิจในโลกให้ครบถ้วนก่อน"

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : ศาสนา

❀ มรดกธรรม

พระมหาชนก
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

พระมหาชนกฉบับพระราชนิพนธ์ทรงเน้นความเจริญรุ่งเรืองของดินแดนสุวรรณภูมิที่พระมหาชนกมุ่งเดินเรือมาค้าขาย ทรงแสดงตำแหน่งที่ตั้งของเมือง พยากรณ์ทางอุตุนิยมวิทยา และโหราศาสตร์ด้วยแผนที่ฝีพระหัตถ์ถึง 4 แผ่น ทรงปรารภเรื่องการเกษตรกรรม และการจัดการศึกษาอย่างทั่วถึงและแพร่หลาย ทรงแสดงให้เห็นว่า ความเพียรทีบริสุทธิ์ เป็นคุณธรรมสำคัญที่ต้องรื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และเป็นมรดกแก่กุลบุตรกุลธิดาชาวไทยสืบไป

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : มรดกธรรม

❀ สัญลักษณ์แห่งความเมตตา

อุทิจจพราหมณ์มหาศาล สัญลักษณ์แห่งความเมตตา

พราหมณ์กล่าวว่า : ถ้าเช่นนั้น เธออย่าวุ่นใจไปเลย ข้าพเจ้าอุทิจจพราหมณ์มหาศาล เป็นอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ข้าพเจ้าจักตั้งเธอไว้ให้เป็นที่น้องสาว ปฏิบัติการดูแลเธอ เธอจงกล่าวกะข้าพเจ้าว่า "ท่านเป็นพี่ชาย" แล้วจับที่เท้าทั้งสองของข้าพเจ้าคร่ำครวญเถิด" (จากบทพระราชนิพนธ์ที่10 หน้า 24)

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : มรดกธรรม

❀ สัญลักษณ์แห่งความมุ่งมั่น

อุทิจจพราหมณ์มหาศาล สัญลักษณ์แห่งความมุ่งมั่น

พระกุมารทรงเรียนไตรเพท และศิลปศาสตร์ทั้งปวงภายในพระชนม์ 16 ปี เมื่อมีพระชนม์ได้ 16 ปี เป็นผู้ทรงพระรูปโฉมอันอุดม พระองค์ทรงคิดว่า "เราจักเอาราชสมบัติซึ่งเป็นของพระบิดา" จึงทูลถามพระมารดาว่า "ข้าแต่พระมารดา ทรัพย์อะไร ๆ ที่พระมารดาได้มา มีบ้างหรือไม่ ฉันจักค้าขายให้ทรัพย์เกิดขึ้น แล้วจักเอาราชสมบัติซึ่งเป็นของบิดา" (จากบทพระราชนิพนธ์ที่ 16 หน้า 36)

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : มรดกธรรม

❀ สัญลักษณ์แห่งความเพียรอันบริสุทธิ์

ว่ายน้ำในมหาสมุทร สัญลักษณ์แห่งความเพียรอันบริสุทธิ์

พระมหาสัตว์เมื่อจะทำนางมณีเมขลาให้จำนงต่อถ้อยคำ จึงได้ตรัสคาถาต่อไปว่า : ดูก่อนเทวดา ผู้ใดรู้แจ้งว่าการงานที่ทำ จะไม่ลุล่วงไปได้จริง ๆ ชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตน ถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะเช่นนั้นเสีย ก็จะพึงรู้ผลแห่งความเกียจคร้าน. ดูก่อนเทวดา คนบางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่งความประสงค์ของตน จึงประกอบการงานทั้งหลาย การงานเหล่านั้นจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม. ดูก่อนเทวดา ท่านก็เห็นผลแห่งกรรมประจักษ์แก่ตนแล้วมิใช่หรือ คนอื่น ๆ จมในมหาสมุทรหมด เราคนเดียวที่ยังว่ายข้ามอยู่ และได้เห็นท่าน มาสถิตอยู่ใกล้ ๆ เรา เรานั้นจักพยายามตามสติกำลัง จักทำความเพียรที่บุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งมหาสมุทร (จากบทพระราชนิพนธ์ที่ 25 หน้า 68)

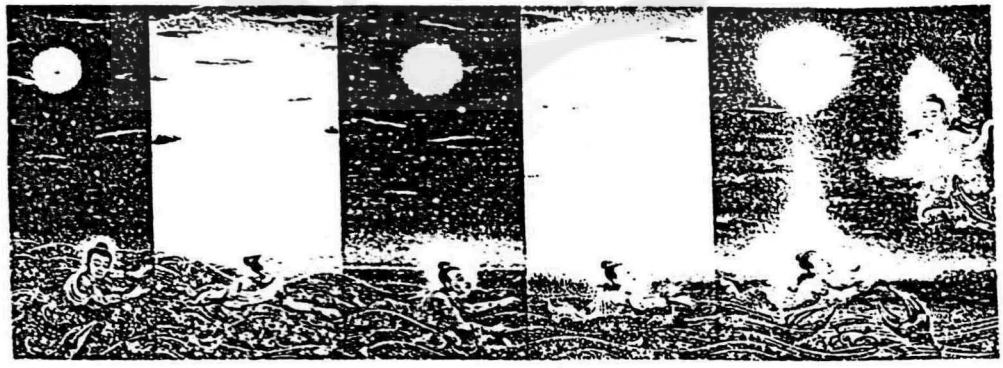

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : มรดกธรรม

❀ สัญลักษณ์แห่งการบังเกิดธรรมสังเวช

ต้นมะม่วงสองต้น สัญลักษณ์แห่งการบังเกิดธรรมสังเวช

พระราชาสดับนั้นดัง ได้ความสังเวช ทรงดำริว่า "ต้นนี้มีวรรณะสดเขียวตั้งอยู่แล้ว เพราะไม่มีผล แต่ต้นนี้ถูกหักโค่นลง เพราะมีผล แม้ราชสมบัตินี้ก็เช่นกับต้นไม้มีผล บรรพชาเช่นกับต้นไม้หามีผลไม่ ภัยย่อมมีแก่ผู้มีความกังวล ย่อมไม่มีแก่ผู้ไม่มีความกังวล ก็เราจักไม่เหมือนต้นไม้มีผล จักเป็นต้นไม้หาผลมิได้" (จากบทพระราชนิพนธ์ที่ 33 หน้า 96)

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : มรดกธรรม

❀ สัญลักษณ์ของการให้การศึกษาโดยใช้ความรู้คู่ปัญญา เพื่อการอนุรักษ์พัฒนา

ปูทะเลย์มหาวิชชาลัย สัญลักษณ์ของการให้การศึกษา โดยใช้ความรู้คู่ปัญญาเพื่อการอนุรักษ์พัฒนา

พระราชดำรัสว่า "เป็นพระคุณของท่านอาจารย์ เราแน่ใจว่าถึงกาลที่จะตั้งสถาบันแล้ว เป็นสัจจะว่าควรตั้งมานานแล้ว เหตุการณ์วันนี้แสดงความจำเป็น นับแต่อุปราช จนถึงคนรักษาช้างคนรักษาม้า และนับแต่คนรักษาม้าจนถึงอุปราช และโดยเฉพาะเหล่าอมาตย์ ล้วนจารึกในโมหภูมิทั้งนั้น พวกนี้ขาดทั้งความรู้ทางวิชาการ ทั้งความรู้ทั่วไป คือความสำนึกธรรมดา : พวกนี้ไม่รู้แม้ประโยชน์ส่วนตน พวกนี้ชอบผลมะม่วง แต่ก็ทำลายต้นมะม่วง (จากบทความพระราชนิพนธ์ที่ 37 หน้า 112)

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : ศิลปวัฒนธรรม

❀ การอนุรักษ์และฟื้นฟู

พระราชดำรัส ด้านประวัติศาสตร์และการอนุรักษ์มรดกของชาติ
พ.ศ. ๒๕๑๘

.....โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานทั้งหลายนั้น ล้วนเป็นของมีคุณค่า และจำเป็นแก่การศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและโบราณคดี เป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยที่มีมาแต่อดีต สมควรจะสงวนรักษาให้คงทนถาวรเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล โดยเฉพาะโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ควรจะได้มีพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาและตั้งแสดงให้นักศึกษาและประชาชนได้ชม และศึกษาหาความรู้ให้มากและทั่วถึงยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้.....

โครงการในพระราชดำริ

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการอนุรักษ์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทรงห่วงใยในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งประชาชนผู้มีโอกาส ผู้ด้อยโอกาส และผู้มีหน้าที่โดยตรงในการดูแลรักษามรดกของชาติทรงมีแนวพระราชดำริที่ชัดเจนในความแตกต่างของการฟื้นฟู การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ คือไม่ควรจะเอาของใหม่ไปปนกับของเก่านั้น แสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมว่าของเก่านั้นเป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องที่ต้องรักษา หากนำมาปรุงแต่งหรือประยุกต์อย่างไม่เหมาะสม ทำให้ทุกอย่างดูเป็นไทยอย่างฉาบฉวย ก็อาจจะทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของชาติและจะกลืนศิลปะประจำชาติที่มีมาแต่เดิม

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : การอนุรักษ์ขนมไทย

❀ ชื่อขนมเหล่านี้อันเนื่องมาจาก สุนัขในวัง

ขนมทองชมพูนุท

ส่วนผสม

ไข่ไก่ (ไข่แดง)	5	ฟอง	แป้งข้าวเหนียว	½	ถ้วยตวง
แป้งข้าวเจ้า	½	ถ้วยตวง	กะทิ	1	ถ้วยตวง
น้ำตาลทราย	½	ถ้วยตวง			

วิธีทำ

1. ผสมแป้งข้าวเหนียว แป้งข้าวเจ้า ให้เข้ากัน นวดด้วยกะทิ
2. นำไข่แดง น้ำตาลทราย คนให้เข้ากันแล้วนำมารวมกับส่วนผสมข้อ 1
3. นำขึ้นตั้งไฟอ่อน ๆ กวนจนปั้นได้
4. ใส่พิมพ์ทิ้งตั้งไว้ ให้เย็นแล้วแคะออก นำไปอบเทียน

ขนมทองเอก

ส่วนผสม

ไข่ไก่	6	ฟอง	ผลอัลมอนด์	½	ถ้วยตวง
ทองคำเปลว	2	แผ่น	กะทิ	1	ถ้วยตวง
น้ำตาลทราย	1	ถ้วยตวง			

วิธีทำ

1. คั่วผลอัลมอนด์ให้กรอบ บดให้ละเอียดเป็นผงแป้ง แล้วร่อนหลาย ๆ ครั้ง
2. ใส่ไข่แดง น้ำตาลทราย ลงในกะทิคนให้เข้ากันจนน้ำตาลทรายละลาย
3. ร่อนผลอัลมอนด์ลงในส่วนผสมข้อ 2 ทีละน้อย ตล่อมให้เข้ากัน
4. นำไปตั้งไฟอ่อน ๆ กวนจนปั้นได้ ใส่พิมพ์ทิ้งให้เย็น เคาะออก ติดทองคำเปลว นำไปอบเทียน

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : การอนุรักษ์ขนมไทย

❀ ชื่อขนมเหล่านี้อันเนื่องมาจาก สุนัขในวัง

ขนมทองม้วน

ส่วนผสม

ไข่เป็ด	3	ฟอง	หางกะทิ	3	ถ้วยตวง
แป้งข้าวเจ้า	½	กิโลกรัม	หัวกะทิ	2	ถ้วยตวง
น้ำตาลทราย	2 ½	ถ้วยตวง	เกลือ	2 ½	ช้อนชา

วิธีทำ

1. ผสมแป้งข้าวเจ้า ไข่เป็ด และไข่แดงให้เข้ากัน
2. ใส่หัวกะทิทีละน้อย ลงในแป้งที่เตรียมไว้ ในข้อ 1 นวดเบา ๆ จนนุ่ม แล้วค่อยๆ เทหัวกะทิทีละน้อยจนหมด จากนั้นจึงเทหางกะทิ คนให้เข้ากันกรองด้วยกระชอน
3. เตรียมพิมพ์ทองม้วนผิงไฟให้ร้อน ถ้าผิงด้วยไฟถ่านจะทำให้ขนมหอมดี
4. หยอดแป้งที่ผสมไว้ลงพิมพ์ ปิดพิมพ์ ผิงกลับไปกลับมาจนเหลือง ลอกออกจากพิมพ์ แล้วม้วนเป็นกลม ๆ ขณะยังร้อน

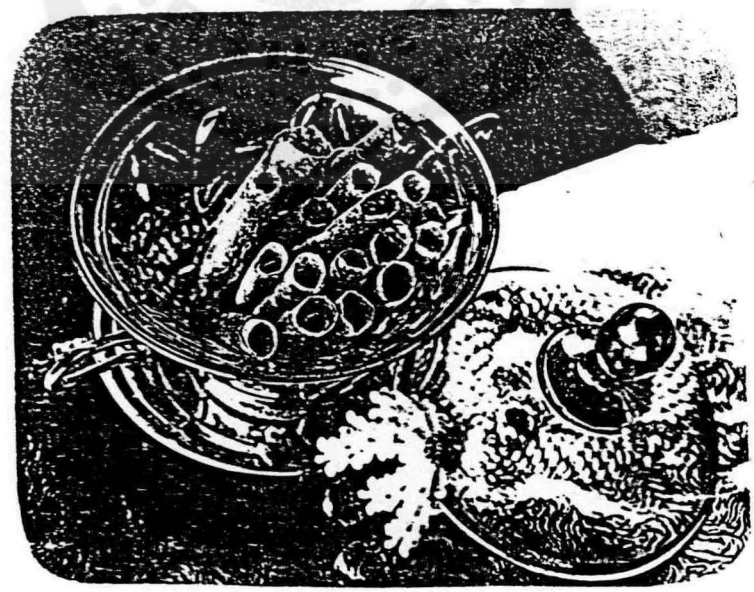

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : การอนุรักษ์ขนมไทย

❀ ชื่อขนมเหล่านี้อันเนื่องมาจาก สุนัขในวัง

ขนมทองพลุ

ส่วนผสม

ไข่ไก่	4	ฟอง	เนย	3	ช้อนโต๊ะ
แป้งสาลี	1	ถ้วยตวง	น้ำ	1	ถ้วยตวง
เกลือป่น	1/8	ช้อนชา	น้ำมันสำหรับทอด	4	ถ้วยตวง

วิธีทำ

1. ผสมน้ำ เกลือ เนย ใส่กะทะทอง ตั้งไฟให้เดือด ปิดไฟ
2. ร่อนแป้งลงในเครื่องปรุงตามข้อ 1 คนอย่างเร็ว
3. ใส่ไข่ไก่ทั้งฟอง จำนวน 3 ฟอง และไข่แดง 1 ฟอง คนให้เข้ากัน
4. ใส่น้ำมันในกะทะตั้งไฟกลางจนน้ำมันร้อน ตักหยอดทีละลูก เมื่อสุกเหลืองแล้วตักขึ้น
5. รับประทานกับน้ำเชื่อม ซึ่งมีส่วนผสมประกอบด้วยน้ำตาลทราย 1 ½ ถ้วยตวง ผสมกับน้ำ 1 ถ้วยตวง ตั้งไฟเคี่ยวจนเหนียว ใส่น้ำหวานสีแดง ให้มีสีสวยตามใจชอบ

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : **การอนุรักษ์ขนมไทย**

❀ **ชื่อขนมเหล่านี้อันเนื่องมาจาก สุนัขในวัง**

ขนมทองทัต

ส่วนผสมแป้ง

แป้งสาลี 1 ถ้วยตวง น้ำตาลทราย ½ ถ้วยตวง ไข่เป็ด 1 ฟอง น้ำปูนใส 2 ช้อนโต๊ะ หัวกะทิ ½ ถ้วยตวง เกลือ 1/8 ช้อนชา

วิธีทำ

ผสมแป้งสาลี น้ำตาลทราย เกลือ ไข่แดง และน้ำปูนใส ให้เข้ากัน นวดด้วยหัวกะทิทีละน้อยให้เข้ากันจนหมดหัวกะทิ กรองด้วยกระชอน

ส่วนผสมไส้กุ้ง

กุ้งนาง ½ กิโลกรัม เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ น้ำตาลทราย 1½ ช้อนโต๊ะ น้ำมันพืชหรือน้ำมันหมู 3 ช้อนโต๊ะ รากผักชี กระเทียม พริกไทย (โขลกให้ละเอียด) 1 ช้อนโต๊ะ

วิธีทำ

1. ล้างกุ้งทั้งตัวให้สะอาด แกะเปลือกออกให้หมด โดยแยกมันกุ้งไว้ สับเนื้อกุ้งจนละเอียด แล้วจึงใส่มันกุ้ง สับรวมให้เข้ากัน
2. ตั้งกระทะใส่น้ำมัน พอร้อน ใส่รากผักชี กระเทียม พริกไทยที่โขลกละเอียดแล้วผัดให้หอม
3. ใส่กุ้งสับ ปรุงรสด้วยเกลือ น้ำตาลทราย
4. เตรียมพิมพ์ทองม้วน ผิงไฟให้ร้อน ใช้น้ำมันทาพิมพ์ หยอดแป้งลงบนพิมพ์ ผิงกลับไปกลับมา พอเหลืองแล้วลอกออก หยอดใหม่อีกครั้ง พอเหลืองตักไส้กุ้งทาให้ทั่ว นำแผ่นที่ลอกออกมาประกบกันใหม่ แล้วผิงจนกรอบ นำออกจากพิมพ์

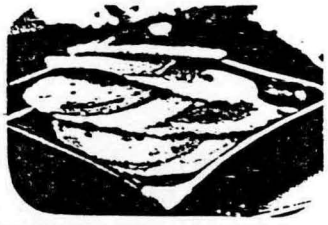

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : การอนุรักษ์ขนมไทย

❀ ชื่อขนมเหล่านี้อันเนื่องมาจาก สุนัขในวัง

ขนมทองอัฐ

ส่วนผสม

แป้งสาลี	1	ถ้วยตวง	น้ำตาลทราย	½	ถ้วยตวง
เกลือ	½	ช้อนโต๊ะ	กะทิ	½	ถ้วยตวง
ไข่เป็ด (ใช้ไข่แดง)	1	ฟอง	น้ำปูนใส	2	ถ้วยตวง

วิธีทำ

1. ผสมน้ำตาล เกลือ กับแป้งสาลี เคล้าให้เข้ากัน
2. ใส่ไข่แดงลงในกะทิ คนให้เข้ากัน เทลงในเครื่องปรุงตามข้อ 1 นวดให้เข้ากัน ใส่น้ำปูนใส กรองด้วยกระชอน
3. ผิงพิมพ์ทองม้วนให้ร้อนแล้วหยอดแป้งที่ผสมลงบนพิมพ์ ผิงกลับไปกลับมาพอเป็นแผ่น ลอกออก แล้วหยอดแป้งลงพิมพ์อีกครั้งหนึ่ง ผิงเหมือนเดิม พอเป็นแผ่นให้นำแผ่นแรกลงวาง แล้วผิงกลับไปกลับมาให้กรอบจึงลอกออก

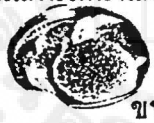

ขนมทองนพคุณ

ส่วนผสม

ถั่วทองคั่วป่นละเอียด	1 ½	ถ้วยตวง	น้ำตาลทราย	3/4	ถ้วยตวง
กะทิ	1	ถ้วยตวง	ไข่ไก่	1	ฟอง

วิธีทำ

1. นำกะทิ น้ำตาลทรายใส่กระทะทอง พอเดือดยกลงคนให้เย็น แล้วใส่ไข่แดงคนให้เข้ากัน ยกขึ้นตั้งไฟอ่อน ๆ จนไข่สุก ยกลงจากเตา
2. ร่อนถั่วทองลงในเครื่องปรุงตามข้อ 1 คนให้เข้ากัน
3. นำมาใส่พิมพ์ไม้ลายดอกกลม เคาะออกมาอบควันเทียนให้หอม

<u>หมายเหตุ</u> วิธีทำถั่วทอง คั่วถั่วทองให้เหลืองกรอบ แล้วรีบตำให้ละเอียดขณะถั่วยังร้อน นำมาร่อนใช้เฉพาะส่วนที่ละเอียด

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : การเสริมสร้างคุณภาพชีวิต

พระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของ
มหาวิทยาลัยมหิดล วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๒

.....ท่านทั้งหลายควรระลึกให้ได้เสมอว่า สุขภาพที่สมบูรณ์ในร่างกายและจิตใจนั้น เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์จรรโลงประเทศ อันจะเป็นทางขจัดปัญหาสังคมส่วนสำคัญลงได้ และจะทำการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศบรรลุถึงความสำเร็จมั่นคงและความเจริญก้าวหน้า.....

การสาธารณสุขมูลฐาน

จากการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมพสกนิกรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพบว่า ราษฎรเป็นจำนวนมากในท้องถิ่นทุรกันดาร ยังขาดการดูแลรักษาในด้านสุขภาพ เนื่องจากการบริการด้านสาธารณสุขของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง และยังมีราษฎรเป็นจำนวนมากเป็นโรคขาดสารไอโอดีน ทำให้เกิดโรคคอหอยพอก หรือโรคเอ๋อ อันเป็นผลทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ต้องประสบปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นอย่างมาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานดำริให้มูลนิธิชัยพัฒนาร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และจังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาเรื่อง "เส้นทางเกลือ" และให้ดำเนินการเติมสารไอโอดีนก่อนถึงมือผู้บริโภค

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

❀ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้บังคับบัญชาลูกเสือ
ในโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทและรับพระราชทาน
เหรียญลูกเสือสดุดี วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๒๑

.....ผู้ใหญ่เรามักจะละทิ้งวิธีการเก่า ๆ ในการอบรมฝึกฝนคุณธรรม และความสุภาพเรียบร้อยใน กาย วาจา ใจ ของเยาวชน โดยมิได้หาวิธีการที่เหมาะสมมาทดแทนให้เพียงพอ ทั้งนี้เห็นจะเป็นเพราะโดยมากเราไม่ค่อยจะคิดถึงเรื่องนี้กันมากนัก ด้วยเหตุที่มัวสนใจและตื่นเต้นกับวิชาการอย่างใหม่กันหมด..... ไม่จำเป็นต้องพูดกันให้ยาวความไป ความจริงเยาวชนที่มีพื้นจิตใจดีอยู่แล้ว และปรารถนาจำทำตัวให้ดี ให้เป็นประโยชน์นั้นมีอยู่เป็นอันมาก แต่การทำความดีโดยลำพังตนเองเป็นของยาก จำเป็นต้องอาศัยหลักเกณฑ์และแบบฉบับที่ดีอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยว จึงจะกระทำได้ถูกต้องเหมาะสมและไม่เปลืองเวลา พูดง่าย ๆ ก็คือ ต้องอาศัยผู้ใหญ่เป็นที่พึ่งหรือเป็นผู้นำนั่นเอง ผู้ใหญ่จึงต้องถือเป็นหน้าที่แลความจำเป็นที่จะต้องช่วยเหลือเขา.....

แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย ตามความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) ที่ใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของคุณภาพชีวิต กำหนดไว้ 9 หมวด ดังนี้คือ อาหารดี มีบ้านอาศัย ศึกษาอนามัยถ้วนทั่ว ครอบครัวปลอดภัย รายได้ดี มีลูกไม่มาก อยากร่วมพัฒนา พาสู่คุณธรรม และบำรุงสิ่งแวดล้อม ซึ่งความจำเป็นพื้นฐาน หมายถึง ความจำเป็นขั้นต่ำสุดที่คนในชุมชนทุกคนมีชีวิตที่ดีและอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขตามสมควร

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : ชุมชนและสังคม

พระบรมราโชวาท พระราชทานเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือวันเด็ก ประจำปี ๒๕๒๙

.....เด็กต้องหัดทำตัวให้สุภาพอ่อนโยน หมั่นขยันเอาการเอางาน เอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจอยู่เสมอ ให้ติดเป็นนิสัยจักได้เติบโตขึ้นเป็นคนดีมีประโยชน์ และมีความเจริญมั่นคงในชีวิต.....

โครงการ : การพัฒนาคนด้วยการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงวางเป้าหมายของชาติไว้ที่ความมั่นคงและความเจริญของประเทศ วิธีการที่สำคัญประการหนึ่งที่จะให้บรรลุเป้าหมายนั้นได้ ทรงเน้นว่า จะต้องพัฒนาคนโดยวิธีการให้การศึกษา ดังพระบรมราโชวาทที่ทรงย้ำว่า "การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตมนุษย์ทั้งชีวิต เป็นการสร้างความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม และจิตวิญญาณ"

พระกรณียกิจด้านการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตลอดชีวิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงบำเพ็ญพระวิริยะอุตสาหะยิ่งมาตลอดรัชกาลของพระองค์จนถึงปัจจุบัน ในที่ทุกแห่งทั่วประเทศ

นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ให้สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ได้ใช้เป็นตำราประกอบการเรียนและให้ใช้ได้สำหรับทุกคน ทุกวัยได้อ่านเรียนรู้และเข้าใจด้วยตนเอง เพื่อเป็นหลักฐานแห่งความก้าวหน้า และเป็นประโยชน์อย่างสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : พระมหาอัจฉริยะภาพ

❀ แบบอย่างของการพัฒนาและการเรียนรู้

มหาราชอัจฉริยะ

Sustainable Development for a Secure Future Honour Excellence in Soil and Water Conservation and Natural Protection International Award-King of Thailand

The First Top Award for the Most Effective and Useful Science Inventory

The Royal Project of Thailand 1988 Ramon Magsaysay Award for International Understanding Honorary Degree from Vienna Art and Music Academy

The Golden Medal of Sailing in 4th SEAP GAMES

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการยกย่องจากนานาประเทศว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ และทรงพระอัจฉริยะภาพในหลายด้าน ซึ่งพระองค์ได้แสดงให้เป็นที่ประจักษ์แก่ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นพระอัจฉริยภาพทางด้านดนตรี ทั้งวรรณศิลป์ จิตรกรรม ประติมากรรม ถ่ายภาพหัตกรรม และคีตศิลป์ ตลอดจนพระปรีชาสามารถที่แสดงถึงประปรีชาญาณ อันนำมาใช้ในพระราชกรณียกิตต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่ประสบความสำเร็จ และก่อให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์แก่ประเทศชาตินับไม่ถ้วน ด้วยพระอัจฉริยะปรีชาญาณของพระองค์ เหล่าสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายพระเกียรติคุณและรางวัลตาง ๆ แก่พระองค์ อันนำมาซึ่งความปลาบปลื้มและภาคภูมิใจอย่างหาที่สุดมิได้ของปวงพสกนิกรชาวไทยทั้งแผ่นดิน

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : พระมหาอัจฉริยะภาพ : ด้านการเกษตร

❀ แบบอย่างของการพัฒนาและการเรียนรู้

เหรียญแอกริโคลา

Sustainable Development for a Secure Future

พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการพัฒนาทางการเกษตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นที่รู้จักและยอมรับทั่วโลก ถึงคุณค่าและประโยชน์อันเกิดจากมวลมนุษย์ชาติ องค์การอาหาร และเกษตรแห่งสหประชาชาติ จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญ "AGRICOLA" ในฐานะที่ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อการพัฒนาที่สร้างสรรค์ยั่งยืน ในปี พ.ศ. 2538

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : พระมหาอัจฉริยะภาพ : การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

❀ แบบอย่างของการพัฒนาและการเรียนรู้

การอนุรักษ์ดินและน้ำ

Honour Excellence in Soil and Water Conservation and Natural Protection Internation Award – King of Thailand

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นองค์ราชูปถัมป์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างจริงจัง ดังจะเห็นได้จากโครงการปลูกหญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ทางเครือข่ายสารสนเทศหญ้าแฝกจึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลหญ้าแฝกทองคำ เมื่อปี พ.ศ. 2536 กอปรกับทางสมาคม IECA ได้ทูลเกล้าถวายฯ ราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติในฐานะพระมหากษัตริย์นักอนุรักษ์ดินและน้ำดีเด่นของโลกประจำ ค.ศ. 1993 ในปีเดียวกัน

รางวัลแมกไซไซ

The Royal Project of Thailand 1988 Ramon Magsaysay Award for International Understanding

ปี พ.ศ. 2531 มูลนิธิรามอนแมกไซไซ แห่งประเทศฟิลิปปินส์ มอบรางวัลแก่โครงการหลวง ซึ่งเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันเกิดจากพระปรีชาญาณในด้านการนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในไร่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่พระสกนิกชาวไทย

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : พระมหาอัจฉริยะภาพ : สิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์

❀ **แบบอย่างของการพัฒนาและการเรียนรู้**

กังหันน้ำชัยพัฒนา

The First Top Award for the Most Effective and Useful Science Inventory

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงปัญหาภาวะมลพิษในน้ำและทรงได้คิดค้นออกแบบ "กังหันน้ำชัยพัฒนา" ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างสูง คณะกรรมการบริหารสภาวิจัยแห่งชาติ จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลชนิเลิศผลงานคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ ฝ่ายวิทยาศาสตร์ ประจำปี พ.ศ. 2536 แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยะภาพอันล้ำล้นและทรงห่วงใยในทุกข์สุขของประชาราษฎร์ อย่างแท้จริง

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : พระมหาอัจฉริยะภาพ : ดนตรี

❀ แบบอย่างของการพัฒนาและการเรียนรู้

คีตราชัน

Honorary Degree form Vienna Art and Music Academy

พระปรีชาสามารถในทางศิลปะ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้รับการยกย่องเทิดทูนทั้งชาวไทยและในระดับนานาประเทศ ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายพระเกียรติให้ทรงเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ ของสถาบันศิลปะการดนตรีแห่งกรุงเวียนนา และด้วยพระอัจฉริยะภาพอย่างหาที่เปรียบมิได้ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จึงทูลเกล้าฯ ถวายพระราชสามัญว่าทรงเป็น "คีตราชัน"

สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ : พระมหาอัจฉริยะภาพ : ด้านกีฬา

❀ แบบอย่างของการพัฒนาและการเรียนรู้

เหรียญทองการแข่งขันกีฬาเรือใบ

The Golden Medal of Sailing in 4th SEAP GAMES

แม้จะทรงได้รับการยกย่องจากนานาประเทศ ว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงงานหนักที่สุดในโลก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ยังทรงมีความสนพระราชหฤทัยในการกีฬาและทรงพระปรีชาสามารถยิ่ง โดยทรงได้รับเหรียญทองชนะเลิศการแข่งขันกีฬาเรือใบในกีฬาแหลมทอง ครั้งที่ 4 พ.ศ. 2510 ซึ่งประเทศไทยเป็นเจ้าภาพ

บทสรุป

จากแนวพระราชดำริ พระบรมราโชวาท ตลอดจนพระราชกรณียกิจที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แสดงถึงพระมหาอัจฉริยะภาพของพระองค์ท่าน ที่ทรงสร้างสิ่งแวดล้อมทุกบริบทเพื่อพัฒนาพสกนิกรไทยทั้งประเทศ ตั้งแต่เด็กปฐมวัยเพื่อให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ พระเกียรติคุณอันใหญ่หลวงนี้ขอพระองค์ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

.....

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *คู่มือหลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 (อายุ 3-6 ปี)*. กรุงเทพ ฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว .

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2542). *สังคมศาสตร์กับการพัฒนาประเทศ ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*. กรุงเทพ ฯ : บริษัท ธีระฟิล์ม และไซเท็กซ์ จำกัด.

ฉันทนา ภาคบงกช. (2539). *สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีกับการอบรมเลี้ยงดูพระโอรสและพระธิดา : ทรงสร้างสรรค์พากเพียรและใฝ่เรียนใฝ่รู้*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ธนาคารออมสิน. (2538). *ในหลวงกับการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพ ฯ : บริษัท เซเว่น พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2527). *การวัดและการประเมินผลการศึกษา : ทฤษฎีและการประยุกต์*. กรุงเทพ ฯ : อักษรเจริญทัศน์.

----------. (2538). *"การประเมินผลแนวใหม่ : พอตโฟลิโอ."* วารสารศึกษาศาสตร์.1(1) ; กันยายน กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

----------. (2542). *"วิธีการประเมินด้วยการสื่อสารส่วนบุคคล"* , การประเมินผลการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ : แนวคิดและวิธีการ. กรุงเทพ ฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2530). *สุขภาพจิตเบื้องต้น ตำราอุดมศึกษา โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา*. ทบวงมหาวิทยาลัย.

----------. (2536). *การปรับพฤติกรรมเบื้องต้น (Introduction to Behavior Modification)*. ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2542). *วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 24 พฤศจิกายน 2542*. กรุงเทพ ฯ :บริษัท เจ. ฟิลม์ โปรเซส จำกัด.

ล้วนและอังคณา สายยศ. (2535). *เทคนิคการสร้างและสอนข้อสอบความถนัดทางการเรียน*. กรุงเทพ ฯ : ชมรมเด็ก.

----------. (2543). *การวัดด้านจิตพิสัย*. กรุงเทพ ฯ : ชมรมเด็ก.

ศิริชัย กาญจนวาสี. (2543). *รายงานการวิจัยการประเมินการเรียนรู้ : ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย*. กรุงเทพ ฯ : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2540). **ในหลวงกับการศึกษาไทย : ห้าทศวรรษสิริราชสมบัติ**. กรุงเทพ ฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2535). *สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถกับสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพ ฯ : บริษัท อัลลายด์ พริ้นเตอร์ส จำกัด.

อารี พันธ์มณี. (2544). *การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สู่ความเป็นเลิศ*. กรุงเทพ ฯ : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing*. (5th ed). New York : Harper Row.

Feeney, S. (1987). *Who am I in the lives of young children*. (3rd ed) . Ohio : A Bell & Houeell Information Company.

Gullo, D.F. (1994). *Understanding Assessment and Evaluation in Early childhood Education*. N.Y : Teacher College Columbia University.

Gullo, D.F. & Ambrose, R.P. (1987). *"Perceived competence social acceptance in kindergarten : It's relationship to academic performance"*. Journal of Educational Research. 8 (1), 28-32.

McAfee, O. and Leong, D. (1994). *Assessing and guiding young children's development and learning*. MA : Allen and Bacon.

Payne. A. D. (1997). *Applied Educational Assessment*. Belmont : Wadsworth Publishing Company.

Sprinthall, C. R.,(1998). *Educational psychology : A Developmental Approach*. Boston : The Mc Graw-Hill Companies.

Ward. W.A. (1999). *Assessment in the Classroom*. Belmont : Wadsworth Publishing Company.